

SOLFASOL

Ankara'nın Gayriresmi Gazetesi

Biz şimdi alçak sesle konuşuyoruz ya
Sessizce birleşip sessizce ayrılıyorz ya
Anamız çay demliyor ya güzel günlere
Sevgilimizse çiçekler koyuyor ya bardağa
Sabahları işimize gidiyoruz ya sessiz sedasız
Bu, böyle gidecek demek değil bu işler
Biz şimdi yanyana geliyor ve çoğalıyoruz
Ama bir ağızdan tutturduğumuz gün hürriyetin havasını
İşte o gün sizi tanrılar bile kurtaramaz.

Cemal Süreya

Aylık Gazete - 10 TL
Mayıs 2020
Yıl: 10 Sayı: 88
gazetesolfasol.com

SOLFASOL TV YAYINDA!

9. yaşımızı doldurduğumuz bu 1 Mayıs'ta, başladığımızdan beri ilk defa doğum günümüzde meydanlarda olamıyoruz ama uzun zamandır gözümüze kestirdiğimiz başka bir meydana adım atıyoruz: Video haber ve yorum ağırlıklı yayınlar yapacak olan internet televizyonu Solfasol TV artık yayında.

<http://solfasol.tv>

Salgın, Açlık ve Yalnızlık: Ankara'da Afgan Mülteciler

>> s. 2 Hale Gönültaş

Mülteciler, COVID 19 karantinası ile yaşamda kalabilmek için ülkelerini terk edip geldikleri coğrafyada yaşam ile ölüm arasındaki geçişgenliğin ne denli kaygan bir zeminde durduğunu en yakından yaşayan toplum kesimlerinden biri. Afganistan'dan Türkiye'ye gelen Ankara'nın çeşitli semtlerinde yaşayan kayıtlı ve kayıtsız onlarca mülteci ile bire bir görüşme gerçekleştirdik.

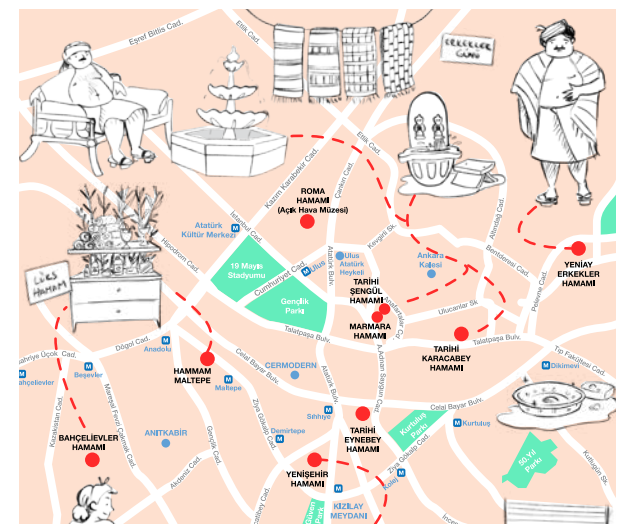
80'lerin karanlığında 15 Cumhuriyet hikâyesi

>> s. 36 Faruk Bildirici

12 Eylül 1980'de yapılan askeri darbenin, ilk gecesinde, Konur Sokak'taki Cumhuriyet Ankara Bürosu'na bıraktığı izler bunlardı. Henüz üç aylık genç bir gazeteci olarak büroya ancak öğleden sonra, sokağa çıkma yasağı gevşeyince gidebilmişim.

DOSYA Hamam

>> s. 20

DİSK Genel Başkanı Çerkezoğlu: Sermaye Odaklı Değil,
Hak Temelli Politikalar Uygulanmalı
>> s. 6 Ceren İskit

98 Yıl Önce 1 Mayıs
>> s. 9 Tercüme: Taylan Esin

Ankara Tabip Odası Başkanı Vedat Bulut:
Sağlık Çalışanlarına Destek Çok Önemli
>> s. 10 Ceren İskit

Korona Salgını Sebebiyle Mağdur Olan İşçilerin Hakları
>> s. 11 Doğan Erkan

Prof. Dr. Hüseyin Özel ile Söyleşi:
İnsansızlaşan Sosyal Bilimlerin Salgınla İmtihanı
>> s. 12 Mehmet Onur Yılmaz

Karantina, Sağlık Kodu ve Sosyal İtibar Puanı
>> s. 14 Taylan Esin

Yaşlısıyla Genciyle Korona İle İmtihan
>> s. 16 Alanur Çavlin

İmansız Koronaya Karşı Milli Kolonya
>> s. 16 Sinan Kadir Çelik

Leylekler okyanusları aşık geldi işte...
>> s. 17 Ayşe Defne Çavlin Polat

Günebakanlar Kadın Kooperatifi:
Yıktıklarımızın Anısına, Yıkılmayanlara Selamla
>> s. 18 Sıla Soyaslan

Ayrancım Gazetesi Komşuluğun ve Mahallenin
İzini Sürecek
>> s. 19 Ali Necati Koçak

Çorba: Mercimek İçin Son Bir Güzelleme
>> s. 29 Baki

1920-1930 arasında Ankara - 1
>> s. 30 Akın Atauz

Ahmet İsvan'ın Çocukluk Yıllarının Ankarası,
1930-1939
>> s. 32 Önder Şenyapılı

Cımbız ile Kazı
>> s. 34 Ankara Cımbızcısı

Ajanda
>> s. 41 Pınar Özdemir

Korona Günlerinde Her Yaştan Çocuk İçin Kitap Önerileri
>> s. 43 Zişan Kürüm

Salgın, Açlık ve Yalnızlık: Ankara'da Afgan Mülteciler

Hale Gönültaş

Mülteciler, COVID 19 karantinası ile yaşamda kalabilmek için ülkelerini terk edip geldikleri coğrafyada yaşam ile ölüm arasındaki geçişgenliğin ne denli kaygan bir zeminde durduğunu en yakından yaşayan toplum kesimlerinden biri. Afganistan'dan Türkiye'ye gelen Ankara'nın çeşitli semtlerinde yaşayan kayıtlı ve kayıtsız onlarca mülteci ile bire bir görüşme gerçekleştirdik.

Mülteciler İki Haftadır "Açlık Orucunda"

Mülteciler COVID 19 karantinası sonrası gelen işsizliğin getirdiği ağır yoksulluk nedeniyle 10 yaş üstü çocuklar da dahil olmak üzere, genç, yaşlı, hamile, hasta görüştüğümüz mülteciler yaklaşık iki haftadır oruç tutuyor.

Mülteciler, yoksulluğun hayatlarındaki varoluşunu "açlık orucu tutmak" ifadesi ile tercüme ediyor. Kabil'de Taliban militanlarının tehditlerine karşı kadınların özgürleşmesi için çabalayan ve bu nedenle şeriatçıların hedefi haline gelen Akame, "Akşamları orucu çorba ve ekmekle açsak da bir yer sofrasında çocuklarımızla oturmak aile olduğumuzu ve umutlu olmamız gerektiğini hatırlatıyor" diyor.

Afganlılar, ülkelerini bırakıp neden Türkiye'ye geliyor? Binlerce kilometre mesafeyi kat ederken hangi tehlikelerle karşı karşıya kalıyorlar? Bir mülteci, sınırdan geçerken insan kaçakçısının çocukların uyuması için verdiği ilacı çocuklarına içirirken ne hissediyor?

Husna dört, Rahel altı aylık hamileydi on gün öncesine kadar. Her ikisinin de kanaması vardır.

Sağlık Bakanlığı'na bağlı Dışkapı'daki hastaneye gittiklerini, ancak kayıtlı olmadıkları için hastaneye kabul edilmediklerini anlatıyorlar.

Hania'nın üç yaşındaki oğlu ev kazası geçirir, elindeki çıra damağını deler. Hania'nın kaydı Ankara'da olmadığı için hiçbir hastanenin acil servisi kanamalı haldeki bebeği kabul etmez. Özel hastaneler adres gösterilir. En sonunda bebeğe müdahaleyi bir aile hekimi yapar, kanama durdurulur. Ancak Hania'nın damağının halen cerrahi müdahaleye ihtiyacı var.

İl Göç İdaresi'nin mültecilere yönelik yayımladıkları genelge mültecilerin sağlık sisteminden yararlanmalarını ne ölçüde öngörüyor? Uygulamada neler yaşanıyor? İl Göç İdaresi, mültecilere yardım dağıtma faaliyetini neden belirli vakıf ve derneklere verdi? Bu derneklere aktarılan kaynaklar nereden sağlanıyor? Yardım dağıtımlarında "etnisite" farklılığı gözetiliyor mu? Bu soruların yanıtlarını görünür kılmaya çalışacağız.

Görüştüğümüz mülteci kadınların isimleri güvenlik nedeniyle değiştirilmiştir.

Akane: "Okula, Okumaya Aşıktım"

Çocukluğumdan beri okula, okumaya âşıktım. 41 yaşındayım. Aydın bir ailem vardı. Kabil'de yaşıyorduk. Ortaokulda okurken Taliban iktidar oldu, çatışmalar yoğunlaştı. Ortaokul ve lisede zaman zaman okula ara vermek zorunda kaldım. Evde kaldığım dönemlerde dikiş dikmeyi öğrendim. Eğitimi tamamlayıp lise diplomamı aldım. Taliban kadınların evden çıkmasına, okumasına karşıydı. Tehlikeyi göze aldım. Şehit Burhaneddin Rabbani Eğitim Üniversitesi'nde Afgan Dili ve Edebiyatı'nda eğitime başladım. Çevreden çok baskı vardı. İkinci sınıfta evlenmek zorunda kaldım. Evlendiğim kişi ortaokul mezunuydu ama okumama izin verdi. Üniversiteyi bitireceğim sene büyük kızım dünyaya geldi. Çalışmak ve Afganistan'daki kadınlar için bir şeyler yapmak istiyordum. Kabil'de devletle ilgili bir kuruluşa çalışmaya başladım. İstatistik merkezi gibi bir yer diyebilirim, nüfus bilgileriyle ilgili bir kurumdu. Dokuz erkek personelle birlikte çalışıyordum. Bunlardan üçü her daim ortamda ben yokmuşum gibi davranırdı. Taliban'ın adamları sürekli binaya gidip gelirdi. Onlar geldiğinde yanlarından uzaklaştım.

Taliban'ın Saldırısı ve Bitmeyen Ameliyatlar

Bir sabah işe gittim. Sadece üç personel işe gelmişti. Ben rapor yazmaya başladım. Diğer çalışanların aynı anda işe gelmemesi bir tuhafılık olduğunu hissettirtmişti. Saat 10.00 sıralarıydı, çok güçlü bir patlama sesi duyuldu. Camlar kırıldı, her yer toz duman oldu. Odada büyük çelik evrak dolapları vardı. Evrakları yere fırlatıp dolabın içine girdik. Taliban militanlarının "Allah-u Ekber" diyerek yaklaşan ayak seslerini duydum. Odaya girdiler, dolapların kapıları açıldı, taramaya başladılar. İlk kurşunlar yüzüme geldi. Yüzümü hissetmiyordum. Adamlardan biri saçlarımdan tutup yere fırlattı, yüz üstü yere düştüm. Ellerime, bacaklarıma kurşun geldi. Kan gölü içinde yatıyordum. Sonrasını hatırlamıyorum. Diğer üç erkek personel olay yerinde ölmüş. Afgan Polisi geldiğinde yaşıyordum. Hastaneye götürmüşler. Tam bir hafta sonra gözlerimi açtım. Bedenimden ameliyatla dokuz kurşun

çıkartmışlar. Kurşun yüzümü parçaladığı için yüzüm sarılıydı, müdahale edememişler. Yaklaşık üç ay kadar hastanede yattım. Boğazımdan bir delik açılmıştı, sıvı besin veriyorlardı. Aralıklarla bir yıl hastaneye gidip geldim. Çeşitli operasyonlar geçirdim.

Ankara'da Aylarca Süren Ameliyatlar

Doktorlar, parçalanmış yüzümü yeniden yapmalarının tıbbi imkânsızlıklar nedeniyle mümkün olmadığını söyledi. 2016 yılında Afganistan Hükümeti, Türkiye Cumhuriyeti'ne Türkiye'de tedavi olmam için "tedavi vizesi" verilmesi yönünde girişimde bulundu. Dört çocuğum ben ve eşim vize başvurusunda bulduk. Bana tedavi, eşime ise refakatçi vizesi verildi. Ama çocuklarımın vizesi çıkmadı. Çok üzüldüm, çocuklarımı Kabil'de bıraktım. Tedavimin uzun süreceğini düşünememiştim. Eşimle Türkiye'ye geldik. Dışkapı Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ne gittik. Hastane bize çevirmen vermedi. Doktorla tek bir kelime anlaşmadan ameliyat oldum. Bedenimden kemik alarak yüzüme nakil yapmışlar. Tıbbi sürecim boyunca bir kez bile tercüman gelmedi. Ama maalesef operasyon başarılı olmadı. Yüzüm daha kötü bir hale geldi. İkinci kez ameliyata alındım. İkinci ameliyattan sonra acılarım iyice arttı. İkinci ameliyattan sonra eşimle Kabil'e geri döndük. Çocuklarımı çok özlemiştim. Fakat Kabil'de ağrılarım çok çok arttı. Yüzüm şiş ve iltihaplıydı. Kabil'de hastaneye gittim. Doktorlar sırtımdan alınıp yüz ve çeneme konulan kemiklerin tutmadığını ve yeniden ameliyat olmam gerektiğini söylediler. Bu arada halen boğazdan sıvı ile beslenmeye devam ediyordum. Yeniden Türkiye'ye gitmek için harekete geçtik. Bu sırada Afganistan'daki evimizi sattık. Türkiye'de uzun süre kalmamız gerekiyordu. Ben, eşim ve dört çocuğum için vizeye başvurduk. Bana ve eşime yine aynı şekilde vize çıktı. Ama çocuklarıma yine vize verilmedi.

Bir gün Türkiye Cumhuriyeti elçiliğinde çalışan bir görevli eğer çocuk başına 3 bin dolar ödersem, çocuklar için de vize çıkartabileceğini söyledi. Evimizi sattığımız için paramız vardı. Çocuklarımın da vize alması için Türkiye Cumhuriyeti'nin Kabil Elçiliği'nde çalışan görevliye 12 bin dolar ödedim. Böylelikle çocuklarım için de vize çıktı. 2016 yılının son aylarında Türkiye'ye geldik. Yine aynı hastanede ameliyatlarım yapıldı. "Tedavi vizesi" ile geldiğim halde tüm masrafları biz ödedik. Halen tedavim bitmedi. Örneğin şu anda çenemin tam olarak yerine oturması ve yerlerine diş takılması için ameliyat olmam gerekiyor. Gazi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi'ne gittim, ameliyat için 40 bin lira istendi. Böyle bir parayı bulabilmemizin imkânı yok.

Korona Sonrası Yaşam, "Açlık İçin Oruç"

Korona salgını öncesine kadar evde dikiş dikiyordum, şapka, patik, atkı, çocuklara yelek, hırka örüp imkân bulduğumda pazarda ya da eş dost aracılığı ile satıyordum. Eşim de komi olarak

çalışıyordu. Salgın sonrası işsiz kaldı. Ben de artık satış yapamıyorum. Dört çocuğum var. Kırımımız 550 lira. İki aydır ödeyemedik. Ev sahibi şu ana kadar iki sefer aradı. Eşimle ben oruç tutuyoruz. Çocuklar geç kalsınlar istiyorum ki tek öğünle akşamı etsinler. Bir yardımsever mahallede ekmek dağıtıyor. Her gün beş ekmek alıyoruz. Ekmek karnımızı doyuruyor. Başka hiçbir yerden yardım almıyoruz. En son iki ay önce 50 liralık gaz almıştım. Gaz bitti. Çorbayı tüpte kaynatıyorum. Elektrik ve su faturaları gelmeye devam ediyor. Hiçbir yerden yardım almıyoruz, çünkü yardım gelmiyor. Çocuklarım çok olgunlar. Ne yaşandığının farkındalar. Akşamları orucu çorba ve ekmekle açsak da bir yer sofrasında çocuklarımla oturmak aile olduğumuzu ve umutlu olmamız gerektiğini hatırlatıyor.

"Urumiye'de bir depoya kapattılar bizleri. Depoda 70 belki de 80 kişi vardı. Kaçakçılar, sadece ekmek ve su veriyorlar. Anlaşma böyle. Bir ekmeği aileden iki kişi bölüşüyor."

Hania: Yolda, İnsan Kaçakçıları Çocuklara Uyku İlacı İçirdi

"Kocam, 2015'de Taliban'ın bir saldırısında öldü. Üç çocuğum vardı, dördüncü çocuğumu yeni dünyaya getirmiştim. Kocam ölünce ailesi beni kocamın erkek kardeşi ile evlendirmek istedi. Çok direndim, eşimin ailesinden çok dayak yedim. 2016'da çocuklarımın geleceği için Afganistan'dan kaçma kararı verdim. Ailem maddi destek sağladı. Kocamın ailesinden birileri, kaçacağımı anlamış, çocuklarımdan birini kaçırdı. 12 yaşındaki oğlumu kurtaramadım hala Afganistan'da. Üç çocuğumla yola çıkmak zorunda kaldım. Her gün içim kan ağlıyor geride kalan oğlumu düşündükçe. İnsan kaçakçıları ile İran sınırına gelmek için kişi başı 700 dolara anlaştık. Birkaç kez araç değiştirerek, açlık ve sefalet içinde İran'ın Urumiye kentine geldik. Urumiye'de bir depoya kapattılar bizleri. Depoda 70 belki de 80 kişi vardı. Kaçakçılar, sadece ekmek ve su veriyorlar. Anlaşma böyle. Bir ekmeği aileden iki kişi bölüşüyor. Urumiye'de depoda kalırken bebeğim çok hastalandı. Bir çay bardağı süt için Türk parası ile diyelim 50 lira verdim. Dört gün kadar bu depoda kaldık. İran'dan Türkiye'ye başka bir kaçakçı geçirecekti.

Anlaşmamız kişi başı 500 dolardı. Ama birden fiyat 700 dolara yükseldi. Çaremiz yoktu. O parayı ödeyebilenler bulunduğumuz depodan çıkarıldı. Saat 22.00 civarıydı. Ağaçların arasından, tepelik yoldan yaklaşık yedi saat yürüyeceğimizi söylendi. Tahmini 50 ya da 55 kişiydik. Çocuklar yürümekte çok zorlanıyordu. Sabaha karşı altı sıralarında ağaçlık bir alanda kasalı kamyonetler bizleri bekliyordu. Balık istifi gibi bir kamyonete bindirildik. İnsan kaçakçıları, araçlara binmeden çocukları olan kadınlara birer beyaz hap verdi ve bunları çocuklara içirmemezi söyledi. Korktum içirmek istemedim. Hiçbir anne çocuğuna ilacı içirmek istemedi. Eğer ilaçları içirmezsek bizleri dağın tepesinde bizi bırakmakla tehdit ettiler. İlacın çocukları uyutacağını çocuk ağlamasının olmamasının sınırdan geçerken kolaylık sağlayacağını söylediler. Dört çocuğuma da ilacı verdim. Hemen uyudular. Yaklaşık üç saat yolculuk yaptık. Sürekli çocuklarımın nefes alıp vermediklerini kontrol ettim. Üç saatin sonunda bir yerleşim yerine geldik. Arabadan indik, Türkiye'de olduğumuz söylendi. Van'ın bir köyü olduğunu sonradan öğrendim. Arabadan indiğimizde çocuklar halen uyuyordu. Bir ahıra soktular hızla bizleri. İçerde yaklaşık 40 kişi vardı. Bizlerle birlikte 90 kişiyi buldu. Ben ve çocuklarım altı gün ahırda kaldık. Taksilerle araçlar gelip pazarlık yapıp ahırdan insanları alıp gidiyordu.

Ben de sistemi öğrenince bir taksi ile pazarlık yaptım, anlaştım. Artık param da tükenmek üzereydi. Taksici, aynı gece bulunduğumuz yere gelip çocuklarımla beni aldı. Bir saat kadar süren yolculuğun sonunda Van Şehirlerarası Otobüs Terminali'ne ulaştık. Fakat kimlik kartımız olmadığı için otobüsler Afganları almıyorlardı. Amacım Ankara'ya gitmekti. Bir gece terminalde kaldık çocuklarımla. Ertesi gün aynı taksiciyle İstanbul'a götürmesi için 1000 liraya anlaştım. 40 gün kadar Afgan bir ailenin yanında kaldık. İstanbul'da yaşadığımız mahalleden birileri topluca yaşadığımız için polise şikâyetle bulunmuş. Polis evi bastı, önce karakolu oradan İl Göç İdaresi'ne götürüldük. İstanbul İl Göç İdaresi kayıtların kapalı olduğunu, istersem başka bir kentte kayıt olabileceğimi söyledi. Çocuklarımla birlikte Ankara'ya gelerek bu kez Ankara Göç İdaresi'ne gittik, kayıt almadıkları söylendi. Ankara'da tanıdık Afganların yanına yerleştim. Evlere temizliğe gitmeye başladım. Bir ev kiraladım, 200 liraya. Yardımseverlerin de desteği ile eve birkaç yatak döşek geldi. Kaydımız olmadığı için çocuklarımla okula yazdıramadım, sağlık hizmetlerinden yararlanamıyoruz. Salgın hastalık öncesi gündüzleri villalara temizliğe gidiyordum. Akşamları da bir lokantanın bulaşıklarını yıkıyordum. Çocuklarımla birbirine emanet ediyordum. Şimdi hiçbir gelirimiz yok. Evde yiyecek hiçbir şey kalmadı. Ev kirasını veremedik. Ev sobalı ama çok uzun süredir odun alamadığımız için soba da yakmıyorduk. Oturduğumuz mahallede bir fırın ekmek veriyor. Bir yardımsever de haftada bir kendi ineklerinden sağılmış sütü veriyor.. Üç haftaya yaklaştı, oruç tutuyorum. Çocuklara süt ile suyu karıştırıp içine ekmek doğrayıp yediyorum.

Afgan Hamile Kadınlar İçin Acil Çözüm Şart

Afgan Tahmina 9 ay 5 günlük hamile. 32 yaşında. Sekiz, altı ve dört yaşlarında üç çocuğu var. İçinde, üç erkek kardeşinin bulunduğu araç Taliban militanları tarafından bombalanınca ülkeyi terk etme kararı alırlar. İki yıldır Türkiye'deler. Doğumuna sayılı günler var ve sancıdan konuşmakta zorlanıyor. İran üzerinden Doğubayazıt'taki Gürbulak sınırına göçmen kaçakçıları aracılığıyla Türkiye'ye giriş yaptıklarını, bir süre Ağrı'da kaldıktan sonra Ankara'ya geldiklerini anlatıyor.

Ayakta durmakta zorlanması ve belirgin titremesi nedeniyle görüşmeyi evinde sürdürüyoruz. Eve adım attığımızda, çocukların öğle yemeği olarak çayın yanında yarıya bölünmüş ekmek yediklerine tanıklık ediyoruz.

Sözü Tahmina'ya bırakalım:

"Çok kaygılıyım son günlerde. Doğum zamanının gelmesinin de etkisi var ama bizi Türkiye'ye sokan insan kaçakçılarına 500 dolar borcumuz kaldı. Her gün arayıp eğer ödemezsek, Afganistan'daki akrabalarımıza zarar vermekle tehdit ediyorlar. Türkiye'de henüz kaydımız yok. Ankara İl Göç İdaresi'ne gittiğimizde kapalı olduğunu söylediler. Diğer illere gitmek için maddi imkân bulamadık. Salgın hastalık çıkmadan önce eşim her sabah beşte amele pazarına giderdi, mutlaka eve en az 50 lira ile dönerdi, ama artık gelirimiz kesildi. Hiçbir yerden yardım almıyoruz, yardım getiren de olmadı. Üç çocuğum var. Bir de bebek gelecek. Odun yok, yiyecek yok. Ben de eşim de açlık orucu tutuyoruz. Böylelikle günde tek öğün yiyoruz. Bir yardımsever ekmek getiriyor.

Hastane Senet İmzalattırıyor

Her an doğum yapabilirim. Zübeyde Hanım Doğumevi kayıtsız mültecileri doğum için alıyormuş, mahalleden o hastanede doğum yapan kadınlar oldu. Ancak doğuma girmeden senet imzalattırarak şartı ile kabul ediyorlar. Yanılmıyorsam normal doğum için 1000, sezeryanla doğum için 700 lira istiyorlar. Doğum ücretini salgın hastalık bitip de eşim çalışmaya başlarsa öyle öderiz. Hastane almazsa da doğumu evde yapmaktan başka çarem yok. Evin kirası 350 lira. İki aydır ev sahibine ödeme yapmadık. Yeni doğacak bebeğin bez, mama ihtiyacı olacak. Sütümün gelmesi için yemek lazım. Ben şu halde bile oruç tutuyorum tek öğün yemek için."

Hüsna ve Rahel Bebeklerini Düşüren İki Anne

Hüsna da mahalle sakinlerinden, 28 yaşında. Dört aylık bebeğini yaklaşık 10 gün önce evde düşürmüştü. Hüsna'ya kulak verelim:

"Yaklaşık üç yıl önce Türkiye'ye geldik eşimle ve kızımınla beraber. Eşim asla savaşmaktan yana değildi. Afganistan'da Taliban'ın çok baskısı var. Erkekleri kendi tarafına çekmek istiyor. Biz Taliban'ı istemiyor. Kızım dört yaşında. Kaçak yollarla

Türkiye'ye geldik. Salgın öncesi iş bulduğumda gündüzleri ev temizliğine gidiyordum. Eşim ise Ulus'ta bir lokantada bulaşık ve temizlik işlerinde çalışıyordu. Korona salgını çıkınca dükkânlar kapandı. Ben de temizliğe gidemiyordum. Yaklaşık 15 gün önce karnımda şiddetli ağrı başladı. Hamilelikte oluyor bu ağrılar, geçer diye düşündüm. Üç dört günü ağrı ile geçirdim. Beşinci gündü sanırım. Gece sancı ile birlikte kanamam arttı. Dışkapı'daki hastaneye gittik. Evimize en yakın hastane orasıydı. Diğer doğum hastanesi uzak. Taksi ile gitmek gerek, taksi ücreti çok tutardı. Elimizde para yok. Ama acil serviste kayıtsız olduğumuz için bizi almayacaklarını söylediler. Eve geldik. Sabaha karşı, mahallemizde oturan ebe Meryem'i getirdi eşim eve. Bebeği düşürdüm. Çok bağırdım, çok ağladım, çok canım yandı. Hala da içim acıyor. (ağlıyor) Eğer o gece hastane beni kabul etseydi belki bebeğim kurtulurdu."

"Ancak doğuma girmeden senet imzalattırarak şartı ile kabul ediyorlar. Yanılmıyorsam normal doğum için 1000, sezeryanla doğum için 700 lira istiyorlar."

Rahel: Altı Aylık Bebeğimi Evde Düşürdüm

Rahel ise 24 yaşında. Sekiz yaşında bir oğlu var. Rahel anlatıyor:

"İkinci bebeğime altı aylık hamileydim. Zaman zaman kanamam oluyordu. Bir kez Zübeyde Hanım Hastanesi'ne gittik, ultrasonla baktılar. Bebeğin düşme ihtimaline karşı iğne yapıldı. Sürekli yatmam gerektiği söylendi. Tam iki hafta önce kanamam başladı. Dışkapı'daki hastane eve yakındı, o nedenle orayı tercih ettik. Hastane kayıtsız mültecileri almadığını söyledi. Eve döndük, sabaha kadar kanamam sürdü. Bebeğimi kendim düşürdüm, elime geldi."

Sumayah Sekiz Aylık Hamile

24 yaşındaki Sumayah ise sekiz aylık hamile. Biri dört diğeri yedi yaşında iki çocuğu var. Afganistan'ın Kunduz şehrinden Türkiye'ye gelmişler. Sumayah'a sözü bırakalım:

"Eşim Afgan polisinde çalışıyordu. Polis değil, sivildi evrak işlerindeydi. Taliban militanlarının baskıları çok yoğundu. Eşimi de takip ediyorlardı. Kaçmasaydık kocamı

öldüreceklerdi. Korku ile yaşamak nedir bilir misin? Eşime bir şey olsa çok çok acı çekerdim. Ben ısrar ettim. Türkiye'ye kaçmak için altı ay hazırlık yaptık. Eşim insan kaçakçıları ile anlaştı. İran üzerinden Türkiye'ye geldik. Ben de çocuklarım da Türkiye'ye geliş yolunda çok hastalandık. İnsan kaçakçılarından bizleri sakladığı depoda tifo salgını vardı. Erzurum'da bize Suriyeli bir doktor yardım etti. İlaç verdi, aşı olduk. Çok zor günlerdi. Sonra Ankara'ya geldik. Ankara'da kayıt kapalı olduğu için Kırşehir, Kırıkkale ve Yozgat İl Göç İdareleri'ne gittik. Orada da kayıtlar kapalıydı. Ankara'da ev kiralık 350 lira ödüyoruz Eşimin elinden tamirat işleri gelirdi. İskitlerde bir atölyede iş bulmuştu. Ben çalışmıyorum. Ama karnımız doyuyordu. Kiramızı ödüyorduk. Ne zaman bu salgın haberi duyuldu, işyeri sahibi eşimi işten çıkarttı. İki ayı geçti, eve para girmiyor. Eşim yine günlük iş bulmak için sokağa çıkıyor. Ama öyle sokakta iş bulmak da kolay değil. Şu anda gelirimiz yok. Havalalar serin, odun alamadığımız için sobayı yakmıyorum. Aşağı caddede bir bakkal var. Geçen hafta eşime bir koli yumurta vermiş. Bir hayırsever de ekmek veriyor ailedeki kişi başı kadar.. Eşim oruç tutuyor, ama ben tutamıyorum, aslında yemek yiyemiyordum ama işte psikolojik olarak iyi değilim sanırım, istifra ediyordum. Dün akşam pilav pişirmiştim. Bu sabah da çocuklara pilav verdim. Akşama yumurta kıracağım. Bizi en çok düşündüren doğum masrafları. Hastanede doğum yapabilecek miyim? Senet imzalattırıyorlar. O da borç. Bizim için 1000 lira büyük para. Ya hastane kabul etmezse evde doğum yaparken ya bebeğimi kaybedersem? Bunları düşündükçe uyku gözümü girmiyor."

"Salgın öncesi iş bulduğumda gündüzleri ev temizliğine gidiyordum. Eşim ise Ulus'ta bir lokantada bulaşık ve temizlik işlerinde çalışıyordu. Korona salgını çıkınca dükkânlar kapandı. Ben de temizliğe gidemiyordum."

“Açlık Sınırındaki Mültecilere Destek Sağlanmazsa COVID 19’a Karşı Dayanıklı Olmaları Mümkün Değil”

Afgan Mültecileri Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği'nin (ARSA- Afghan Refugees Solidarity Association) kurucusu Doktor Zakira Hekman, pandemi sürecinde geliri olmayan, açlık sınırının gerisinde yaşayan mültecilere destek sağlanmaması durumunda COVID 19'a karşı dayanıklı olmalarının mümkün olamayacağını belirtiyor. Hekman, “Hepimiz aynı gemideyiz. Mülteciler de bu gemide. Afgan mülteciler unutulmamalı” diyor. Doktor Hekman, Afgan sığınmacı ve mültecilerin COVID 19 belirtileri gösterebilirler dahi hastanede “ücret talep edileceği” kaygısı ile her hangi bir sağlık kuruluşu ile temasa geçmediklerini belirtirken yapılması gerekenleri şöyle özetliyor: “COVID 19 belirtileri hisseden bir Afganlı mülteci ya da sığınmacı hastaneye başvurabilir. COVID 19 tedavisinde bir ücret talep edilmemektedir. İlk yapmaları gereken 112 ya da 184'ü aramak olmalı. 184 farklı dillerde de hizmet vermekte. 112 Acil Servis kendilerine gelen başvuruları sıraya koyuyor. Gün içinde mutlaka 112 ekipleri başvuru yapan adreslere gidiyor. Sağlık görevlileri hastayı gördükten sonra hastaneye götürüp götürülmemesi gerektiğinin kararını veriyor.”

Mülteciler Açlıkla Karşı Karşıya

Afgan mülteci ve sığınmacıların ülkelerinde yaşanan siyasal ve ekonomik sorunlar nedeniyle “yeni bir yaşam kurmak” hedefiyle Türkiye'ye geldiklerinin altını çizen Hekman, sağlığın en temel insan hakkı olduğunu ancak “uluslararası koruma” kapsamında olan Afganlıların sağlık hizmetlerine ulaşmakta zorluk çektiğini vurguluyor. Hekman, “İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Şubat ayında yayımladığı bir genelge ile Afganlar gibi

uluslararası koruma kapsamında değerlendirilen tüm sığınmacı ve mültecilerin sağlık sigortalarını kesti. Türkiye'de bulunan Afgan sığınmacı ve mültecilerin yüzde 98'e yakını günü birlik işlerle evlerini geçindiriyorlar. Pandemi sonrası ortaya çıkan ağır ekonomik kriz mültecileri açlıkla karşı karşıya bıraktı. Gündelik yaşamlarını sürdürmekte zorlanan bu insanların sağlık için bir bütçe ayırmaları imkânsız. Hepimiz aynı gemideyiz. Mülteciler de bu gemide. İşte bu nedenle bu kritik süreçte onlar da unutulmamalı” diyor.

Bebekler İçin Bedava Süt ve Çocuk Bezi Verilmeli

Hekman acil atılması gereken adımları şöyle sıralıyor: “Çok acil, açlıkla karşı karşıya kalan aileler için ekmek ve temiz su desteği verilmeli. Bebekler için bedava süt ve çocuk bezi, hijyenik malzeme temini sağlanmalı. Kalabalık ailelerde özellikle yaşlı insanlar için hızla çözüm üretilmeli. Aksi halde mültecilerin salgına dayanıklı hale gelmeleri mümkün değil.”

Hekman: Mültecilerin Covid 19 Belirtileri Varsa Tedavi Ücretsiz

Doktor Hekman, Afgan sığınmacı ve mültecilerin COVID 19 belirtileri gösterebilirler dahi hastanede “ücret talep edileceği” kaygısı ile her hangi bir sağlık kuruluşu ile temasa geçmediklerini belirtiyor. Hekman, “Uluslararası koruma statüsündeki Afganlıların sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanamamaları nedeniyle, 'hastaneye gidersek ve bize korona teşhisi konulursa ödeme yapmak zorunda kalırız' kaygısını yaşıyorlar. Ancak mülteciler bu konuda bilgilendirilmeli. Biz elimizden geldiğince yapmaya çalışıyoruz.

“Mülteci ve sığınmacılar için de COVID 19 tedavisi ücretsiz”

Ama yetkililere de iş düşüyor. COVID 19 belirtileri hisseden bir Afgan mülteci ya da sığınmacı hastaneye başvurabilir. COVID 19 tedavisinde bir ücret talep edilmemektedir. Bilgisizlik ve çoğu zaman da 'kayıtsızlık' durumunun yarattığı 'sınır dışı edilme kaygısı' Afganlıların zor yaşamlarını iyiden iyiye zorlaştırıyor' diyor.

“112 Ya Da 184'Ü Aranıp COVID 19 Kaygısı Dile Getirilmeli”

Hekman, izlenecek yolu şöyle özetliyor: “Afganlı mülteci ve sığınmacılar korona belirtileri hissediorsa ilk yapmaları gereken 112 ya da 184'ü aramak olmalı. 184 farklı dillerde de hizmet veriyor. 112 acil servisi, gelen başvuruları, talepleri sıraya koyuyor. Gün içinde mutlaka 112, başvuru yapan adrese gidiyor. Sağlık görevlileri hastayı gördükten sonra hastaneye götürüp götürülmemesi gerektiğinin kararını veriyor. Kimi zaman karantina uygulaması ile takip yapılıyor. Eğer başvuran kişinin durumu ciddiye zaten 112 Acil Servis hastaneye götürmekle yükümlü. Şu anda Türkiye'nin çeşitli yerlerinde COVID 19 teşhis ya da şüphesi ile yatan Afgan, İranlı sığınmacı ve mülteciler var. Örneğin Ankara'da bir Afgan sığınmacı şu anda evde karantina sürecinde. Şunu da belirtmek lazım. Eğer bir Afgan sığınmacı ya da mülteci eğer COVID 19 ise hane halkının tümü tarama testi ve karantina uygulamasına tabii tutuluyor.”

“Mülteci Çocukların Uzaktan Eğitimi İçin Eğitim Aracı Desteği Sağlanmalı”

Hekman, salgın nedeniyle okulların kapanmasıyla mülteci çocukların da uzaktan eğitime başladığını anımsatırken, ailelerin eğitim araçlarını sağlamanın mümkün olmadığına işaret ediyor. Hekman, “Aileler Türkiye'ye geldikleri andan itibaren çok zorlu hayatlar yaşıyorlar. Günlük olarak giderlerini karşılıyorlar. Türkiye'de kayıt olabilen ailelerin çocukları eğitim hakkında yararlanabiliyor. Ancak ailelerin bilgisayar ya da televizyona ulaşma imkânları yok. İnternet kotaları ise eğitimi takip edecek güçte değil. Dil bariyerine takılan çocuklar uzaktan eğitimi anlayamıyor. Mülteci çocuklara TV, bilgisayar ve internet desteği sağlanmalı. Hem çalışıp hem okuyan üniversiteli gençlere kredi, burs imkânı sağlanmalı” çağrısında bulunuyor.

DİSK Genel Başkanı Çerkezoğlu: Sermaye Odaklı Değil, Hak Temelli Politikalar Uygulanmalı

Ceren İskit

Bütün dünyayı etkisi altına alan koronavirüs salgını en çok işçi sınıfını etkiliyor. Türkiye’de de sadece DİSK’e üye, sendikalı işçilerde görülen Covid-19 pozitif oranı ülke genelinin üç katı. Biz de bu süreci yakından takip eden DİSK Genel Başkanı Arzu Çerkezoğlu’nu Solfasol TV’ye konuk ettik. İşçilerin durumunu, iş verenlerin işçiler üzerinde uyguladığı acımasız politikaları, işçilere sunulan koşulları konuştuk. Çerkezoğlu, yaptığımız söyleşide çok önemli bir durumun altını çizerek vurguladı: “Zorunlu olmayan iş yerlerinin en az 14 gün süreyle işlerini askıya almaları ve çalışmak zorunda kalan sağlık çalışanları, temizlik işçileri gibi işçilere azami önlemlerin alınması gerekiyor.” Söyleşimize Çerkezoğlu’na teşekkür ederek başlıyoruz... Devamı için buyurun...

Çok Ciddi Bir Sınıf Ayrımcılığı Var ve Bu Asla Kabul Edilemez

Ceren İskit: Birçok işçinin korona günlerinde büyük zorluklarla yüzleştiğini görüyorsunuz. Bize biraz bu konudan bahsedebilir misiniz?
Arzu Çerkezoğlu: Şunu ifade etmek isterim yaşadığımız süreç çok zorlu bir süreç. Bütün dünyayı büyük bir etkiye alan bir salgın hastalıkla, bir virüs salgınıyla, Dünya Sağlık Örgütü’nün (DSÖ) pandemi ilan ettiği bir süreçle karşı karşıyayız. Tabii öncelikle bu süreç bütün çalışanların, yurttaşların, bütün insanların yaşamını doğrudan tehdit eden ve çok fazla sayıda yurttaşın hayatını kaybetmesine yol açan, binlerce insanı günlerce hastanelerde kalmakla, sağlığını kaybetmekle yüz yüze bırakan bir süreç. Fakat bu kadar büyük bir pandemi sürecinin kuşkusuz önce sağlıkla ilgili çok ciddi sorunları ve sonuçları var. Aynı zamanda bu kadar büyük bir pandemi süreci, çok ciddi toplumsal tahribatlar ortaya çıkarmanın koşullarını da yarattı. O nedenle biz ilk günden itibaren hem bütün işçilerin, emekçilerin bu yaşanan pandemi sürecinde sağlığının korunması için yapılması gerekenleri, iş yerlerinden başlayarak ifade ettik. Hem de yaşanacak olan bu krizle birlikte bunun çok ciddi ekonomik sonuçları olacağı, bütün dünyada da Türkiye’de de çok ciddi bir toplumsal tahribatın önünü açacağı çok açık. Dolayısıyla, bu süreçte özellikle çalışanlar açısından, işçiler, emekçiler, işsizler açısından olası bütün bu toplumsal tahribatları ortadan kaldıracak, bunları en aza indirecek birtakım adımların atılması gerektiğini ifade ettik. Salgında beş haftayı geride bıraktık. Eğer salgın açısından konuşacak ilk vaka 11 Mart’ta tespit edildi. Şu an altıncı haftadayız hala vaka sayılarında artışlar devam ediyor. Her gün onlarca insanımız ne yazık ki hayatını kaybediyor. Hükümet, ülkeyi yönetenler birtakım önlemler alıyor. Çeşitli ‘evde kal’ çağrıları, tecrit, izolasyon yönünde birtakım adımlar atılıyor ama temel bakış açısı ‘çarklar dönecek’ söyleminde karakterize olan, yani üretimin devam etmesi gerektiği biçimindeki bir yaklaşımdan kaynaklı bütün bu önlemler, evde

kal çağrıları başta olmak üzere, çalışanlar, işçiler ayrı tutularak hayata geçiriliyor. Bugün açısından bakıldığında bu salgın sürecinin başından itibaren ülkeyi yönetenlerin temel politikası işçileri, emekçileri, bu ülkenin tüm değerlerini üretenleri gören, salgına karşı koruyan bir politika ne yazık ki hayata geçirilmiyor. Tam tersine biraz önce de ifade ettiğim gibi üretim devam edecek, çarklar dönecek anlayışı egemen. Bu açıdan alınan bütün önlemlerden -ki bu önlemlerin yeterli oluşu, doğru olup olmadığı, doğru zamanda atılıp atılmadığı, bunlar hep çok tartışmalı ama alınan bütün önlemlerden- işçi sınıfı, emekçiler, çalışanlar ayrı tutuluyor. Burada Covid-19’la mücadele açısından çok ciddi bir sınıf ayrımcılığı var ve bu asla kabul edilebilir bir durum değil. Artık bu salgınla mücadelede izolasyonun, teması en aza indirmenin, karantinanın, evde kalmanın şart olduğunu bütün dünya biliyor. Hepimiz artık öğrendik. Bilim bunu söylüyor. Akıl bunu söylüyor ama ısrarla ülkeyi yönetenler, bir taraftan evde kal çağrıları yapıyor ama diğer taraftan çalışanlar hariç anlayışıyla. Örneğin, 20 yaş altına sokağa çıkma yasağı getirildi. 24 saat sonra dendi ki; 18-20 yaş arasında çalışanlar bu karardan muaf. Yine hafta sonları sokağa çıkma yasağı ilan ediliyor. Bunu anlamak mümkün değil. Yani bu virüs sadece hafta sonları mı bulaşiyor? Hiçbir bilimsel tarafı yok. Cumartesi-pazar izolasyonu en aza indirmek için sokağa çıkma yasağı ilan ediliyor ama pazartesi çalışmaya devam edilsin diye bu yasak kaldırılıyor. Kaldı ki cumartesi sokağa çıkma yasağında bile fabrika sahipleri, iktidardan, hükümetten, valiliklerden gerekli izinleri alarak fabrikanın çalışmasını sağlıyorlar. Aslında bütün önlemler işçileri, emekçileri koruyan önlemler olmaktan çok uzak. Aynı şekilde güncel atılan bu adımların ötesinde daha kısa, orta ve uzun vadede ortaya çıkacak tahribatları, işsizlik, işten çıkarmalar başta olmak üzere çözecek birtakım adımların atılması gerektiğini ilk günden itibaren söylüyoruz. Biraz sonra bunları ayrıntılarıyla konuşabiliriz ama iktidarın bütün politikaları hem salgınla mücadele sürecinde güncel ve günlük olarak

“20 yaş altına sokağa çıkma yasağı getirildi. 24 saat sonra dendi ki; 18-20 yaş arasında çalışanlar bu karardan muaf.”

yapılan politikalar açısından hem de daha orta ve uzun vadeler açısından bakıldığında, iktidarın bütün politikaları işçileri, emekçileri ve halkı gözetken, koruyan değil, yine her kriz döneminde olduğu gibi sermaye korumaya dönük adımlar atıldığını görüyoruz.

C.İ.: DİSKAR’ın yayınladığı son raporda sendikalara kayıtlı işçiler arasında Covid-19 pozitif tanısı koyulan vaka oranının Türkiye ortalamasının en az 3 katı olduğundan bahsediliyor. Bunun yanı sıra kayıtlı olmayan birçok işçi de var. Bu bilgilerle ilgili olarak da DİSK’in yaptığı herhangi bir çalışma var mı? DİSK ne yapıyor?

A.Ç.: Özellikle şunu söyleyeyim biz DİSK olarak örgütlü olduğumuz iş yerlerinde Covid-19 salgını başladığından beri bütün verileri sağlıklı bir biçimde toplamaya ve bunu kamuoyuyla paylaşmaya çalışıyoruz. Çünkü Türkiye açısından önemli fikir veren ve bu anlamdaki tabloyu görmemizi sağlayan bir unsur. Rapor halinde de

paylaşıyoruz bunu kamuoyuyla. En son geçtiğimiz cuma günü var olan rakamları kamuoyuyla paylaştık. DİSK üyeleri içerisinde halen çalışan arkadaşlarımız içerisindeki Covid-19 pozitif vaka oranının, Türkiye ortalamasının 3 katı olduğunu gördük. Aslında Türkiye'de de ne kadar yaygın test yapılabildiği ve gerçek vaka sayısının ne kadar saptanabildiğinin tartışmalı olduğu bir süreçte ki, Sağlık Bakanı her akşam rakamları açıklıyor ama bu gerçek tabloyu gösteriyor mu? Bu konuda çok fazla soru işaretleri var. Çünkü herkese test yapılabilmesi, daha yaygın test yapılması gerekiyor daha doğrusu ama biz en azından DİSK üyeler içerisinde bu tabloyu görüyoruz ve özellikle Covid-19 vakanın saptandığı iş yerinde, örgütlü olduğumuz için, sendikali olduğumuz için bu iş yerlerinde üretimi durduruyoruz. Çalışmaktan kaçınma hakkımızı kullanıyoruz. 6331 sayılı iş sağlığı güvenliği yasınının 13'üncü maddesine dayanarak. Tabii şunu da görüyoruz ki bu süreçte; sendikali, örgütlü olan iş yerlerinde bunu yapmak mümkün ama Türkiye'de çalışanların sadece yüzde 10'unun sendikali olduğunu düşünürsek, sadece yüzde 7'sinin sahip olduğu sendikal haklarını kullanabildiği, toplu iş sözleşmelerinden yararlandığını düşünürsek, Türkiye'de sendikasızlığa mahkûm edilmiş milyonlar var. Dolayısıyla, sendikali iş yerlerinde bile tablo buysa eğer sendikasız çalışılan iş yerlerinde, merdiven altı atölyelerde çok daha olumsuz koşullarda çalışan çok uzun çalışma saatlerinin olduğu, iş yeri koşullarının daha olumsuz olduğu iş yerlerinde bu tablonun daha da olumsuz olacağı, verilerin daha da olumsuz olacağı çok açık. Kayıt dışı çalışan düşündüğümüzde, özellikle hiçbir sosyal hakkı olmayan, tümüyle kayıt dışı çalıştırılan milyonlar var Türkiye'de. Her 3 işçiden birisi kayıt dışı çalıştırılıyor şu an. Dolayısıyla, sendikali bir iş yerinde, DİSK'in örgütlü olduğu iş yerlerinde tablo bu ama şunu söylemek çok mümkün ki; sendikasızlığa mahkûm edilmiş, hatta kayıt dışı çalıştırılan milyonlarca işçi açısından o tablo daha da olumsuz. O nedenle burada devlete çok önemli bir görev düşüğünün altını çiziyoruz ve ilk günden itibaren bu çağrılarımızı yapıyoruz. Çünkü sendikasız iş yerlerinde işçiler tamamen korunmasız. Çünkü örgütsüz. Burada yapılması gereken devletin bütün çalışanlar, bütün işçiler, emekçiler açısından gerekli önlemleri alması ve adımları atmasıdır. O nedenle, zorunlu, acil mutlaka çalışması gereken hastaneler, belediyeler gibi iş yerleri dışındaki zorunda olmayan bütün iş yerlerinde çalışmanın durdurulması şarttır. Bir iş yerinde bir tane Covid-19 pozitif olan bir işçi arkadaşımız varsa bunu diğer işçilere bulaştırması son derece olasıdır. Çalışmaya devam ettiği sürece de bu tabloda bütün topluma yayılacaktır. Çünkü işyerlerinden ailelere oradan topluma yayılacaktır ve bu Covid-19'la mücadelenin başarı şansı olmaz. O nedenle biz ilk günden itibaren devletin bu süreçte 3 tane temel görevi vardır diyoruz. Birincisi bütün yurttaşların sağlığını korumak. İkincisi bütün yurttaşların işini korumak ve gelirini güvence altına almak. Yani işten çıkarmaların yasaklanması, zorunlu acil olmayan işler dışındaki diğer çalışmaların durdurulması ve insanların gelirinin güvence altına alınması.

Ücretsiz İzin Adı Altında İnsanlar Açlığa Mahkûm Ediliyor

C.İ.: Tam da bu üç temel görev açısından çok önemli bir konuya değindiniz. Bu toplu iş sözleşmelerinin muhacir duruma göre iş yerleri hareket ediyor mu? Hükümet bu süreçte grevleri de yasakladı. Bununla ilgili yine de işçilerde bir örgütlenme var mı? Ne gibi gelişmeler yaşanıyor?

A.Ç.: Bütün iş yerleri açısından şöyle bir hakkın olduğunu biz ilk günden itibaren söylüyoruz. Bütün işçi arkadaşlarımıza da bunun çağrısını yapıyoruz. Biz kendi iş yerlerinde uyguladığımız, yani Covid-19 pozitif vakanın görüldüğü iş yerlerinde çalışmama hakkımızı kullanıyoruz. Bu bütün iş yerleri için var olan bir haktır. Tabii bu hakkın kullanılması bir örgütlülüğü kuşkusuz gerektirir ama bütün işçi arkadaşlarımız bilsinler ki; eğer fabrikada çok sayıda ya da bir tane bile Covid-19 pozitif arkadaşımız varsa bu hastalığın yayılması açısından herkes risk altında demektir. Orada çalışmaktan kaçınma hakkı kullanılabilir. Bununla ilgili çeşitli örnekler de var. Diğer taraftan tabii iktidar birtakım adımlar atıyor. Fakat başından itibaren, 18 Mart'ta Çankaya Köşkü'nde ekonomik zirve yapıldı biliyorsunuz. Oradan ekonomik istikrar ve kalkınma adı altında bir paket ilan edildi Cumhurbaşkanı tarafından. Oradaki alınan kararlardan, politikardan başlayarak bugüne kadar iktidarın bütün yaklaşımları işçiyi, emekçiyi, halkı koruyan değil, sermayeyi koruyan bir dizi adımlar atıyorlar. İşten çıkarmaların yasaklanması gerektiği ilk günden itibaren DİSK olarak bizim savunduğumuz ve bütün toplumsal kesimlerde de çok ciddi karşılığı olan bir temel talep. Çünkü zaten Türkiye'de çok ciddi bir işsizlik var. Uluslararası bir çalışma örgütü mesela bir rapor yayınladı mart ayı ortalarında ve eğer hükümetler gerekli önlemleri almazlarsa bütün dünyada 25 milyon yeni işsiz olacak. Dediklerine göre bu iyimser bir rakam. Şu an Amerika'da diğer salgının yaygın olduğu ülkelerde görüyoruz işsizlik rakamlarını, bu bizim açımızdan çok daha dramatik bir süreci başlatacak. Dolayısıyla işten çıkarmaların yasaklanması adı altında bir yasal düzenleme gündeme getirildi hükümet tarafından. Bu tümüyle aslında yine sermayeyi koruyan, onların talepleri doğrultusunda bir dizi düzenleme içeriyor. Bunlardan birisi iş verenlere tek taraflı olarak ücretsiz izne çıkarma hakkı tanınması ki bu son derece olumsuz bir şey ve bu asla kabul edilemez. Ücretsiz izne çıkarılan işçilere de günlük 39 lira, aylık 1177 lira gibi bir sefalet ödeneği reva görülüyor. Dolayısıyla iktidar attığı her adımda aslında işçiyi, emekçiyi koruyan bir yaklaşımı ne yazık ki göstermiyor. Özellikle bu süreçte yine aynı yasal düzenleme içerisinde de grev ve toplu sözleşme haklarına ilişkin sürelerin uzatılması söz konusu oldu. Bu tabii mevcut yasadaki 6356 sayılı sendikalar ve toplu iş sözleşmesi yasasında hak düşürücü sebepler var. Eğer belli süre içerisinde greve çıkmazsanız, toplu sözleşme yapmazsanız sendikalar açısından yetki düşer. Belli hak kayıpları olur ama burada iktidarın yaptığı bu süreleri uzatarak bu hakların kullanımını açısından

“Eğer fabrikada çok sayıda ya da bir tane bile Covid-19 pozitif arkadaşımız varsa bu hastalığın yayılması açısından herkes risk altında demektir. Orada çalışmaktan kaçınma hakkı kullanılabilir.”

da ciddi sorunlu bir sürecin önü açılmış oldu. Dolayısıyla tekrar altını çiziyorum iktidarın tüm adımları bu süreçte sermayeyi korumaya dönük. İşten çıkarmalar evet 3 ay boyunca iş akitleri feshedilemeyecek ama bununla birlikte ücretsiz izin hakkının verilmesi iş verenlere asla kabul edilebilir bir durum değil. Ücretsiz izin adı altında insanlar açlığa mahkûm ediliyor. Aylık 1177 lira gibi bir ücretle. Kısa çalışma ödeneği olanağı varken, işsizlik sigortası fonunun bu süreçte işçiler için, işsiz işçiler için, işini kaybedenler için ve bütün bu süreçte bütün bu çalışanlar için gelirini güvence altına almak için kullanılması mümkünken bugün tam tersinde aylık 1177 lira gibi bir sefalet ödeneğinin işsizlik sigortası fonundan ödenmesi yasalaştırıldı. Oysa en az asgari ücret düzeyinde kısa çalışma ödeneğindeki oranlar korunarak ödeme yapılması ve bir gelir güvencesi, gelir desteği sağlanması mümkün. İşsizlik sigortası fonu kaynakları bunun için fazlasıyla yeterli ama iktidar ısrarla bunun işçiler için kullanılmasının önüne geçmeye çalışıyor ve yapılan bütün bu düzenlemeler de bunu gösteriyor ne yazık ki.

C.İ.: İşten çıkarmalar üç ay yasaklandı ama bu konu tartışılmaya başlandığından itibaren küçük ölçekli olan iş yerlerinde resmî gazetede karar açıklanmadan önce apar topar işten çıkarılmaların meydana geldiğini duyuyoruz. İşten çıkarılanlar bu konuda ne yapabilir? DİSK bu konuda herhangi bir çağrı yaptı mı?

A.Ç.: Bu yasal düzenleme 15 Mart'tan itibaren geçerli olmak üzere yasalaştırıldı. Dolayısıyla 15 Mart'tan sonra işten çıkartılmış olan ve işsizlik ödeneği alamayacak olanları da kapsayan bir düzenleme. Buradaki asıl problem şu; iş verenlere tek taraflı olarak işçiyi ücretsiz izne ayırma hakkının verilmesi ki ücretsiz izin işçinin onayına tabidir ve işçi ücretsiz izni kabul etmediği zaman tazminatını alarak iş aktini haklı bir biçimde kendisi feshedebilir. Bu olanaklar ortadan kaldırılmış durumda. Böylesi bir süreçte de iş verenlere ücretsiz izne çıkarma açısından müthiş bir sermaye sağlanmış

durumda. Dolayısıyla bizim bu konuda başından itibaren söylediğimiz; evet işten çıkarmalar yasaklanmalıdır ama bütün çalışanların geliri güvence altına alınarak bu yapılmalıdır. Kısa çalışma ödeneği, yani işsizlik sigortası fonunun bütün kaynaklarının -131 milyar lira var işsizlik sigortası fonunda- bu kaynakların bu süreçte, şimdi kullanılmayacaksa ne zaman kullanılacak bu işsizlik sigortası fonundaki para? Zaten işçiye ait olan bir paradır bu. Hükümetin değildir. Dolayısıyla hükümet yıllardır zaten işsizlik sigortası fonundaki parayı bir iş veren fonuna dönüştürmüş durumda. İş verenlere çeşitli biçimler altında kaynak olarak aktarılıyor. Teşvik olarak aktarılıyor. Bundan vazgeçilmesi lazım ve işsizlik sigortası fonundaki para bütün çalışanlara verilmesi lazım. Biz kabaca bir hesap yapmıştık. Bunları sürekli söylüyoruz ilk günden itibaren. Bütün 15 milyon işçiye örneğin, asgari ücret düzeyinde üç ay boyunca işsizlik sigortası fonundan bir ödeme yapılması mümkün. 15 milyon işçi için bu mümkün. Bütün zorunlu olmayan işleri tatil ederek, çalışmayı durdurarak yapacak bir kaynak var elimizde. Önemli olan bu kaynağın bu şekilde kullanılması yani tercihlerin değişmesi iktidar açısından. Bir taraftan iş verene ücretsiz izin hakkı veriyorsunuz. Öbür taraftan işten çıkarma evet yasaklandı, fesih yasaklandı ama bunun yaptırımını da son derece zayıf. Yani iş veren ben parası neyse veririm diyerek yine iş akdini feshedebilir. Çünkü yaptırımını her işçi için aylık bir brüt asgari ücret kadar. 2 bin 900 küsur lira. Dolayısıyla son derece zayıf yaptırımını olan bir yasak getirilmiş durumda. Bizim söylediğimiz bu konuda iktidara da çağrımız kamuoyuyla da paylaştığımız gerçek bir işten çıkarma yasağına ihtiyaç var. Yaptırımını olan ve gerçekten hiçbir iş verenin hiçbir işçiyi bu süreçte işten çıkartamayacağı gerçek bir işten çıkarma yasağı ama bununla birlikte bütün çalışanların ücretinin güvence altına alındığı, hiç kimsenin gelir kaybına uğramadığı bir politikaya ihtiyaç var. Bu söylediklerimiz aynı zamanda kayıt dışı çalışanlar için de geçerli olmak zorunda. Çünkü kayıt dışı çalışan tekrar söylüyorum Türkiye'de her 3 işçiden biri. Özellikle ekonomik kriz ile birlikte kayıt dışı çalışanların yüzdesi, yüzde 36'lara kadar yükselmiş durumda.

C.İ.: Covid-19 salgınıyla birlikte çalışanlara yönelik birtakım önlemler alınıyor ancak işçilerin çalışma koşulları iş verenler tarafından gerçekten iyileştiriliyor mu? Yoksa bu durum da bizim televizyonda izlediğimiz bir illüzyondan öteye geçmiyor mu?

A.Ç.: Ne kadar önlem alınırsa alınsın ne kadar üst düzey önlem alındığı iddia edilirse edilsin bu zaten mümkün değil. Toplu taşıma araçlarını bu kadar insan kullanmaya devam ederse ne servislerde ne de çalıştığımız fabrikalarda çok kurumsal olanlarda belki. Yıllardır sendikanın olduğu iş yerlerinde belki ama ne kadar önlem alınırsa alınsın, bilim ne diyor? Bilim kurulu veya bütün dünyada bilimsel yaklaşım, akıl, bilim ne diyor? Evde kalın diyor. Değil mi? Yani o zaman zorunlu olan işçiler dışındaki işlerin devam etmesinin hiçbir mantığı yok. Akla, mantığa, vicdana sığın bir tarafı yok. Çok mu gereklidir şu

“Çarklar dönecek anlayışı daha fazla işçinin, emekçinin hasta olmasına ve bu anlayış daha fazla işçinin hayatını kaybetmesine yol açıyor.”

an dört bir tarafımızda gördüğümüz inşaatlarda çalışmanın devam etmesi? Çok mu şarttır? Biz bir inşaat işçisi arkadaşımızı kaybettik. Hasan arkadaşımızı. Galata Port'ta çalışıyordu ve Galata Port şantiyesi büyük bir şantiye. Orada 3 Nisan günü, 3 tane pozitif vaka tespit edildi. Bütün çağrılarımıza rağmen şantiye durdurulmadı. Bundan dört gün sonra Hasan arkadaşımızı kalp krizi ve Covid-19 teşhisiyle hastaneye yatırdık ve kaybettik. Bizim açıklamalarımız sonrasında Galata Port şantiyesinde çalışmalar 4 Mayıs'a kadar durduruldu. Çok mu gerekli Galata Port'ta çalışmanın devam etmesi? Çok mu gerekli inşaatların devam etmesi? Çok mu gerekli birçok metal çelik vs. fabrikalarının devam etmesi? Tekstil fabrikalarının devam etmesi. Yani bunların hiçbirinin şu an, şu salgın sürecinde bir gerekliliği yok. Tabii ki hastaneler çalışacak. Tabii ki belediyeler, temizlik işçileri çalışacak. Ulaşım çalışacak. Tabii ki gıda sektörü kısmen çalışacak. Bunlar hayatın devam etmesi için salgınla mücadele için zorunlu olan alanlar. Bunun dışındaki bütün çalışmaların en az 14 gün süreyle durdurulması gerektiğinin, salgınla mücadele için şart olduğunu bilim söylüyor zaten. O nedenle istediğiniz kadar en iyi önlemleri alın. Teker teker oturtun otobüslerde veya fabrikalarda mesafe koyuyorum deyin. Sonuçta işçiler her gün o işlere gidiyor, geliyor. O yemekhanelerde birlikte yemek yiyor. O zaman hayatı niye durduruyorsunuz? Neden 'evde kal' çağrısı yapıyorsunuz? Neden izolasyon diyoruz? Neden karantina diyoruz? Eğer bunu söylüyorsak bunun karşılığı zorunlu çalışılması gereken iş yerlerinde azami tedbir, hastaneler başta olmak üzere -ki oralardaki vaka sayılarını da biliyoruz. Ona rağmen sağlık çalışanları arasında hastalık çok yaygın. Çünkü orada ne kadar önlem alırsanız alın yine bir risk taşıyor ama sonuçta devam etmek zorunda. Diğerlerini durdurmak dışında bir çözüm yok. Eğer gerçekten bu ülkeyi yönetenler, salgınla gerçek anlamda mücadele etmek ve Türkiye'de artık altıncı haftasına girmiş bu süreci bir başarıya dönüştürmek yavaş yavaş salgının hızının azaldığını görmek istiyorsa bu adımları atması şart. Yoksa çarklar dönecek anlayışı daha fazla işçinin, emekçinin hasta olmasına ve bu anlayış daha fazla işçinin hayatını kaybetmesine yol açıyor. Bu çok net bir biçimde görünüyor. Ölen ölsün kalan sağlar bizindir mantığıyla hareket etmeyeceksek eğer gerçekten bilimsel bir akılla mücadele edeceksek

bu salgın sürecinde olması gereken zorunlu işler dışındaki diğer işlerde çalışmanın en az 14 gün süreyle durdurulması, bütün işçilerin ücretli izinde sayılması ve hiç kimsenin gelir kaybına uğramaksızın gelirinin devlet tarafından güvence altına alınması ve bütün bunların iş verenin insafına asla bırakılmaması gerekiyor.

C.İ.: Son olarak DİSK'in bu süreç devam ettiği müddetçe işçi sınıfına dair öngörüsü nedir?

A.Ç.: Şimdi biz ilk günden itibaren bu süreçte çalışanlar, işçiler, işçi sınıfı açısından olası bütün olumsuzlukları engelleyecek bir politika ve yaklaşım üretiliyor. Bunu başta iktidar olmak üzere bütün kamuoyuyla paylaşıyoruz. 17 Mart'ta bu salgın ilk ortaya çıktığında yaptığımız açıklamada ve bütün çağrılarımızda, o günden bugüne işten çıkarılmaların yasaklanması, zorunlu olmayan işlerin durdurulması, gelir güvencesi, ücretli izin bunlar bizim temel, olmazsa olmaz politika önerilerimiz. Biz bunun mücadelesini vermeye devam edeceğiz. İktidarın bu konudaki politikalarının gerçekten Türkiye'nin geleceği açısından çok ciddi riskler oluşturduğunu hem sağlığımız, canımız açısından, toplum sağlığı ve mücadelesi açısından hem de bu salgının işsizlik başta olmak üzere yaratacağı toplumsal tahribatlar açısından çok ciddi bir olumsuz tablonun önü açılıyor. Bugün iktidarın politikaları ısrarla ve ısrarla önümüzdeki 1 Mayıs da dahil olmak üzere bu konudaki çağrılarımızı, yapılması gerekenleri anlatmaya, iktidarı bu konuda çağrı yapmaya ve işçi sınıfı başta olmak üzere bütün toplumsal kesimlerle bir toplumsal kuvveti örgütlemeye devam edeceğiz. Bütün bu zorluklara rağmen sokağa çıkılmadı, sosyal mesafenin, fiziki mesafenin korunmaya çalışıldığı koşullara rağmen yaratıcı eylem biçimleriyle ve gerektiğinde sokakta olmak üzere, -örneğin bu çağrılarımızı gittik İstanbul'da İş-kur'un önünde yaptık. Bir basın toplantısıyla, sınırlı sayıda arkadaşımızla- bu kuvveti hep birlikte örgütleyeceğiz ve omuz omuza mücadele edeceğiz. Çünkü bugünümüz için mücadele ediyoruz. Hem de kendimizin, toplumun ve bu ülkenin geleceği için mücadele ediyoruz. Bu Covid-19 süreci gerçekten bütün dünyada da Türkiye'de de yaşanan bütün adaletsizlikleri, eşitsizlikleri, bu sistemin, neo-liberalizmin iflasının çok net bir biçimde ortaya çıkardı. Artık emeğin ve bilimin merkezinde olduğu bir toplumsal düzene olan ihtiyaç daha net ortaya çıkmış durumda. O nedenle Türkiye'de de işçi sınıfının insanca yaşayabilmesi için bu ülkenin tüm değerlerini oluşturan işçilerin, emekçilerin, kadınların, gençlerin insanca yaşayabileceği bir emeğin Türkiye mücadelesidir bu. Bu zorlu koşullarda da dün olduğu gibi bugün ve tabii ki bundan sonra da bu mücadeleyi omuz omuza büyütme kararlılığımızda.

C.İ.: Çok teşekkür ederiz Arzu Çerkezoğlu. Sağlıklı günler diliyoruz...

A.Ç.: Ben de çok teşekkür ediyorum. Herkese sağlıklı günler diliyorum. Ortak akılla ve dayanışmayla bu zorlu günleri hep birlikte aşacağımıza inanıyorum.

98 Yıl Önce 1 Mayıs

Beyanname Osmanlıca aslından Taylan Esin tarafından tercüme edilmiştir.

Yoldaş,

Sana bayramın mübarek olsun demiyorum, cihadın mübarek olsun diyorum. Çünkü yalnız bir memleket (Sovyetler Rusyası) müstesna olmak üzere bütün diğer memleketlerde işçilerin bayram yapacakları gün daha gelmemiştir. Onlar, ancak sermayedarların ve patronların boyunduruklarından kurtarıldıkları ve hürriyetlerini kazandıkları gündür ki bayram yapabileceklerdir.

Fakat sen şimdi soracaksın: 1 Mayıs bizim için bir bayram ve şenlik günü değilse neden işimizi bırakarak, hakk-ı gündeliklerimizi kaybederek burada toplandık?

Bunun cevabı pek basittir:

1889'da Paris'de toplanan Enternasyonel tarafından beynelmilel bir nümayiş günü olarak kabul edilen 1 Mayıs her şeyden evvel, bütün işçilerin sermayedar burjuvazi tarz-ı idaresine karşı nefretlerini göstermek için tezahüratta buldukları gündür; o tarz-ı idare ki bütün servet ve istihsal vasıtalarına malik olan bir avuç zengine, milyonlarca işçiyi esir gibi çalıştırmak ve onların sıhhat, saadet ve hürriyetlerini ayaklar altında çiğnemek hakkını bahş etmişlerdir. Bunun içindir ki işçiler 1 Mayıs tezahürüne, bir gün çalışmamak veya şenlik, bayram için değil bu büyük haksızlık ve adaletsizliğe karşı isyan etmek, sermayedar ve patronlara karşı seslerini işittirmek ve kuvvetlerini göstermek için iştirak ederler.

Biliyor musunuz arkadaşlar ki bugün bütün dünyada milyonlarca, yüz milyonlarca işçi, aynı kızıl bayrak altında, aynı mukaddes gaye uğrunda nümayişler yapmaktadırlar. Bugün bütün işçilerin, hangi örf ve dine mensub olursa olsun, yekdiğerinin sefalet ve ızdırab kardeşi olduklarını her zamandan ziyade bir kuvvetle hissettikleri bir gündür. Yine biliyor musunuz ki 1 Mayıs'da bütün dünya sermayedarları korkularından titrerler. Çünkü bu haram iyiciler, saltanatlarının son günlerini yaşadıklarını 1 Mayıs günü diğer günlerden daha ziyade şiddetle hissetmişlerdir. Onlar işçilerden daha evvel ve daha az takdir etmişlerdir ki cemiyeti yaşatan amele sınıfıdır. Ve amele, hakkın da, kuvvetin de kendi tarafında olduğunu idrak ettiği gün bu köhne sermayedar nizamını bozacak ve yerine iş saltanatını kuracaktır. Fakat çok yazıktır ki işçilerin büyük bir kısmı daha henüz hakiki menfaatini idrak etmiş bir halde değildir. Patronların ve onların yardımcıları olan burjuva gazetecilerin, hilekar ve yalancı sosyalistlerin nüfuzundan kurtulamamıştır.

Arkadaşlar! Bugüne kadar size rehberlik etmek üzere başa geçen bütün insanlar sizi felaketten felakete sürüklemişlerdir. Çünkü bu adamlar, sosyalistlik ve işçilerin menfaati için değil, belki kendi dolablarını çevirmek ve ceblerini doldurmak

için çalışmışlardır. Ey senelerden beri aldatılan ve sosyalist isimli rehberleri tarafından soyulan işçi arkadaşlar! Daha ne vakte kadar melunların elinde oyuncak olacaksınız? Ne zamana, bütün kuvvet ve nüfuzlarını sizden aldıkları halde sizi hiçe sayan, insan yerine koymayan bu cahil adamların keyfi muamelelerine, hırsızlıklarına tahammül edeceksiniz! Ne zaman kendi ışığınızı kendiniz görmeye, kızıl sendikalar ve komünist grubları teşkiline başlayacaksınız ve 3. Beynelmille'e dahil olacaksınız?

Son tramvay grevi artık tamamıyla göstermiştir ki amele teşkilatları birkaç menfaatperestin elinde baziçe [=oyuncak] olduğu müddetçe amele için kurtuluş yoktur.

Arkadaşlar! Şunu iyice aklınıza yerleştirin ki patronlar merhamet, insaf ve adalet tanımazlar. İşçilerin kuvvet ve ittihadıdır ki onlar insafa ve yola getirir. Hangi memleketteki kızıl sendikalar ve komünist fırkaları kuvvetlidir, orada işçiler nisbeten daha rahat ve insan gibi yaşamakta ve günde sekiz saatten fazla çalışmamaktadır. İşsiz kaldıkları zamana yevmiyelerini almakta ve patronlar tarafından daha az tazyik edilmektedirler. Yine bu memleketlerde ki komünizm diğer memleketlerden daha evvel ve daha kolaylıkla teessüs edecektir.

Arkadaşlar! 1 Mayıs günü işçiler için şenlik, bir bayram günü olmakla beraber bir ümid günüdür. İşçilerin patron ve sermayedarlara karşı açtıkları muharebe o kadar çetindir ki bazen bu mücadelede hezimete uğrarlar, en imanlı ve en metin işçi rehberlerinin bile cesaretlerinin kırıldığı, kanaatlerinin sarsıldığı zamanlar olur. 1 Mayıs günü, cesareti kırılan bütün işçilere; başladıkları işi daha büyük bir arzu ve imanla takip edebilmeleri için büyük bir ümid ve heyecan verecektir.

Arkadaşlar! İstiyorsak ki 1 Mayıs; bütün beşeriyetin; iş saltanatının sermayedar saltanatı üzerine galebesini tesid edeceği [=zaferini kutlayacağı] bir gün olsun, elini kalbinin üzerine koy ve işçi vazifeni yapacağına yemin et.

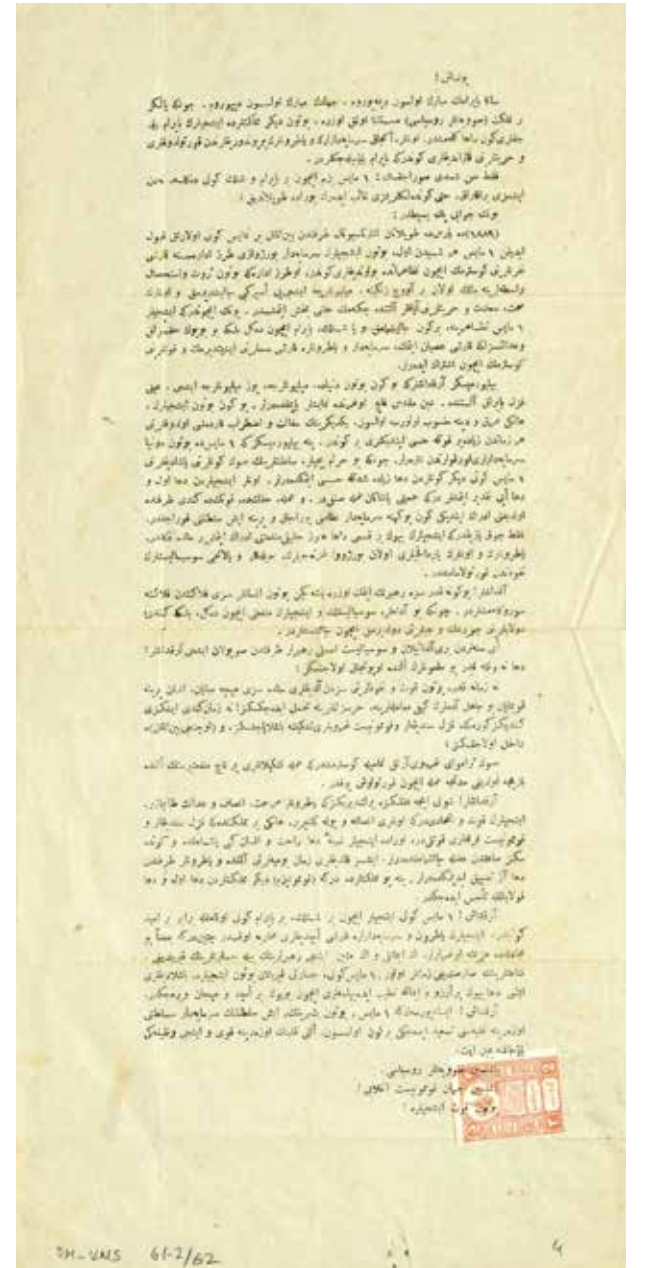
Yaşasın Sovyetler Rusyası!
Yaşasın Cihan Komünist İnkılabı!
Bütün kuvvet işçilere!

1 Mayıs 1922

- İstanbul Tramvay Şirketi işçilerinin greviden (bkz. Serkan Tuna, "Dersaadet Tramvay Amelesi Grevi (26 Ocak - 7 Şubat 1922)" AAM Dergisi 33/2 (2017): 69-112) birkaç ay sonra, 1.5.1922'de dağıtılan beyanname (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Belgeleri 61/62).

- bkz. ayrıca Mete Tunçay, Erden Akbulut, İstanbul Komünist Grubu'ndan 'Aydınlık Çevresi' Türkiye Komünist Partisi'ne 1919 - 1926, 3. Cilt, Mart 1925 - Mayıs 1926, Sosyal Tarih Yayınları

“Arkadaşlar! 1 Mayıs günü işçiler için şenlik, bir bayram günü olmakla beraber bir ümid günüdür. İşçilerin patron ve sermayedarlara karşı açtıkları muharebe o kadar çetindir ki bazen bu mücadelede hezimete uğrarlar, en imanlı ve en metin işçi rehberlerinin bile cesaretlerinin kırıldığı, kanaatlerinin sarsıldığı zamanlar olur. 1 Mayıs günü, cesareti kırılan bütün işçilere; başladıkları işi daha büyük bir arzu ve imanla takip edebilmeleri için büyük bir ümid ve heyecan verecektir.”

Ankara Tabip Odası Başkanı Vedat Bulut: Sağlık Çalışanlarına Destek Çok Önemli

Ceren İskit

Gündemi tamamen değiştiren Koronavirüs Covid-19 salgını ve Türkiye'deki etkilerini kuşkusuz es geçmek mümkün değil. Sağlık çalışanlarının ekipman yeterliliği, sosyal ihtiyaçları, Sağlık Bakanlığı'nın açıkladığı günlük vaka sayılarının şeffaflığı, aşının ne zaman bulunacağı derken kafamızı kurcalayan birçok soruyu Ankara Tabip Odası (ATO) Başkanı Vedat Bulut'a sorma şansına eriştik. Vedat Bulut bizi kırmayarak bütün sorduğumuz sorulara tüm samimiyetiyle yanıt verdi.

ATO Başkanı Bulut'a yönelttiğimiz ilk soru, herkesin çokça konuştuğu Sağlık Bakanlığı'nın günlük olarak açıkladığı vaka sayılarına yönelikti... Bulut, çok tartışılan vaka sayılarının şeffaflığıyla ilgili söz konusu rakamların gerçeği yansıtmadığını söylüyor. "Biz çok iyi biliyoruz ki bu vakaların sayısı gerçek rakamları yansıtmıyor" diyerek sözlerine başlayan ATO Başkanı, "Sağlık Bakanlığı'nın bildirdiği rakamlar, testleri pozitif çıkan vakalar. Ancak testleri negatif çıkmış ve klinik gözlemlerle Covid-19 tanısı almış kişiler var. Örneğin, tomografik sonuçlarla, radyolojik görüntülemelerle ya da diğer enfeksiyon hastalıkları uzmanlarının klinik görüşleriyle şüpheli Covid-19 tedavisini alarak iyileşenler de var. Bu nedenle de rakamlar gerçeği yansıtmıyor." ifadeleriyle konuşmasına devam ediyor. Şüpheli hastaların sayısıyla birlikte var olan vaka sayılarının iki katına çıktığını vurgulayan Bulut, Türkiye'de yapılan testlerin de sanıldığı kadar güvenli olmadığına dikkat çekiyor.

"Testler Sandığımız Kadar Güvenli Değil"

Türkiye'de yapılan Covid-19 testlerinin de sanıldığı kadar güvenli olmadığını vurgulayan Bulut sözlerine şu şekilde devam ediyor; "Pek çok test birkaç nedenle negatif çıkabiliyor. Bunlardan bir tanesi örnek ilk alınırken. Hizmet içi eğitimler yapılmadı. Biz Ankara Tabip Odası olarak bir anket düzenledik. Yaklaşık olarak üyelerimizin yarısı hizmet içi eğitim almadıklarını söylediler. Yani sağlık çalışanları hizmet içi eğitim almamıştı bu ilk örnekler alınırken nasıl davranmaları gerektiğine dair."

Ayrıca teknik olarak testlerin yapılacağı araçların ihalelerinin de hükümete yakın firmalardan temin edildiğine ve sorunlu olduğuna dikkat çeken Bulut, temelde bu iki nedenle yapılan testlerden kesin sonuçları yansıtmadığını sözlerine ekliyor.

"Bilim Kurulu'nda Türk Tabipler Birliği ve Tabip Odaları Yok"

Pandemi İzleme Kurulu'na sağlığa dair meslek odaları ve örgütlerinin dahil edilmediğini vurgulayan Bulut sözlerine devam eden ATO Başkanı,

olağanüstü durumlarda sağlık hizmetlerinin nasıl yönetileceğinin ön görülmesi için diş hekimleri, veterinerler, hekimler ve sağlıkla ilgili bütün çalışanların söz konusu kurulda olması gerektiğini söylüyor. Konunun uzmanlarından alınacak bilgilerle salgınla daha iyi mücadele edilebileceğinin altını çizen Bulut, "Ne yazık ki meslek örgütleri 15 yıldır bu hükümet döneminde dışlanmış durumda. Kendileri bizle görüşmüyorlar. Başarısızlıklarının üzerini de rakamların üzerini örterek kapatmaya çalışıyorlar. Onları gizleyerek başarısızlıklarını örtmeye çalışıyorlar. Halbuki biz bardağın yarısı boşsa yarısının da dolu olduğunu söyleyenlerdeniz. Sadece Sağlık Bakanlığını eleştirmek için yaptıkları yanlış diyen bir örgüt de değiliz." ifadelerini kullanıyor.

Türkiye'de Normalleşme Süreci Ve İkinci Dalga Tehlikesi

Konuştuğumuz önemli konu başlıklarından bir diğeri ise Türkiye'de normalleşme süreci. ATO Başkanı Vedat Bulut bu konuda da açıklamalarda bulunuyor. Vakaların temmuz-ağustos aylarında havalardan ısınmasıyla birlikte azalacağını belirten Bulut, kişilerin yoğun bakıma gitmesini veya entübe hastaların olmasını engelleyen antiviral bir ilaç çıkmadığı ve aşı bulunmadığı takdirde önümüzdeki sonbahar ikinci bir dalga tehlikesiyle karşı karşıya kalabileceğimizin de üzerini çiziyor.

"Sağlık Çalışanları Büyük Risk Altında"

Pandemi gündeminde konuşmazsak olmaz dediğimiz diğer önemli konulardan birisi de şüphesiz sağlık çalışanları. Sağlık çalışanlarının pozitif vaka sayıları, son durumu, koruyucu ekipman yeterliliği ve sosyal ihtiyaçlar gibi konuları da Vedat Bulut'a sormayı ihmal etmedik.

Bulut, yaptığımız söyleşi sırasında Türk Tabipler Birliği'nin (TTB) son kayıtlarına göre 3 bin 474 sağlık çalışanına Covid-19 pozitif tanısı konulduğunu, bu rakamların 2 binden fazlasının ise İstanbul'da olduğunu açıkladı. ATO Başkanı, meslekleri gereği sağlık çalışanlarının büyük

risk altında olduğunu ancak çalışma koşullarının iyileştirilmesi gerektiğine dikkat çekti.

Bulut, pandemi sürecinde sağlık çalışanlarının motivasyonunun önemine vurgu yaparak, sağlık çalışanlarında kesilen ödeneklerle ilgili sözlerine şu şekilde devam etti;

"Sağlıkta şiddet yasa tasarısı çıktı. Bu sevindirici oldu böyle bir dönemde. İnsanlar da daha duyarlılaştı sağlık çalışanlarına karşı. Ancak ödemelerle ilgili sıkıntılar var. Bu personeli motive etmek açısından çok önemli. Örneğin, siz hasta olan bir personelin maaşını azaltıyorsanız ki bizim yaptığımız ankette yüzde 42 sağlık çalışanı, gelirin yüzde 50'sinden fazlasını kaybetmiş durumda. Bakın böyle bir dönemde sağlık çalışanlarının gelirini yükseltmeyi bırakınız, azalmasıyla karşı karşıyayız. Bu durumda insanlar hasta olmamak için kendi güvenliğine odaklanabilirler bu çok önemli. Önce kendisi hasta olmamak için onu birinci önceliği olarak alırsa hastalarına yeterince yardımcı olamayabilir. Biz bunu defalarca söylüyoruz. Defansif tıp dediğimiz bir konu. Buraya yönelmememiz gerekiyor."

"Aile Sağlık Merkezlerinde ve Pek Çok Hastanede Ekipman Sorunu Var"

ATO Başkanı, Türkiye'de sağlık çalışanlarına sağlanan koruyucu ekipmanların yetersizliğine de dikkat çekiyor;

"Aile Sağlık Merkezlerinde ve pek çok kurumda, hastanede sorun var. Biz çok iyi biliyoruz ki bir hastanenin baş hekimleri terzihanede maske diktirmeye başladı. Kurumu da biliyoruz. Baş hekimleri de tanıyoruz. Doğru bir adım attı. Yapacak bir şey yoktu. Çünkü piyasada bulamayınca kendi öz koşullarınızda bunun çözümünü bulmak zorundasınız. Bu nedenle Türkiye'de koruyucu ekipman ve malzemede sıkıntı vardır. Özellikle Türkiye Mühendis ve Mimarları Odaları ile iş birliği yaparlarsa ancak ödemelerini de yaparlarsa -bu çok önemli yani onlardan malzeme alıp sonra ödeme yapmazlarsa bu idealist firmaları da batırırlar- sorunu çözebilirler."

Sağlık Çalışanlarının Sosyal İlişkileri ve İhtiyaçları

Sağlık çalışanlarının pandemi sürecinde sosyal ilişkileri ve ihtiyaçlarına yönelik sorumuza ise Bulut, sözlerine şu şekilde devam ediyor;

“Türkiye’de insan kaynakları son derece kötü yönetilmektedir. Sadece sağlık değil insan kaynakları da kötü yönetiliyor. Örneğin, her sağlık çalışanının evinde kaç yaşlı var? Kaç çocuk var? Sayısını bilmek gerekiyor. Devletin bir sistemde bu bilgileri kaydetmiş olması gerekirdi. Sorun şuradan kaynaklanıyor hem anne hem baba sağlık çalışanıysa, evinde küçük çocuk varsa ya da Covid-19 için risk grubu olabilecek

bir insan yaşıyorsa, her ikisini de siz Covid-19 için görevlendirdiğiniz zaman bunlara bir şey olduğunda aileye kim bakacak? Bunu hiçbir zaman göz önüne alıp da tasarlamayı buna göre yapmadılar. Biz bu konuyla ilgili bir yazı yazdık ve cevabını bekliyoruz. ATO’nun resmî web sayfasında da paylaşıldı. Hem anne hem baba sağlık çalışanı ise Covid-19 salgınında her ikisi de görevlendirilmemelidir. Bu çok önemli.”

Sağlık çalışanlarına konaklama sağlamak gibi eski bir yöntemin tekrar işe yarar hale geldiğini de sözlerine ekleyen Bulut, iki önemli konuya dikkat çekiyor: Birincisi, hasta olduklarında sağlık çalışanlarının gelirlerini kesmemek,

ikincisi ise aile sayılarını ve bakmakla yükümlü oldukları kişilerin sayısını ve durumunu bilerek planlama yapılması... Bulut ayrıca, pandemi sürecinde birçok sağlık çalışanının tükenmişlik sendromuyla yüzleştiğini vurgulayarak, her klinikte söz konusu çalışanlara psikolojik destek ünitelerinin de açılması gerektiğini ifade ediyor.

Söyleşimizin geri kalanını sizlere yeni açtığımız Solfasol TV sosyal medya kanallarımız; Youtube, Facebook ve Twitter sayfamızdan ulaşabilirsiniz.

Söyleşimize burada ara veriyor, hepinize sağlıklı günler diliyoruz.

Korona Salgını Sebebiyle Mağdur Olan İşçilerin Hakları

Av. Doğan Erkan

Tüm dünyayı sarsan korona virüs (corona/covid-19) salgını sebebiyle kamu sağlığı yönünde tedbirler alınmakta. Başta hizmet sektörü olmak üzere, pek çok işletme geçici olarak kapatıldı ya da üretim yavaşladı. Ancak bu sürecin ekonomik sonuçlarının doğrudan çalışanlara, işçilere, emekçilere yüklenmesi kabul edilemez. Kaldı ki Anayasa ve yasalarla güvenceye alınmış hakları var.

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu m. 417/2’de yer alan “İşveren, işyerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için gerekli her türlü önlemi almak, araç ve gereçleri noksanzız bulundurmak; işçiler de iş sağlığı ve güvenliği konusunda alınan her türlü önleme uymakla yükümlüdür” ifadesiyle bu yükümlülük düzenlenmiştir.

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu 4. Maddesi de “İş Sağlığı ve Güvenliği İçin Her Tür Önlem Almak” görevini işverene yüklemiş ve işverene İSG için her tür araç gereci sağlamak, sağlık ve güvenlik tedbirlerini değişen şartlara uyarlamak, işyerinde İSG uzmanı ve işyeri hekimi görevlendirmek, acil durum planı yapmak, iş kazalarının kayıtlarını tutmak gibi birtakım yükümlülükler yüklenmiştir.

İş Sağlığı ve Güvenliği Yükümlülüklerini Yerine Getirmeyen İşverene Karşı İşçiler Ne Yapabilir?

Öncelikle bu durum, işçilere derhal ve haklı fesih hakkı sağlar. Eğer işveren, bu salgına uygun olarak gerekli tedbirleri almadan işçileri çalıştırıyorsa, işçiler hem iş akitlerini feshedip hem de -en az bir yıllık çalışmış olma koşulu varsa- kıdem tazminatlarını alabilirler. Elbette işçiler için iş bulma sorunu, geçim ve gelir sorunu yaratacak

bu seçenek ilk başvurulacak yol değildir. Corona tedbirlerini almadan işçileri çalıştıran işverene karşı işçilerin daha etkili bir hakkı var:

Çalışmaktan Kaçınma Hakkı

6331 sayılı Kanun m. 13 gereği, işçiler güvenliklerini tehlikeye düşüren bir tehlikeyle karşılaştıklarında durumun tespit edilip gerekli önlemlerin alınmasını isteyebilirler. Gereken önlemler alınıncaya kadar da çalışmaktan kaçınabilirler.

Çalışmaktan kaçınma hakkının kullanıldığı süre boyunca iş sözleşmesi ayakta kaldığı için işçi ücret ve diğer haklarını almaya devam edecektir. Bu husus 6331 sayılı Kanun m. 13/2’de açıkça ifade edilmiştir. İşyerlerinde korona sağlık tedbirleri alınmayan işçiler bu haklarını kullanabilirler.

Ancak uygulamada sorunun tersi olduğunu görüyoruz. Salgın sebebiyle işverenler işçilerin sözleşmelerini feshetmekte, işten çıkartmaktalar. Oysa Yargıtay’ın içtihat niteliğindeki kararlarında bahsedildiği üzere, FESİH SON ÇAREDİR. İşverenler öncelikle işçilere ücretli izin kullandırmalıdır. Salgın ve seyreltim süresinin uzaması durumunda belki eksik çalışma, esnek çalışma, telafi çalışması ve son olarak ücretsiz izin çareleri düşünülebilir. Ancak salgının ve tedbirlerin henüz başlarında sayılabileceğimiz ilk bir ay içinde, işverenlerin fesihleri HAKSIZ VE GEÇERSİZDİR.

Devletin Sorumluluğu

Anayasanın 2., 5., 49., 55. ve 56. maddeleri bir arada değerlendirildiğinde, hem sağlık hakkının hem ücret hakkının bir arada sağlanmasından ve buna dönük tedbirler alınmasından doğrudan devlet sorumludur. Ayrıca bu tür yaygın ve

kamusal sonuçlu bir Pandemide İdare Hukuku öğretisi gereği Devletin kusursuz sorumluluğu –sürecin zararlarını karşılama sorumluluğu – vardır. Bu nedenlerle, salgın ve seyreltim süresinin uzaması durumundan kaynaklanan işsizlik ve ya ücretsizlik (ücretsiz izin) hallerinde de MAHRUM KALINAN TÜM ÜCRETLER DEVLET TARAFINDAN ÖDENMELİDİR.

Çalışırken Corona Hastası Olan İşçiler Ne Yapmalıdır?

Tam da bu noktada olası bir Covid-19 virüsü kapma halinin İŞ KAZASI olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamalıyız.

Yargıtay, daha önceki virüs salgınlarında verdiği bir kararında; “... H1N1 virüsünün kuluçka süresinin 1-4 gün arasında değiştiği, murisin 13.12.2009 tarihli hastaneye başvurusunda belirttiği şikayetlerin hastalığın başlangıç belirtileri olduğu taktirde hastalığın bulaşmasının bu tarihten 1-4 gün öncesinde gerçekleşmiş olacağını bildirildiği, buna göre davacı murisinin, işveren tarafından yürütülmekte olan iş nedeniyle Ukrayna’ya yapılan sefer sırasında bulaştığı yukarıda belirtilen rapor kapsamında anlaşılan H1N1 virüsüne bağlı olarak, daha sonra meydana gelen ölümünün iş kazası olarak kabul edilmesi gerektiği açıktır” diyerek, işverence yurtiçi ya da yurtdışı görevlendirmede bulunulan işçinin virüs kapma halinin iş kazası olduğunu hükme bağlamıştır. (Bkz. Yargıtay 21. HD. 15.04.2019 tarih, 2018/5018 E., 2019/2931 K. Sayılı karar.)

Bu emsal karara göre, sağlık çalışanlarının virüs kapma halinin de iş kazası sayılacağı kendiliğinden anlaşılmaktadır. Çalışırken korona hastalığına yakalanan işçiler, iyileşir iyileşmez SGK’ya iş kazası başvuruları yapmalı ve iş kazası davası açmalıdırlar.

Prof. Dr. Hüseyin Özel ile Söyleşi

İnsansızlaşan Sosyal Bilimlerin Salgınla İmtihanı

Mehmet Onur Yılmaz

Salgının başlangıcından bu yana kimi bilimsel verilere dayandırılan ama çoğu kahve falını andıran mesnetsiz öngörü ve değerlendirmeleri izlemekten, okumaktan size de gına gelmedi mi? Başımıza gelen nedir, Dünya nasıl değişecek, devrim mi olacak yoksa otoriter yönetimler daha otoriter, daha baskıcı mı olacak?

İki uç arasında salınan değerlendirmelerde acı bir ortaklığı daha doğru ifadeyle ortak bir eksiği siz de hissetmiyor musunuz? Neredeyse tümü sosyal bilimci olan bu tayfa değerlendirmelerinde istisnasız olarak 'insan'ı değil 'sistem'i varsayıyorlar... Değerlendirmelerin her biri kendi durduğu noktadan sistemi ayakta tutmanın yollarını ortaya koyuyor. Konuya açıkça piyasa temelli bakan, Covid-19 sebebiyle yaşamını yitirenlerin sayısıyla döviz kuru rakamını aynı cümlede kullanıp bir tutanların böyle bakıyor olması kabul edilebilir değilse de anlaşılabilir ama konuya toplumsal, soldan bakanlar için de ana referansın ne yazık ki yine sistem ve rakamlar olduğunu görmek üzücü... Bu yorumları izleyenler olarak kendimizi bu yorumların içinde bir yere oturtamıyor olduğumuzdan olsa gerek, yorumlar gittikçe daha az ilgi çekiyor.

Prof. Dr. Hüseyin Özel'in İktisat ve Toplum Dergisi'nin Temmuz 2016 tarihli sayısında yayımlanan Sosyal Bilimlerin "İnsansızlaşması" başlıklı makalesine bakacak olursak sosyal bilimlerin insansızlaştıkça insanların sosyal bilimcilerin insansız yorumlarına ilgisinin azalması beklenen bir gelişme olmalı. Sosyal bilimciler mi politikacıları, politikacılar mı sosyal bilimcileri yönlendiriyor bilmiyoruz ama bu kısır döngünün konunun asıl öznesi olması gereken insana bir faydası olmadığı kesin, zararı ise çokça. Pandemi süresince olup bitenler bunun kanıtlarıyla dolu. İnsanı varsaymayan sosyal bilimcilerin çizdiği yoldan giden politikacılar tüm dünyanın gözleri önünde örneğin İtalya'da hekimleri hastalar arasında trajik seçimler yapmak zorunda bıraktı. Ülkemizde ve diğer pek çok ülkede hiçbir etik kaygı duymayan, aldıkları kararların hiçbir sonucundan zerre kadar etkilenmeyen siyasetçilerin bol keseden koydukları yasakların sonuçlarından keskin şekilde etkilenen kesimler açıkça görmezden gelindi, insanlar göz göre göre açlığa, yokluğa mahkûm edildi. Ülkelerin yöneticileri, karar alıcıları kendi çuvallamalarını örtbas etmek için daha çok çuvallayan ülkeleri örnek gösterecek kadar alçaldılar.

Tüm bunlar olurken sosyal bilimciler hala sistemin ayakta kalması için bunun ve daha fazlasının gerekli olduğuna inandırmaya çalışıyorlar bizleri... Ne yazık ki yazının başlığında adı geçen 'İmtihan'ı çoktan kaybetmiş görünüyor, sosyal

bilimciler... Hal buyken ve bundan sonrası için hâlâ mümkünse sosyal bilimcilerden bu koşullarda aslında beklenen nedir, sosyal bilimcilerin işi nedir, sorularını Hacettepe Üniversitesi Prof. Dr. Hüseyin Özel ile konuştuk. Söyleşimizin videosunu aşağıdaki karekodu okutarak Solfasol TV'de izleyebilirsiniz.

Mehmet Onur Yılmaz: Sosyal Bilimcilerin pandemiye ilişkin değerlendirmelerinde ikiye ayrıldıklarını görüyoruz. Salgının "Batı Dünyası"na sirayet etmesiyle ortaya çıkan yorumlar iki uçta toplandı. Bir uçtaki grup otoriter rejimlerin pandemiye iktidarlarını derinleştirmek için bir fırsata çevireceğini söylerken diğer bir grup ise pandeminin kapitalist sistem üzerinde 'devrimci', yıkıcı etkileri olacağını söylüyor ve sürecin daha iyi bir dünyaya doğru evrileceğini müjdeliyor. Siz bu iki uç arasında neredesiniz, bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Hüseyin Özel: Ben ikinci yaklaşım kadar iyimser değilim. Kapitalizmin işleyişinin artık giderek zora girdiğini herkes görmeye başladı ama bugünden yarına kapitalizmden vazgeçilip daha 'insani' düzenlerin kurulacağı gibi bir kanaatim yok, açıkçası. Çok kötümser de değilim ama o kadar iyimser değilim. Bana göre, pandemi asıl sorunun ne olduğunu gösterecek koşulları yarattı. Neo-liberal düzenin kendi sınırlarına ulaştığı ve insanlığı bir yıkıma doğru götürdüğü gerçeği istemeyerek de olsa pandemiyle ortaya çıktı. Şöyle söylemek yanlış olmaz, deyim yerindeyse pandemi neo-liberal dönüşümün sonu ile ilgili bize bir ön gösterim sunuyor. Neo-liberalizmin zaten içerisinde olan otoriterleşme ve şiddet üretme eğilimi giderek daha da artacakmış gibi geliyor. Bunu neo-liberal dönüşümün sonra yaklaştığı şeklinde okumak da mümkün.

Neo-liberalizm eninde sonunda bizi buraya getirecekti. Neo-liberalizmin ilk dönemi 'Washington Uzlaşısı' çerçevesinde mümkün olan her şekilde piyasanın önünü açan ve devletten bunun altyapısını oluşturmasının beklediği bir dönemdi. Doksanlardan itibaren 'Post-Washington Uzlaşısı' ortaya çıktı. Bu dönemde devletlere ek olarak, kriz anlarında müdahale etme görevi verildi. Şimdilerde, pandemi öncesinde, Çin'in yükselen bir ekonomi olarak ortaya çıktığı dönemde 'Pekin Uzlaşısı'nı konuşuyoruz. Çin'in

"Neo-liberal düzenin kendi sınırlarına ulaştığı ve insanlığı bir yıkıma doğru götürdüğü gerçeği istemeyerek de olsa pandemiyle ortaya çıktı. Şöyle söylemek yanlış olmaz, deyim yerindeyse pandemi neo-liberal dönüşümün sonu ile ilgili bize bir ön gösterim sunuyor."

farkı neo-liberalizmin iktisatçıların moda terimi olan inovasyonun son derece otoriter bir rejimde de sürdürülebileceğini söylemesi. Oysa standart neo-liberal argüman "piyasanın, özgürlüklerin önünü açtığınızda piyasa zaten inovasyon yaratır bu da herkesin işine gelir" şeklindeydi. Ama Çin'in işin içine girmesiyle bunun tek yol olmadığı, sorun çözme (toplumsal muhalefeti baskılamak, özgürlükleri kısıtlamak vb.) kapasitesi anlamında 'güçlü' bir devletin de neo-liberal dönüşümü yürütebileceği ortaya çıktı. Bu da neo-liberal dönüşümün özünde zaten var olan şiddet kullanma ve üretme kapasitesini iyice ortaya çıkardı. Burada sadece devletin şiddeti bir araç olarak kullanma eğiliminin artması anlamında değil, dönüşümlere karşı olan sosyal unsurların gösterdiği direniş ve bunun sonucunda ortaya çıkan şiddeti de kastediyorum.

Bu pandemi olmasaydı bile eninde sonunda, belki 10, belki 20 yıl sonra neo-liberalizm bizi buraya getirecekti. Koronavirüs bu süreci hızlandırmış gibi görünüyor. Bir yandan sistemin işlemediği ayan beyan ortaya çıkıyor ama öte yandan bu sistem bir süre daha sürdürülmeye çalışılacakmış gibi görünüyor. Bu sebeple çok iyimser değilim.

M. O. Y.: Ellerindeki mevcut araçlarına ve ortaya koydukları amaçlarına baktığınızda sosyal bilimcilerin olan biteni doğru değerlendirmeleri, "insani" ve "iyi" bir çözüm ortaya koyması mümkün mü?

H.Ö.: Sanmıyorum. Evvelden beri iktisatçıların bakış açılarının çok da insani olduğunu söylemek mümkün değil. İktisatçılar özelinde söylersek onların derdi aslında sistemin korunması oldu hep. Şirketlerin kurtarılması, kapitalizmin olduğu şekliyle sürdürülmesi ya da neo-liberal politikaların sürdürülmesi temelinde hareket ediyorlardı. Eskiden de iktisatçıların bakış açısı çok farklı değildi. İnsanın değeri iktisatçılar için hiçbir zaman çok önemi olmadı, bundan sonra da olmayacak muhtemelen. Şu an iktisatçıların arasında bu bir talep şoku mudur, arz şoku mudur tartışması var. Tartışma bu olunca çözüm önerileri de bu çerçevede oluyor. Standart para politikası ya da Keynesyen anlamda maliye politikaları öneriliyor. Sistem her anlamıyla tıkanmış olduğu için geriye kalan yapılabilecek tek şey kamu harcamalarının artırılması. Ama bunu önerenler bile kamu harcamalarının sosyal güvenlik için değil şirketlerin kurtarılması için kullanılmasını öneriyorlar. Bütün bu tartışmalar içerisinde insan yine güme gidiyor. İoanna Kuçuradı'nın ortaya koyduğu haliyle söylersek insanın insan olmaktan kaynaklanan bir değeri vardır ve insan hakları tek tek bütün insanlarda insanın değerini korumak içindir. Ama işte meseleye sadece gelir artışı, gelir azalışı olarak bakarsanız sizi bu anlamda bir yere götürmüyor. Oysa bugün ihtiyaç İoanna Hoca'nın insan haklarına dayalı devlet düşüncesinin hayata geçirilmesidir. İnsan haklarına dayalı devlet düşüncesi Keynesyen devlet değil. Tam tersine insanların kendi olanaklarını gerçekleştirmelerini sağlayacak iktisadi, sosyal koşulların yaratılmasını kendisine temel amaç edinen devlettir. Bu günümüz koşullarında son derece radikal bir düşünce. Bu sosyalist devlet de değil, başka türden bir devlet de değil. Belki de tek çözüm, şu anda insan haklarına dayalı devlet.

Bu temelle ele alırsanız şu anda belki de yapılabilecek en iyi şey, şirketlerin kurtarılması değil maliye politikasının, kamu kaynaklarının neo-liberal dönüşümden ve özel olarak da pandemiden en çok etkilenen kesimlerin desteklenmesi için kullanılması olacaktır. Evrensel yurttaşlık geliri bu anlamda hiç de fena bir seçenek değil.

İnsanın değerinin korunmasına yönelik çabalar, politikalar iktisatçıların avadanlıklarında da yok, aslına bakarsanız. Çünkü iktisatçılar meseleye insanı temel alarak bakmıyorlar. Daha çok sistemin nasıl işlediğine ve sorunsuzca nasıl işletileceğine yönelik tartışmalar yürütüyorlar. Bu sebeple iktisatçılardan çok şey beklemiyorum, açıkçası, kendimi de katarak.

Bugün genel olarak sosyal bilimlerin önündeki zorluklardan birisi sistemin artık işlemeyi reddetmesidir. Bu kadar erken ve keskin bir şekilde ortaya çıkması pandeminin sonucu. Ama sistemin işlemeyi reddetmesi belki de bir fırsattır. Muhtemelen yarın öbür gün evlerimizden çıktığımızda herkes aynı yerden devam etmek isteyecek ama bu iyi bir seçenek mi emin değilim. Çünkü bu seçenek bizi insanlıktan daha da uzaklaştıracak gibi.

M.O.Y.: Sistemin kaldığı yerden devam etmemesi için ne yapılmalı? Bu süreçte sosyal bilimcilere düşen ne? Neye bakmalı ve nasıl bir temelde hareket etmelidir?

H.Ö.: Bu önemli bir soru. Belki de sosyal bilimlerin önündeki en önemli soru, şu anda bu. Bana pandemiden önce de sorsaydınız, bugün yaşadığımız konjonktür 1930'ların, II. Dünya Savaşı öncesi dönemin konjonktürüne benziyor, derdim. Benzer eğilimler var. Piyasa sistemi işlemeyi reddediyor, bir yandan 1929 krizinin yarattığı sosyal maliyetler, diğer yandan ırkçılığın, faşizmin ve şiddet eğilimlerinin yükselmesi... Bugüne baktığımızda o döneme çok da uzak gözükmüyor. Bu, umarım, bunun ardından çok şiddetli bir yıkım ya da savaş ortaya çıkabilir, demek değildir. Ama öyle olmasa bile bu küreselleşme süreci sürdürülebilirmiş gibi gözükmüyor. Bunun sonucu olarak da korumacı politikaların güçleneceği, ulus devletlerin giderek daha da otoriterleşeceği, ülkeler içinde bir yandan yabancı düşmanlığının ve ırkçılık eğilimlerinin güç kazanacağı diğer yandan sistemden duyulan hoşnutsuzluğun kendisini şiddet eğilimleri olarak ortaya koyacağı bir döneme giriyor gibi geliyor. Dikkatinizi çekerim şimdiye kadar söylediklerim pandemi ile hiç ilgili olmayan şeyler. Kimilerinin, her şey iyi gidiyordu Covid-19 geldi her şey mahvoldu önermesi doğru değil. Pandemi ile bu süreç daha hızlandı ve daha da önemlisi görünür oldu.

Dolayısıyla tüm bu verilerle baktığımızda sosyal bilimin önündeki en önemli sorular şöyle sıralanabilir:

- 1- Nasıl bir tavır almak zorundayız?
- 2- İnsan tasarımı nasıl değiştirmek zorundayız?

Sosyal bilimciler olarak kapitalizmin, neo-liberalizmin artık gitmediğini, dayanışma karşıtı, kendi çıkarını düşünen, homo economicus tipi insan tasarımına dayanan, insanların "kötü tarafına seslenen" bir sistemin başarıya

ulaşmayacağını görmemiz, bunun yerine Aristotelesçi anlamda "sosyal insanı" öne çıkaran yeni bir insan tasarımıyla insanlar arası dayanışma ağlarının nasıl güçlendirileceği konusunda kafa yormamız gerekiyor. Hepimizin her şeyden önce düşünmesi gereken şu: Nasıl bir insan tasarımı var kafamızda ve bunu nasıl değiştirebiliriz. Yeni insan tasarımı da Kuçuradı'nın hep söylediği gibi, insanın değerinin bilgisine dayanmalı

M.O.Y.: Bir yandan sizin vurguladığınız olumsuz gelişmeler sürerken diğer yandan insanlar arası yerel dayanışma ağları da gelişiyor, çeşitleniyor. Yeni dayanışma araçlarını ve ağlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

H.Ö.: Dayanışma ağları çok olumlu ama bir noktada dikkatli olmak gerekiyor. Neo-liberal politikaların yerleştirmeye çalıştığı ve başarılı olduğu şeylerden birisi bu: Piyasa sisteminin işlemesi için yoksulluk gerekir, hatta birtakım insanların aç kalması gerekir ki iş gücü artışı sağlanabilsin. Bu düzende geriye kalan yoksulluk ve insani sorunlar merhamet ve yardım temelli işleyen sivil topluma havale edilmiştir. Tam burada çok dikkatli olmak gerekli. Bu dayanışma ağlarının neo-liberal tezde biçilen role tehlikeli bir biçimde yakın düşmesi olası. Bu riski bertaraf edebilmek için iki şey gerekli: İlki bu girişimlerin kurumsallaşması ve ikincisi ise insanlar arasında ayırmıcılık yapmadan iş görmesi. Bu dayanışma ağları insan olma bilinciyle ve insanın değerini koruma amacıyla örgütlenmelidir.

Bu oluşumların yerel bir nitelik taşıması kaçınılmaz ve gerekli ama yerelle birlikte gelen otoriterleşmeyi, ırkçılığı ve şiddeti yeniden üretme risklerinin farkında olunmalı ve bu tür tehlikelerden kaçınmalıdır. Sosyal bilimciler bunun üzerine kafa yormalılar.

M.O.Y.: Çok teşekkürler Hocam. Bu alanda kafa yoranlara çok önemli ip uçları verdiniz. Son olarak ne söylemek istersiniz?

H.Ö.: İnsan, bütün sosyal bilimlerin hatta tüm bilimlerin temeline geri dönmelidir. Buna sıkı sıkı sarılmalı ve insan türünün her bireyinin kendisini gerçekleştirebilmesi için gerekli koşulların yaratılmasının peşinde olmalıyız. Sorun sadece insanların karınlarının doyması değil. Her insanın için Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde en tepeye ulaşmasını amaç edinmeliyiz. Bunun için de insan haklarına dayalı bir devlet tasarımı hepimiz için gerekli. Böyle bir tasarımda devletin rolünün ne olacağı iktisatçıların ve diğer sosyal bilimcilerin önünde bir soru olarak duruyor.

Karantina, Sağlık Kodu ve Sosyal İtibar Puanı

Taylan Esin

§1. 17. yy.a kadar Avrupa'daki rejimlere en büyük sosyal tehdit kırsaldan geliyor; vergilerin ezdiği köylüler bazen kentlere hücum ediyorlardı. Fransa'da 17. yy. bir köylü isyanları dönemi sayılırken, 18. yy.ın sonunda bu kez kentiçi ihtilaf ve çatışmalar sıklaşıyor. Kırsaldaki hayat standartları yükselirken, yoksullaşan kent nüfusu ve yaşadıkları şartlar başlı başına bir sorun haline gelir.

İtalya'da da benzer bir gelişme yaşanır: Gönüllü kuruluşların desteklediği bakım evlerinin işleyiş ve işlevi, 18. yy.ın ikinci yarısında dönüşür: Hükümet, kamu düzenini tehdit ettiği düşünülen işsiz, fakir, başıboş gruplarla daha yakından ilgilenmeye başlar. Hedef, şehirlerde yıkıcı etkileri görülen işçileşmenin ve işsizliğin etkilerinin telafisi olarak açıklanır; kaygı, şehirlere dolan kitlelerin yaratabileceği asayiş sorunlarıdır. Daha önce yaşlı, çocuk, malûl ve dullara yardım edilirken, sonrasında genç ve sağlam yetişkinlerin "ıslah"ı ön plana çıkar. Bakım evlerindeki üretken faaliyetler, fabrika düzenine dönüştürülür ve hükümetin iktisat politikasının uzantısı haline gelir. "Özgürleşmiş" emeğin ortaya çıkışı bir yönetim meselesine dönüşünce, hayır kurumlarının yapısı bir başka modele, işgücü disiplinine göre biçimlenir.

Bu odak kaymasından ortaya iki önemli dönüşüm çıkar. İlk olarak tehlike artık surların dışında değil içindedir, ikincisi nüfus ve içinde yaşadığı koşullar karma bir endişeye ve bağlantılı önlemlerin

alınmasına yol açar. Şehrin idamesi, kalabalıkların ve asayişin yönetimi olduğu kadar, yaşam koşullarının denetlenmesi ve koşullara bağlı sağlık risklerinin belirlenmesi yoluyla kamu sağlığının yönetimidir. Kentlerdeki tıkanıklıklar (sadece insanların değil hava ve suyun dolaşım sorunu, yapı sıklığı, lağım, çöp vs.) ve düzensizlikler (pazar yeri, çeşme, mezbaha ve mezarlıkların konum ve işleyişi) birer tehlike kaynağı olarak ele alınır. Kentli fakir sınıfların yönetimi ile halk sağlığı uygulamaları arasındaki ilişkide hangisinin neden, hangisinin sonuç olduğu konusu tartışmalıdır; farklı yerleşimler için farklı savlar vardır. Kesin olan 15. yy. dan sonra, toplu yaşamla ilgili ideallerin değiştiğidir. 16 ve 17. yy. ütopyalarının yalıtık adalar üzerindeki ortogonal planlı ve güneşli şehirlerde yaşayan itaatkâr ve mutlu insanlarla kurgulanması, bu karma endişenin erken belirtisi olsa gerek.

Karantina ortaçağın sonundan beri kullanılan bir tekniktir. İlk karantina hastahanesi olarak bilinen lazerettolar 15. yy.da Venedik'te kurulur. Tıpkı ütopya kentleri gibi adalar üzerine kurulu, ama aynı zamanda burçlarla korunan Venedik lazerottaları, içindeki gıda ve su depoları, kilisesi, birbirinden kopuk "apart" hasta barınakları ve tecrit edilmiş yönetici/çalışan müstemilatıyla hem dışarıdan hem de içerden askerî kampları andırır. Karantina, kentlerin kalabalıklaştığı 18. yy.ın sonunda her iki tehlikeye karşı bir önlem paketi olarak imdada koşar. Eşzamanlı asayiş ve sağlık badirelerine karşı, kentteki nüfusun gözlem altında tutulması, fiziksel ve sosyal mesafelerin bir acil eylem planı doğrultusunda gözden geçirilmesi ve ayarlanması, şehrin müfettişler yönetimindeki bölgelere ayrılarak, herkesin bulunduğu yerde gözetmenlerce (Almanya'da "sağlık polisi") denetlenmesi, gözetmen raporlarının merkezî bir veritabanında toplanması, sağlam, hasta ve ölüm sayılarının kayda alınması gerekli görülür.

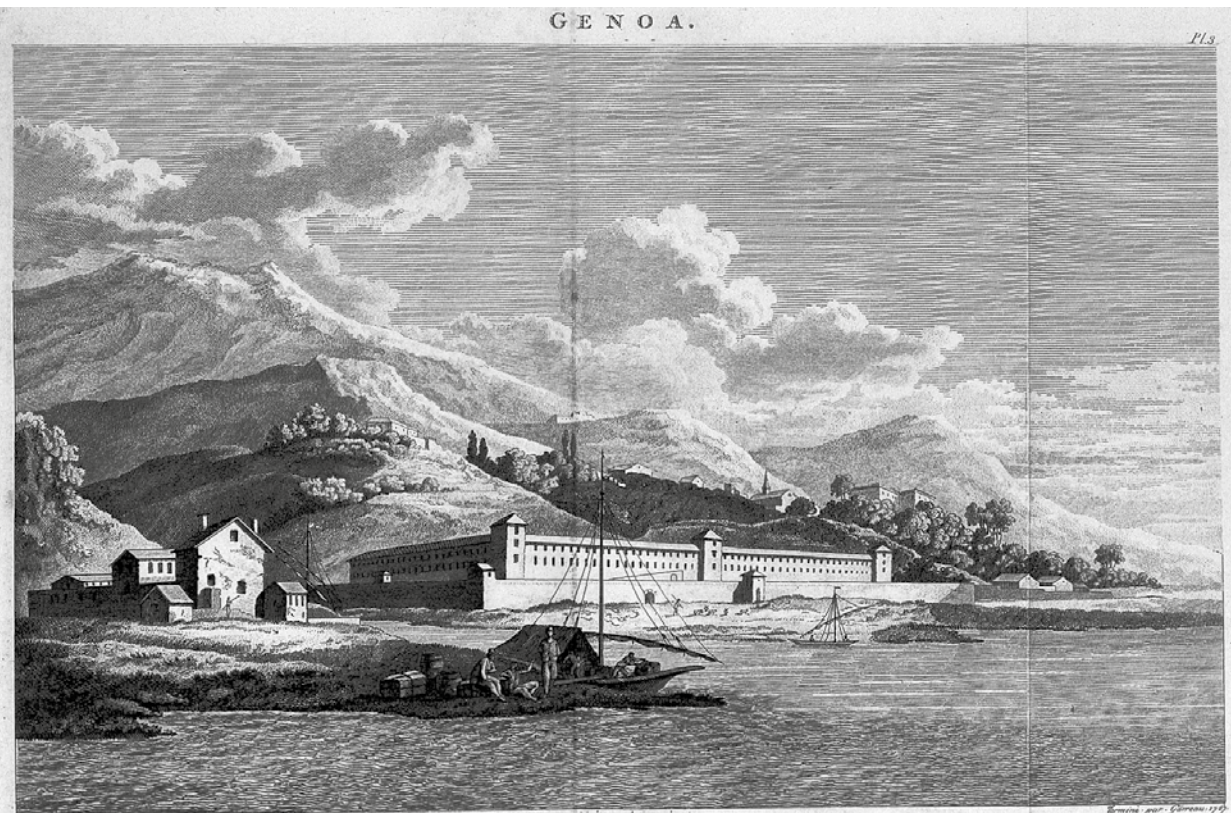
Foucault iki farklı karantina modelinden söz eder. İlk cüzzamda uygulanan dışlamadır, hastaların tahliyesi yoluyla kentin risklerden arındırılması fikrine dayanır. İkincisi ise vebada uygulanan kısıtlama modelidir. Bu durumda uygulanan tıbbî müdahale, vakaları belirlemek, birbirinden tecrit etmek, hepsini tek tek izleyerek sağlık durumlarını müşahade altında tutmak ve bu yolla "toplumu ayrıştırılmış, gözetim ve kayıt altında tutulan bir mekânda yaşatmaktır". Tıpkı köylü isyanları ve kentli kalabalıklar için alınan önlemler gibi, karantinaya da biri dışarıda tutulması, diğeri ise içeride zapt edilmesi gerekenler için başvurulur. İlk model sürgün, ikincisi ise hapis cezası ile bağlantılıdır.¹

§2. Bu iki modelin kesişme noktasında karantinahane (veya tahaffuzhane) bulunur. Kara, deniz ve demiryolları üzerindeki istasyonlar dışarıdan gelecek ziyaretçileri, şehir içindekilerse hastalanan kent sakinlerini gözetim altında tutar. Dışardakileri içine alır, içerdekileri dışlar. Venedik lazarettoları, şehir sakinlerinden bulaşma şüphesi taşıyanların tecriti için kullanılır. Osmanlı karantina uygulamaları her iki modeli de kapsar. 1831-1832'de İstanbul'da veba görülen evlere giriş-çıkışlara izin verilmez; eşyalar boşaltılır, eve getirilenler su banyosuna konulur. Ölüm halinde hasta evi ve bitişikteki boşaltılır, dezenfekte edilir. Bu yerel tecrit örneklerine rağmen, yine de örneğin Osmanlı kıyı karantinahaneleri lazerottaların aksine deniz yoluyla gelenlere dönüktür. 1897 tarihli el yazması bir raporda, karantina, "bir memleket dışında ortaya çıkan bulaşıcı hastalıktan korunma usulu" olarak tanımlanır. Dış mahreç algısı karantinanın hedef kitesini ve uygulanma biçimini belirler.

19. yüzyıl sonlarında Avrupa'da cüzzam modeli ya da genel karantina sistemi, ticareti zorlaştırdığı için yerine veba modeli, yani yerel karantina (hastalık görülen yerlerin tecrit ve dezenfeksiyonu) ikame edilmek istenir. Konu 1890'larda Uluslararası Hijyen ve Demografi Kongrelerinde tartışılır. Para-mal-sermaye döngüsünün sürekliliğini gerektiren ve bir "akışlar" rejimi olarak tanımlanan kapitalizmin karantina gibi kesinti ve tıkanıklara tahammülü azalmaya başlamıştır. Buna karşın Osmanlı Hükümeti, genel karantınayı sürdürmekten yanadır.

Tecrit uygulaması, kentler gibi ülkelerin de kesimlere ayrılmasını gerektirir. 1865'de İstanbul'daki kolera salgını sonrasında, ulaşım karantinası kuralları belirlenir. 19. yy. kara ve demiryollarının çağıdır. İç bölgelerin birbirleri ve limanlarla bağlantısı, kara ve demiryolları üzerine kurulan istasyonlarla denetlenir. Örneğin 1894'te Çankırı'da kolera görülünce Ankara'yı korumak için karayolu üzerindeki Köprüköy'de, Ankara ve Kütahya'ya doğru ilerlemesi ihtimaline karşı İstanbul için İnönü ve Tuzla istasyonlarında tecrit noktaları kurulur. Uygulama ülke-içi üretim ve ticareti sekteye uğratar; hazine gelirleri azalır.²

§3. Karantinahaneler, 18. yy. sonundan başlayarak 20. yy.ın sonlarına kadar "kapatma" veya "kuşatma" toplumunun bir uzantısı olur, aileden okula, oradan

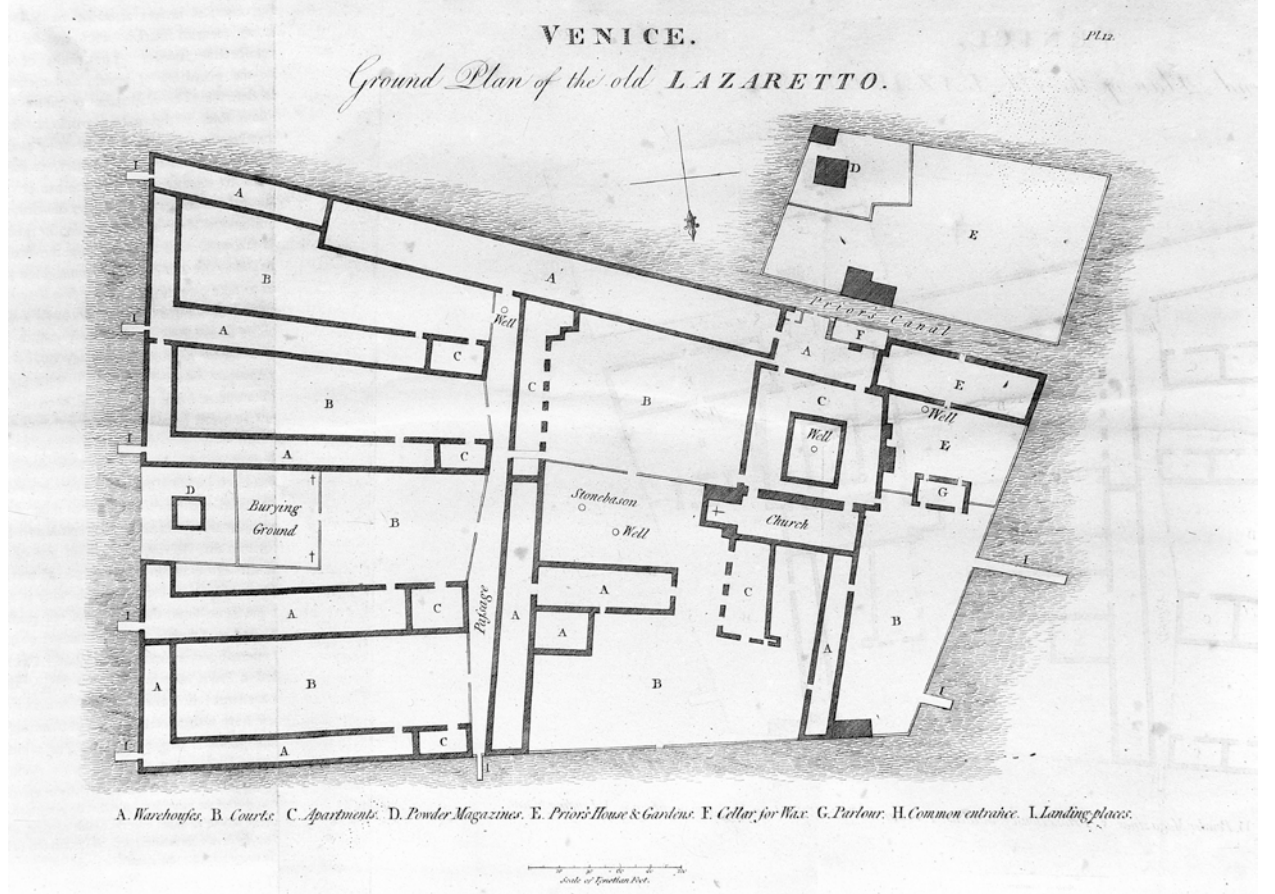
Sea View of the Lazaretto

askerî hizmete, fabrika, maden veya hapisaneye sürüklenen, arada bir de hastahaneye düşen bireyin uğrak noktalarından biri. Her kurumda sıfırdan başlama, burada bir imza ve sicil numarası edinme, süresini tamamlayınca mezun/terhis/taburcu/tahliye/emekli olma ve bir sonraki aşamayı bekleme. Üretici güçlerin, meta ve hayvanların bir zaman-mekân koordinatı çerçevesinde, bir süreliğine kapalı bir mekânda temerküz edilip üretim ve savaşa yönlendirilirken, eğitim, ıslah ve tedavi istasyonlarında mola vermesi. Tıpkı karantinada olduğu gibi, bu kurumlar da gözetim, teşhis, derecelendirme ve kayıt yoluyla içeri alma ya da bir sonraki aşamaya geçişe ruhsat verme, "henüz değil" ile "artık değil"e hükmetme yetkisini taşır. Karantinahane bu anlamda erken modern dönemin iktidar mimarisi ve mantığıyla uyumludur.

20. yy., bu kurumların aşınmaya veya dönüşmeye başladığı, okulun yerini "sürekli eğitim" in, tam zamanlı çalışmanın yerini "proje bazlı" esnek istihdamın, tecrübenin yerini yeni teknolojilere uyum kabiliyetinin, ordunun yerini özel güvenlik şirketlerinin, hapisanelerin yerini "evde gözetim" in aldığı, üretimin 3. Dünya'ya (bu kavram artık kullanılmıyor) nakledilerek tasarım, araştırma-geliştirme aşamaları ile fabrika kontrol/yazılım teknolojileri faaliyetlerinin elde tutulduğu dönemdir.³ Kurumların ıslahı ve ıslah edilemeyenlerin tasfiyesi neredeyse tüm siyasî programların ortak paydasıdır. Artık kimse ne mezun ne kıdemli ne kadrolu ne de emekli sayılacaktır.

İmza ve sicil numarasının yerini bu dönüşümle beraber vatandaşlık numarası ve bağlantılı kodlar alır: Alışveriş, sağlık hizmetleri, bankalar ve internette kullanılan IBAN numarası, parmak izi görüntüleri, kare kodlar ve şifreler. Bu kodlara Çin'de son zamanlarda (salgın sırasında?) bir de sağlık kodunun eklendiği söyleniyor. Kimlik kartıyla bağlantılı olarak, kişisel bilgilere göre oluşturulan ve cep telefonlarından okunabilen bu kod, yüz tanıma teknolojisi, sabit ve dron kamerası görüntüleri, GPS, kredi kartı ve diğer verilerle birleştirilerek, sahibinin kat ettiği güzergâh ve görüştüğü insanlara göre, belirli yerlere giriş-çıkışını, seyahat bileti almasını vs. mümkün kılıyor ya da yasaklıyor. Böylece genel veya yerel düzeyde hiçbir iç-dış ayrımı yapmadan, mekân ve zamanla ilgili genelgeçer kısıtlamalara tabi tutmadan, kod sahibi için kişiye özel ve mobil karantina sınırları çizilebiliyor. Karantina kapatma mekanlarına değil, harekete uygulanıyor. Salgınlarla mücadelede insan ve meta akışlarının asgari seviyede kesintiye uğratılması yönündeki tarihsel talebin yerine getirilmesi de kendisine "komünist" sıfatını yakıştıran bir yönetime nasip oluyor.⁴

Basına göre, Batılı kuruluşlardan biri (Electronic Frontier Foundation), GPS verilerinin toplanması ve değerlendirilmesinin, salgınla mücadelede henüz ispatlanmış bir yöntem olmadığı yönünde uyarıda bulunuyor. En azından teknik gerekçelerle: GPS verileri, henüz bulaşın yayılım dairesi kadar kısa mesafeleri kestirecek hassasiyette değil. İma daha doğrusu şüphe edilen, 18. yy.da kentli fakir sınıfların yönetimi ile halk sağlığı uygulamaları

Venedik Lazarettosu'nun Yerleşim Planı (Wellcome Library)

arasındaki müphem neden-sonuç ilişkisinin, başka bir zaman ve bağlamda, bir salgın vesilesiyle daha da muğlak hale geldiğidir. Üstelik salgın sayesinde insanların bu türden sistemleri kullanmakta gönüllü hatta istekli olacakları, örneğin GPS hassasiyetinin artırılması yönündeki harcamalara destek bile verecekleri tahmin edilebilir. Daha vahimi, virüsün yeni dalgalarla (İspanyol gribi 1918-9'da İstanbul'u, iddiaya göre üç kez yoklamıştı) ve mutasyona uğramış olarak dönebileceği, bağışıklığın geçici bir kazanım olduğu, virüsten kimsenin "mezun" olamayacağı, yani salgının sürekli olacağı yönünde kehanetler de var. Kısaca virüsü gösterip sürekli gözetime razı edebilirler.

Her sistemin ve özellikle elektronik sistemlerin olduğu gibi, Batı basınına göre, sağlık kodu uygulamasının da bireysel mağdurları var. Kodu yanlış belirlenen, bunu düzeltmek için nereye başvuracağını bilmeyen ve evinden çıkamadığı için zarar gören bir sürü insanın Kafkavari, "Yaşar Ne Yaşamaz" türünden hikâyeleri. Herkesin her an yaşayabileceği bu türden "kaza"ların, salgından da beter birer felâket olma ihtimali, 16 ve 17. yüzyıl ütopyalarıyla kıyaslandığında "distopya" denilebilecek bir senaryonun içinde olduğumuzu mu anlatıyor?

Batı kaynaklı haberlere göre, salgın olmasaydı, Çin, vatandaşlarına birer "sosyal itibar" puanı atamayı planlıyordu. Puan, faturaları zamanında ödememek, toplu taşıma araçlarına biletsiz binmek, yasaklı yerlerde sigara içmek gibi ihlal ve kabahatleri dikkate alacak, aynı zamanda yaşam biçimini sınırlayan ahlaki boyutlar da taşıyacaktı: Gereksiz yere para harcamak, uzun süre bilgisayar oyunu oynamak, panik yaratacak haber yaymak vs. puanı düşürecek; vatandaşlar puanlarına göre çocuklarını istedikleri okula göndermeyecek, kamu hizmetlerinden men edilecek, hatta ceza alacaklardı.⁵ Rivayetler isabetliyse, sağlık kodunun sosyal itibar puanına eklenmesi, virüs

taşımının ihmal veya ihlale yorularak suç sayılması, elektronik kelepçelere hararet, nabız ve tansiyon ölçerlerin ilavesi, bireysel sağlık ve siyasî sadakatin aynı kod üzerinde birleşmesi artık an meseledir.

Deleuze'ün vahim senaryolarla ilgili sorumuza cevabı herhalde şu olurdu: "Korkma veya ümitlenme değil, yeni mücadele araçları arama zamanı". Eğer felâketler, kadim bir inanca göre, insanlara üzerinde konuşmaları için gönderilmişse, belki biz de kaderimizi olumlar ve söz almayı yeğleyebiliriz. Ya da gönderenlere inat, korkularımızı yatıştıncaya kadar sessiz kalmayı.

¹ Sandra Cavallo, *Charity and Power in Early Modern Italy: Benefactors and Their Motives in Turin, 1541-1789*. (Cambridge /NY, Cambridge Uni. Press, 1995); Jane L. S. Crawshaw, *Plague Hospitals: Public Health for the City in Early Modern Venice* (Surrey: Ashgate, 2012); Michel Foucault, "The Birth of Social Medicine", *Essential Works, Power* (Cilt 3), 134-56 (New York: The New York Press, 2000).

² Nuran Yıldırım, "Salgın Afetlerinde İstanbul", *Afetlerin Gölgesinde İstanbul*, Said Öztürk (ed.) (İstanbul: İstanbul Kültür AŞ, 2010), 109-184; "İstanbul Boğazı'nda Karantina Uygulamaları", *Yeni Deniz Mecmuası*, 1 (Mart 2016): 44-61; "Karantina İstemezük!", *Toplumsal Tarih* 150 (Haziran 2006): 18-27; Başbakanlık Osmanlı Arşivi.

³ Richard Sennett, *Karakter Aşınması: Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerindeki Etkileri* (İstanbul: Ayrıntı, 2011); Gilles Deleuze, "Postscript on the Societies of Control", *October*, Vol. 59 (Kış, 1992): 3-7; Nora Şeni, *Emperyalist Sistemde "Kontrol Sanayi" ve Ereğli Demir-Çelik* (Birikim, 1978).

⁴ Bu "kapatma" teknolojilerinin bütünüyle terk edildiği anlamına elbette gelmiyor: Çin'de muhaliflerin hapsi ve bir milyon Uygurlu'nun "eğitim" kamplarındaki zorunlu ikametlerine dair haberleri kastediyorum.

⁵ Berna Arda, Ahmet Acıduman, "Türk'ün H1N1'le İlk İmtihani: 1918-19 İnfluenza Pandemisinin Ülkemizdeki Görünümü", *Klinik Gelişim*, 23/3 (2010); <https://www.cnbc.com/2020/03/27/coronavirus-surveillance-used-by-governments-to-fight-pandemic-privacy-concerns.html>; www.businessinsider.com/china-social-credit-system-punishments-and-rewards-explained-2018-4; <https://nextstrain.org/narratives/ncov/sit-rep/tr/2020-04-10?n=10>; <https://www.healthline.com/health-news/what-to-know-about-mutation-and-covid-19#The-bottom-line>.

Yaşlısıyla Genciyle Korona İle İmtihan

Alanur Çavlin

Evde kalabilme olanağı olanların şanslı bir azınlık olduğunu biliyorum, hele evde kalıp evini döndürebilme olanağı olanlar daha da küçük bir azınlık. Şimdi bu azınlıktan farklı yaş ve cinsiyetlerdeki iki Ankaralının korona günleri ile ilgili gözlemlerimi aktarmak istiyorum sizlere.

Gözlemlerime emekli maaşı ile evini döndürebildiğine yıllardır uzaktan şahit olduğum 65 yaş üzeri bir erkeğin hüznü hikayesi ile başlayayım. Karşı apartmanın girişindeki kahve virüsün yayılmasını engellemek üzere alınan önlemler çerçevesinde kapatıldı. 40 yılı aşkın süredir apartmanın bahçesinden kaldırıma hatta oradan sokağa taşmış olan etki alanı birdenbire bomboş kaldı. Mahalle sakinlerinin bir kısmı gürlütüsü sigara dumanı ile karışmış olarak sokağın bu köşesini kimselere bırakmayan erkek egemenliğinin temizlenmesin karşısında bir derin

ooh çekti. Ama biri var ki... Evine sığmıyor. Sanki gün doğunca oturamıyor evdeki kanepesine, kahvaltısını yaptı mı evden atması lazım kendisini. İşte bizim alt komşu kahve yasağı gelse de duramadı evinde. Alıyor sandalyesini, oturuyor kahvenin kapısının önüne, gün boyu tek başına sokaktan az gelip geçen az sayıda kişiye ya da arabaya mı bakıyor yoksa bu feministler haklıymış özel olan kamusal, yok ya kamusal olan özelmış diye tartışıyor mu kendisi ile bilmiyorum.

Liseye başladığı yıl ergenliğinin hoş görülmesi ile birlikte evin içinde neredeyse görünmez olmayı başarmıştı. Evin geniş ve iki tuvaletli olması işini kolaylaştırıyordu. Evdeki tüm zamanını yakalanmadıkça odasında geçirmeye çalışıyordu. Ailesini seviyordu sevmesine ama her öğün birlikte yemek yemek, yemekle uyku saati arasındaki o

saatleri salonda birlikte geçirmek... Aah bu kadarı da çok fazlaydı. Okul günleri eve dönene kadar zaten sınırlıydı bilgisayar oyunlarına ve sosyal medyaya erişimi. Evdeyken her an kulağında ana- babasının kaldır başını telefonda bilgisayardan, biraz dışarı çık bak hava çok güzel, gel balkonda kahvaltı yapıyoruz gibi ısrarlarını püskürtmek çok zor oluyordu. İnanılır gibi değil, virüs önce okulları kapattı. Ardından ailesi ile sosyalleşsin, kardeşi ile top oynasın ve D vitamini alsın diye zorla götürüldüğü parklar bahçeler yasak oldu. İnternet ortamında yapılan kısa saatli dersler bilgisayar başında olmasını meşrulaştırdı. Zaten ana-babası da ellerinde telefon, günlük değil anlık olarak paylaşımları takip eder haldeydi. 20 yaşından küçük olduğuna göre evden dışarı çıkmamasını isteyen bu kez yetişkinlerdi. Tabii ki kimse ölmeseydi daha iyiydi ama onun

suçu değildi ya bu virüs. O gece uzun saatler ekrana bakmaktan mıdır bilinmez uykusu kaçtı. Bilim kurgu bir korku kapladı içini: Ya bir gün beklenmedik bir başka virüs çıka gelir de televizyon, bilgisayar, akıllı telefon gibi ekranlardan kulaktan kulağa gözden göze yayılırsa. Ya o gün okuldaki tüm ders notları ve ödevler el yazısı ile deftere kalemle yazılmak zorunda kalınır, hiçbir kaynağa internetten erişilmez tek yol kütüphanelere gitmek, basılı yayınları okumak olursa. Ya hiçbir arkadaşının yaptığını yediğini içtiğini kimlerle sosyalleştiğini instagramdan takip edemez de illa buluşup görüşmesi gerekirse? Ya anneannesinin sağlığından emin olmanın onu özlediğini söylemenin tek yolu evine gidip onu ziyaret etmek olursa. Bugün eve kapanmaya alıştığı hızla tüm erkanları ortadan kaldırıp yollara düşebilir miydi? Neyse dedi yaşadığım günlerin kıymetini bileyim en iyisi...

İmansız Koronaya Karşı Milli Kolonya

Sinan Kadir Çelik

O kolonya sıraları, toptanclarda iki saate bitiveren bir yıllık kolonya stokları canımızın fevkalade tatlı olduğunu gösterdiği gibi ne denli kolaycı, pragmatik, üşengeç, tembel ve sanıldığı gibi temiz değil, ne denli pisliğe müsait olduğumuzu da gösteriyor. Her şerde bir hayır vardır derler, sanırım öyle de oluyor. O mikroplara her yerde her daim meydan okuyan, temizlikten de pek haz etmeyen, "bize bir şey olmaz"cı milletimiz can korkusuyla hijyenle tanışıyor. Çünkü neden? Hijyen hayat kurtarır; yoksa şimdi kim uğraşacak oranı buranı yıka, Korana Korana diye türkü çığırarak. Tam da bu nedenle kolonyaya saldırıyoruz zaten. Sebep? "Abi kim uğraşacak günde beş vakit otuz saniye elini sabunla yıkamakla şarkı söyleyerek. Maazallah bu durumda benim aklıma başka şeyler gelir, durduk yere günaha girerim. İyisi mi sal kolonyayı Korana'nın üstüne gitsin. Gavur icadı, Allahsız imansız Korana'nın hakkından göğsü serhat gibi milli kolonyamız gelir. Evet biraz pahalı, daha da pahalaniyor, ama basit, kolay. Uğraşamam ben şimdi suyla sabunla." Memleketimizin bilinçdışı böyle çalışıyor ya da iç sesi bu sanırım. Neydi, biz hiç yıkanmak istemeyen çocuklar mıydık yoksa?

Alo 184 Korana Danışma Hattı kuruldu bugün, hepinize müjdelerim. Haber şu: "Türkiye'de vaka görülmesinin ardından bazı vatandaşların kimi şikâyetlerine bağlı tedirginlikler yaşamaya başladığı, danışma hattının bu tedirginlik ve şikâyetlere yönelik hizmet sunacağı belirtildi." Şikâyetlere bağlı tedirginlikler ne olabilir ki? Yahu hangi gazeteye baksan, hangi kanalı açsan Korana ne, ne değil, belirtileri nedir, korunmak için ne yapılır, nasıl yapılır, her gün her an her yer gümbür gümbür, bas bas bağılıyor. Olmadı, hazreti Google'a bir sorsan çatır çatır söyleyecek sana her şeyi. Olmadı, çevir yoldan bir vatandaşı, güvenlik mesafeni koruyarak sor sorunu, bilmezse gel yanıma. Ama yok bizim tedirginliklere bağlı şikâyetlerimiz illa ki olur. Neden mi? Dedim ya, canı tatlı bir milletiz.

Müneccim değilim ama illa ki şu tür sorular gelecek o hatta: "Üst kattaki komşum sürekli öksürüyor. Korana olabilir, gizliyor olabilir. Birileri gelip bakamaz mı? Çoluğum çocuğum var benim, ya oradan bir Korana bulaştırırsa?" Ya da şu tür bir soru: "Koranalı birisi yellenirse hastalığı bulaştırır mı?" Nereden mi biliyorum bu tür sorular geleceğini? Diyanet İşleri'ne gelen soruları takip ediyorum da oradan. Bir örnek vereyim, anında anlayacaksınız manzarayı. Vatandaşımızın birisi sormuş: "Ben abdest almaya üşeniyorum. Onun için teyemmüm abdestimi duvara sürtünerek alıyorum. Sonuçta duvar da kumdan yapılıyor. Doğru değil mi?" Ne süper buluş değil mi? Çöl şartlarında su bulunamazsa kumla alınabilen teyemmüm abdestini, vatandaşımız musluğu

açmak suretiyle erişebileceği sudan kaçarak duvarla alıyor! Daha ne örnekler var, ama uzatmayayım, hepsi aynı şeyi söylüyor: Üşengeciz biz, zoru sevmez kolaya kaçırız. Çalışmayı değil, yatmayı severiz. Hee bu arada tabii ki canımız da tatlı mı tatlı, şimdi yanlış bir şey yapmayalım da, bu abdestler Allah katında kabul görmüyorsa öte dünyayı tehlikeye atmamalım da, cehennemde cayır cayır yanmayalım sonra, ne olur ne olmaz, ben bu soruyu sorup kendimi garantiye alayım. Duydunuz siz herhalde bu vatandaşımızın hepimize örnek iç sesini.

"Yeni bir sosyolojik olgu: Bir kolonyalılar ve maskeliler sınıfı oluştu."

Peki, Korana virüsüne karşı salınan o kolonya ordusunun milli bir ordu olmaktan çıkıp kendi başına buyruk paralı askerler, özel korumalar haline gelmesine ne demeli? Kolonya dediğiniz artık rakıdan pahalı. Bir de üstüne karaborsa, çünkü kolonyanın ismi artık Korana-savar! İşte bu var ya bu, ne denli uyanık, ne denli fırsatçı, ne denli çakal mı çakal bir millet olduğumuzu gösteriyor. Hani kurttan geliyorduk? Bence çakaldan geliyoruz: Parası olan alsın maskeyi kolonyayı, yaşamak bedava mı kardeşim, elbette parayla. Fakir de sürüm sürüm sürüneceğine

bir an önce ölsün de kurtulsun, zaten dünyanın tadı tuzu da kalmadı, hepimiz gideceğiz, biraz erkenden gitmesi de onun kaderi yahu, Allah'ın takdirine karşı mı geleceğiz? Haşa! Kolonya yüz lira kardeşim, maske iki yüz, paran yoksa almak zorunda değilsin. Evden çıkma, sabuna talim et.

Bu da yeni bir sosyolojik olgu: Bir kolonyalılar ve maskeliler sınıfı oluştu. İşte tam da bu manzara başka bir sosyolojik saptama yapmayı da zorunlu kılar. Ülkemizin yüzde doksan küsurunun Müslüman olduğuna inanıyoruz. İnanıyoruz diyorum, çünkü sosyolojinin kişilerin beyanlarını doğru kabul ederek iş görmemesi gerektiğini, bizatihi onların davranışlarını, yapıp

etmelerini, eyleyiş tarzlarını, yaşama biçimlerini veri olarak ele alıp çözümlenmesiyle ancak bilgi üretebileceğini düşünüyorum. Aristoteles boşuna mı konuşuyordu "kendinizi boşuna kandırmayın, insan ne yapıyorsa odur" derken. Yani "ülkemizin yüzde doksan küsuru Müslüman" denildiği zaman, bu "söz konusu oranda kişi Müslüman olduğunu beyan, iddia etmiştir" anlamına gelir. Bu ise sosyolojik bir bilgi olmaktan çok istatistiki bir veridir. Hani Müslüman komşusu açken evde tok uyuyamayandı? Değil İslam, şu an yeryüzündeki hiçbir dini inanç yukarıdaki kolonya ve maske fırsatçılığını onaylamaz, tasvip etmez, meşru, ahlaki görmez. Dolayısıyla işin doğrusu şudur: Ülkemizde Müslüman olduğunu iddia ederken

her türlü dinin uzağında, gayri ahlaki bir varlık olarak yaşayanların oranı hepimizi şaşırtacak kadar yüksektir.

Geçen gün bir iş kurmak isteyen arkadaşşıma, tabii ki şakayla "abi en iyisi sen ölü yıkama, mezarlık yapma işine gir" dedim. Baksana, bir yandan Korana, dahası da sıradaymış, bir yandan savaş, işin açıkçası ölüden iyi para yapılabilecek günlerdeyiz. Neyse diyeyim, yazıyı da şakayı da uzatmayayım, başımızın her türlü belada olduğu günlerde gülmek bir lüks ve bencillik bile olabilir. Uzun lafın kisası: Koranadan asla korkmayın. Neden mi? Bizi Korana değil, ondan önce bu tür insanlar öldürecek de ondan!

Leylekler okyanusları aşmış geldi işte...

Ayşe Defne Çavlin Polat

Her yıl bahar ve yaz aylarını geçirmek için çok uzak yollardan ülkemize göç eden leyleklerin kalbimde hep ayrı bir yeri vardır. Çocukluğuma dair en güzel anı, en güzel sestir belki de leylekler. Karşıkı evin bacasına gelip de yuvalarını yapmaya koyuldular mı içim içime sığmazdı, hemen öncesinde leylekleri ilk olarak havada yakalamaya çalışır; kısacık kesilen saçlarım hemen uzasın ister, biraz da yaz tatili boyunca gezebilmeyi düşlerdim. Turuncudan kırmızıya çalan büyük gagalarıyla, uzun ve zarif bacaklarıyla, kocaman siyah beyaz kanatlarıyla ama havada, ama bacada gözükmeye başlardı bahar aylarında. Belki de bir telefonla onları

çekme telaşına düşmediğimden, böyle şeyler henüz hayatımızda hiç olmadığından, taşıdığı bir dalın ağzından yere düşüş anını bile dün gibi hatırlıyorum. Gözümü kırpmadan bakardım. Yuva gün be gün tamamlanırdı. Kısa sürede yumurtadan çıkmaya başlayan yavrularıyla beraber yakın plandan seyretme şansı bulduğum leylek ailesi izlediğim en güzel canlı belgeseldi.

Sanırım 10'lu yaşlarıma geldiğimde biz o evden taşındık. Yeni evimizin karşısında bir yuva görmüyordum artık ama babamın leyleklerle ilgili anlattıklarına biraz daha aklım basmaya başlamıştı ve leyleklere

olan hayranlığım artıyordu. Her sene dönüp dolaşıp, çok uzun yollardan gelip aynı bacaya konup yuva yapıyorlardı ve birbirine benzeyen binlercesi arasından tek eşli yaşıyorlardı. Dişi ve erkek leylekler kuluçkaya da nöbetleşe yatarak hayat nasıl adil olarak paylaşılır sessizce anlatıyorlardı belki de. Coşkulu anlarında gagalarını birbirine vurarak ses çıkardıklarına bakmayın, onlar her şeyi sessizce anlatırlar aslında; ses telleri yeterince gelişmediğinden hayatları boyunca hemen hemen hiç ses çıkaramazlar. Tüm bu sükûnet içinde genç olanlar yaşlı ve sakat olanlara yardımcı olmaya çalışır, birbirlerinin halinden en iyi şekilde anlarlar.

Bugün, yaklaşık bir leyleğin ömrü kadar uzun bir zaman diliminin sonunda, yaklaşık 30 sene sonra, Sabiha Gökçen Hava Limanı'na yakın bir yerlerde oturuyorum. Önümde piste doğru uzanan küçük bir kuru var. Bu sene o korunun

üzerinde bir hafta boyunca yüzlerce leylek gördüm sanıyorum. Korona virüs yüzünden havalanamayan o demir kanatlara inat, muhteşem güzellikleriyle semalarda süzöldüler, birkaç gün de koruda konakladılar. Çoğumuzun konum almadan iki adım ötesine gidemediği şu teknoloji çağında leyleklerin okyanusları aşan yolculukları, biz evlerimize hapsolmuşken onların yalnızca içlerindeki pusulayla istedikleri yerlere kanat çırpmaları beni bir kez daha büyülüyor. Çocukluğumdaki gibi içim heyecanla dolu, başım semada izliyorum onları.

Leyleklerin, Roma ve Yunan mitolojilerinde yaşlandıkları vakit ölmedikleri ve bir adaya göç edip insan şekline büründükleri anlatılır. Ben de onların her ne şekilde olursa olsun sakin bir adada coşkuyla, sonsuza dek birbirleriyle lak lak ettiklerine inanıyorum. Çok yaşasın leylekler!

Günebakanlar Kadın Kooperatifi

Sıla Soyaslan

Kendimize ait bir mekân: Yenimahalleli kadınların 2018 yılının sonunda bir araya gelerek kurdukları Günebakanlar Kadın Kooperatifi, eşitsizlik ve kadına yönelik şiddete karşı dayanışmanın gücüyle eğitim, kültür ve üretim faaliyetlerinde bulunuyor.

Nasıl çıktık yola?

Kadını üretim alanından dışlayan, ücreti ödenmeyen ev içi emeğe hapseden neoliberal politikalara karşı Batıkentli kadınlar olarak bir araya gelip neler yapabileceğimizi tartışarak başladık bu sürece. Sorunun yalnızca üretim alanıyla sınırlı olmadığına karar vererek toplumsal eşitsizlik, üretim alanındaki eşitsizlik, yaygınlaşan kadına yönelik şiddete karşı bütünlüklü bir cevap vermeye çalıştık. Bu tartışmalar sonucunda üretim, eğitim, kültür ve işletme faaliyetleri yürüteceğimiz kooperatifimizi kurduk.

Günebakan özellikle Çukurova bölgesinde ayçiçeğine verilen bir isim. Aslında hangi coğrafyada olursa olsun yüzünü hep güneşe dönmesi bize ilham verdi. Biz kadınların, eşitsizlik ve şiddetle karartılmış bu dönemde yüzümüzü aydınlığa dönmekten başka çaresi yoktur diyerek bu ismi aldık kendimize.

Birbirimize güç ve güven vermek zorundayız

Eğitim ve kültür faaliyetlerimiz ağırlıklı olarak kadınları güçlendiren, bilinçlendiren, güven aşılayan, güvenli sosyalleşme ortamları yaratan, kadınların kendilerini çeşitli alanlarda ifade etmelerini teşvik eden faaliyetlerden oluşmakta. Çünkü ataerkil sistem, kadını yalnızca üretim alanında kısıtlamıyor. Kadınların özgüvenini kırıyor, girişimlerini engelliyor ve en önemlisi de bunların sonuçlarını hayatın doğal akışında çıkmış gibi gösteriyor. Bu yüzden biz kadınların birbirimize güç ve güven vermek zorunda olduğunu düşünüyoruz.

Eğitim ve kültür faaliyetlerinin yanı sıra kadınların sosyal zamanlarını birlikte örgütleyeceği, mekân ihtiyacını karşılamak, üretici kadınların el emeği ürünlerinin satışını yapmak ve kadınların ekonomik dayanışma ağını kurmak

için Yenimahalle'nin Batıkent semtinde bir kafe açtık. Kooperatifimizin işletme faaliyetinin yanı sıra atölye, söyleşi gibi etkinlikler için mekân ihtiyacını karşılamakta. Örneğin bu sene ilki düzenlenen Batıkent Kültür Sanat Festivali kapsamında kadın yazarlar buluşmasını kooperatifimizde gerçekleştirdik. Kadın yazarlarla söyleşiler yaparak imza günleri düzenledik. Batıkentli Kadınlar ve üyeleri arasında ihraç edilmiş feminist akademisyenlerin de bulunduğu Aramızda Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Derneği'nin katkılarıyla 8 Mart'a giden süreçte kadınların yaşadığı eşitsizlik sorunlarını çeşitli yönleriyle irdeleyen ve oldukça verimli tartışmalar da yaratan bir etkinlik dizisi yapılmakta. Günebakanlar Kadın Kooperatifi olarak da bu etkinlik dizisinin aktif bir bileşeniyiz ve etkinliklerin bir kısmına kooperatifimizin kafesinde ev sahipliği yapmaktayız.

“Günebakan özellikle Çukurova bölgesinde ayçiçeğine verilen bir isim. Aslında hangi coğrafyada olursa olsun yüzünü hep güneşe dönmesi bize ilham verdi. Biz kadınların, eşitsizlik ve şiddetle karartılmış bu dönemde yüzümüzü aydınlığa dönmekten başka çaresi yoktur diyerek bu ismi aldık kendimize.”

Bu faaliyetlerin bir kısmını da Yenimahalle'nin çeşitli köy ve mahallelerinde yapmaktayız. Yakın dönemde bizi en çok heyecanlandıran süreçlerden birisi 25 Kasım öncesinde köy köy, mahalle mahalle dolaşarak kadınlarla buluştuğumuz ve İstanbul Sözleşmesi ile 6284 sayılı kanunu anlattığımız atölye dizisiydi. Hukuki sürecin yanı sıra kadına yönelik şiddetle mücadelede çeşitli deneyimleri paylaştığımız ve birbirimize güven aşıladığımız, verimli bir süreç yaşadık. Ata Mahallesi'nde, Gazi Mahallesi'nde, Serhat Mahallesi'nde, Turgut Özal Mahallesi'nde, Varlık Mahallesi'nde, Yeşilevler Mahallesi'nde, Yakacık ve Yuvaköy Köyleri'nde yaptığımız Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele ve Kadınların Hakları atölyelerinde onlarca kadına temas ettik.

Kadın dayanışması güçlendirir

Dünyada kooperatiflerin üretim ve istihdam hacmi çok geniş kesimleri kapsıyor. Yeni nesil kooperatifçilik ise son dönemde tüm çevreler tarafından çokça tartışılan alternatif bir örgütlenme modeli. Özellikle de kadın kooperatifleri. 2020 yılına ait elimizde kesin bir rakam olmamakla birlikte Türkiye'de kurulan yüzlerce kadın kooperatifi olduğunu biliyoruz. Üretimde alternatif bir ilişkilendirme ve örgütlenme ihtiyacını karşılama açısından olumlu bir gelişme olsa da yürütülebilmesinin zorluğu açısından bu rakamlar kaygı verici bir hal almış durumda.

Kadın kooperatifleri özelinde gözlemleyebildiğimiz kuruluş aşamasındaki bürokratik süreç ve şirket gibi vergiye tabi tutulmak dezavantajlar olarak karşımızda duruyor. Hasbelkader kooperatif kuruluş işlemlerini tamamlayan ve masraflarını karşılayan kadınlar daha sonrasında ürettiklerini gelire dönüştürecek pazar alanları bulmakta zorlanıyor. Kooperatifleşme gerçek anlamıyla kadın dayanışması ile örgütlenmediği sürece hem ekonomik güçlenme sağlaması hem de örgütlenme ihtiyacını karşılaması bakımından

yetersizlik gösterebilir. Bizim kooperatifimizi kurarken koyduğumuz ilk ilke, tüm koşullarda kadın dayanışmasını güçlendirmektir. Bir yılı aşkın bir süredir ise kadın dayanışmasının gücüyle yolumuza devam ediyoruz. Tüm zorluklarla rağmen kadınların bir arada olmasının verdiği mutluluğu ve özgüveni temas ettiğimiz her alana taşıyoruz.

Türkiye'nin çeşitli yerlerindeki üretici kadınların el emeği ürünlerini üretmelerini teşvik ediyoruz. Ürünlerini kooperatifimizin kafesinde satarak üretici ile tüketici arasındaki aracıları ortadan kaldırıyoruz. Batıkentli kadınların el emeği süs eşyaları yine kooperatifimiz aracılığıyla satılmakta. Türkiye'nin farklı noktalarında üretici kadınlara kadın emeğinin üretimdeki kritik rolünü anlattığımız atölye çalışmaları yaptık. Bunlar arasında en önemlileri Artvin-Ardanuç

ve Afyon-Yeşilçiftlik etkinlikleri oldu. Ayrıca belediyelerin düzenledikleri kooperatifler buluşmalarını takip ederek diğer kooperatiflerle iletişim ağları oluşturuyoruz.

Temas ettiğimiz onlarca kadınla kadın emeğinin üretimdeki rolünü birlikte tartışırken kadınların ekonomik bağımsızlığını kazanması yolunda birlikte adımlar attık. "Elinizin hamuruyla karışmayın" diyerek bizi küçümseyen, sadece ücreti ödenmeyen ev içi bakım emeğine mahkûm eden, üretimden dışlayan erkek zihniyete karşı üretkenliğimizle cevap vermeye çalışıyoruz.

Biz Günebakanlar Kadın Kooperatifi olarak temas ettiğimiz tüm alanlarda kadınların sadece el emeği ürünler üretmek ev ekonomisine destek olmalarını hedeflemiyoruz. Kadınlar için alternatif bir ekonomik model oluşturmayı ve

tüm hayatımızı feminist ilkeler doğrultusunda yeniden üretmeyi hedefliyoruz. Toplumsal baskının muazzam artış gösterdiği, en temel insan haklarının gasp edildiği bu dönemde tüm toplumsal muhalefetin yüzünü kadın hareketinin isyanına çevirmeli diye düşünüyoruz. Bu toplumsal baskıyı kırmak ve nefes aralıkları yaratmak için kadın hareketinin direngenliği ve isyanından feyz alınması gerekiyor. Biz de Günebakanlar olarak kadınların eşitlik ve özgürlük mücadelesine katkı sağlayabilmenin yollarını arıyoruz. Bazılarımız hayatlarımızı savunmak için canımıza kast edenlerin karşısında korkusuzca dans ederek isyanı büyütüyoruz; bazılarımız iktidarın üretim ve tüketim ilişkilerini kurdukları küçük dayanışma ağlarıyla alaşağı ederek isyanın resmine renk katıyoruz... Şimdi ihtiyacımız olan daha çok yan yana gelmek, daha çok dayanışma ağı kurmak.

Ayrancım Gazetesi Komşuluğun ve Mahallenin İzini Sürecek

Ali Necati Koçak

Amerikan Büyükelçiliği'nin önünden girilen ve Güvenlik Caddesi ile devam eden Remzi Oğuz Arık mahallesi bildiğiniz gibi Ayrancım'ın girişi, kapısı sayılabilecek bir mahalle. Buranın ele avuca sığmayan, deli fişek muhtarı Süleyman Demircan yıllardır nasıl farklı bir muhtarlık yapabilirim diye çabalıyordu. 90'ların ortasında el yordamıyla hazırladığı, fotokopiyle çoğalttığı bir mahalle bülteni çıkarmaya başladı. Amatör hevesi öyle sevildi ki, yıllarca bu sevdasını sürdürdü. Ta ki, maliyeden bir ceza makbuzu gelene kadar. Bu makbuzla muhtara hem cezayı ödettiler, hem de bülteni kapattılar.

Bizlerin Ayrancıyla tanışıklığının da, Solfasol'ün kuruluş fikrinin de arkasında biraz da bu mahalle gazeteciliği macerası vardır. Solfasol'ü kuranlar, ismini koyan, emek veren isimler o bültenin gölgesini, tozunu taşıdılar buraya. Aynı Seğmenlerin, Yeni Sahnenin, Kuğulu mücadelesinin Mimarlar Derneğinin, Engürü kahvenin izleri gibi...

Zaman içerisinde bu deneyim bir doygunluk vermeyince, Süleyman muhtar Ayrancım'ın diğer muhtarlarını da etkileyerek 27 Ağustos 2017 tarihinde bu bülteni yeniden çıkarma, büyütme fikrini açtı bizlere. Dayanışmanın bin türlü vardı Ayrancım'da. Güldane ve Seviye muhtarlarımız da kendi mahallelerinde ele avuca gelmez işler yapıyorlardı. Her sene ayakkabılar, botlar, paltolar, defterler, kitaplar toplanıyor, Adıyaman'dan girip, Sivas'tan çıkılıyor, köyler, okullar, çocuklar donatılıyor.

Sonuçta hatalardan ders çıkarmak insani bir meziyet...

Konu yayın olunca, şapkamızı önümüze koyup uzun uzun düşünmek zorunda kaldık. Bir yayın yapmak için önce bunun bir sahibi olacak, bir yerden idare edilecek, idare yerine kira, kiraya stopaj ödenecek. Basılması için matbaaya para verilecek. Vergi dairesine beyanname, beyanname için muhasebeci, muhasebeci için ücret gerekecek. Basın savcılığı, vergi dairesi vesaire derken bu konuşmalarımız zaman içerisinde evrilip geldi, Eylül 2018'de bir dernek çalışmasına dönüştü. Yerel seçimlere daha altı ay vardı, derneğin tüzüğünü hazırlayarak başvurumuzu yapmaya karar verdik. Bir mahalle bülteninin peşinden giden yolculuk sonunda 1 Ağustos 2019 tarihinde Ayrancım Derneği kuruluşu ile tamamlandı.

Ankara'da mahalle, semt dernekçiliği yeni değil aslında. Şu anda buna öncülük edenlerden Çiğdemim Derneği 12 Nisan 1996'da, Kavaklıdere Derneği de birkaç ay sonra 20 Kasım 1996'da kurulmuş. Yani arkasında çeyrek asırlık bir deneyim ve birikim var.

Biz bu deneyimin izinden gidiyoruz. Ayrancım semtindeki 5 mahalleyi içeren, öncelikli olarak kent kültürünü geliştirmeyi hedefleyen ve "bu duyguları paylaşan" komşularımızla bir dayanışmayı filizlendirmeyi amaçlayan bir çalışmanın içindeyiz.

Yarışmacı değiliz, kimin daha hızlı koştuğuna bakmıyoruz, bilek güreşine girişmiyoruz. Kim iyi bir şey yapmak isterse yardım edeceğiz. Tek başımıza yönetmeye girişmeyeceğiz. Yanlış yapıldığı yerde uyarmak görevimiz olacak. Karanlığa konuşanlardan olmayacağız ama çokça dinleyeceğiz. Ayrancım'ın makul yaşantısına rahatsızlık vermeyeceğiz. Yenilikçi bir dayanışma

yaratmaya, iyilikçi bir komşuluk yapmaya gayretimiz olacak. İğde ağacının kokusunu arayacağız ama manolyalar, erguvanlar var mahallemizde, kıymetini bileceğiz. Cumhuriyetin heyecanı, bağların bereketi, çok kültürlü bir yaşamın izi var onun da farkındayız. Bilenleri dinleyip, yazanları okuyacağız. Semtin ruhunu anlayan gençliği yaşatmaya, deneyimlerin peşinden gitmeye gönüllüüz. Sanatı, kitabı, antikayı, esnaflığı, sokağı seviyoruz. Çay meraklısı olduğumuz kadar kahvenin de delisiyiz.

Herkesin bir komşuya, hepimizin bir mahalleye ihtiyacı var. Ayrancım gazetesini semtin tarihini, kültürünü, komşuluk ve mahalle anlayışını aktarmaya gayret edecek. Kent kültürünün izini sürecektir. Semt gazeteciliği yapacak ama gözümüz hep şehrin üzerinde olacak. Bu bir yolculuk sonuçta, yalnız yolculuk edecek değiliz, sohbet, muhabbete, yola ve yolculuğumuza eşlik edeceklerle birlikte olacağız.

DOSYA

Hamam

Hamam Keyfi Hayal Olunca
>> s. 20 Alanur Çavlin, Zişan Kürüm, Mehmet Kocabey

Sözlüklerde Hamam ve Hamam Terimleri
>> s. 22 Derleyenler: Akın Atauz, Alanur Çavlin

Ankara: Roma Hamamından Modern AOÇ Hamamına
>> s. 24 Akın Atauz

Kamusallığın Sorunları, Felaket ve Kadınlar Hamamı
>> s. 25 Elif Ekin Akşit

Bir Ankara Hatırası...
>> s. 26 Necati Subaşı

Müslüman ve Türk Toplumlarında Hamam Sanatı - 2
>> s. 27 Behiye Erinç Taş

Hamam Keyfi Hayal Olunca

Alanur Çavlin, Zişan Kürüm, Mehmet Kocabey

Hamam dosyasına giriştiğimizde bol gezili, yıkanmalı paklanmalı bir yazma-çizme süreci hayal etmiştik. Biz hamam yazıları yazmaya çalışırken hamamların kapalı olabileceği hiç aklımıza gelmemişti tabii ki. Dosyanın Mart sayısı öncesinde yıkandığımızla kaldık; yeni hamamlarda keselenmeyi, Kızılcahamam'a yapacağımız kaplıcalı orman yürüyüşlü geziyi, hamam çalışanları ile Solfasol TV için yapacağımız röportajları salgın tehlikesinin geçeceği günlere erteledik.

Hal böyle olunca dosyanın ikinci bölümünde hamamlara dışarıdan baktık. Ankara hamamları arasında tarihi üç hamam olan Eynebey, Karacabey ve Şengül hamamı bulunduğu kent dokusu ile, bir nebze de olsa turistikleşmiş nitelikleri ile

daha çok biliniyor; haklarında daha fazla yazı, fotoğraf ve araştırma bulunuyor. Biraz da daha az bildiklerimize bakmak, içlerine giremesek de buldukları mahalle ile bağlarını, işgal ettikleri sokak ve bina ile oluşturdıkları görüntüyü kendi gözlerimizden aktarmak istedik. Bu küçük araştırma gezimiz hamam haritasının biçimlenmesine de yardımcı oldu. Ankara'nın kent merkezindeki farklı semtlerde hizmet veren, tarihi hamamlar kadar meşhur olmasalar da müşterileri en az onlar kadar çok olan bu hamamları kısa kısa anlatalım size...

İlk durağımız Yenişehir Hamamı Kızılay'ın göbeğinde Sümer Sokak'ta, barların kebabçıların önünden geçilip gidilen bir mekân. İkiz hamam olarak çalışıyor, sokak üzerindeki bir kapısından erkekler kısmına, birkaç iş yeri geçtikten sonra ulaşılan diğer kapıdan ise kadınlar kısmına giriyorsunuz. Bulunduğu bina iş yerlerinin olduğu bir apartman. 1970 yılında açılan bu hamam başlangıcında ikiz hamam olarak tasarlanmış ancak kadınlar kısmı 2013 yılında hizmete girmiştir. Tanıtımlarında Cumhuriyet döneminde Osmanlı tarzı olarak kurulmuş hamam olarak tanıtmışlar kendilerini. Korona günlerindeki ziyaretimizde hamamın kapalı kapısının önünde kediler karşıladı bizi. Komşu dükkanlardaki esnaf mı, yoksa hamama göz kulak olanlar mı hazırlamış öğrenemedik ama kadınlar kısmının önünde sokak kedileri için su ve mamanın yanı sıra bir de karton kutulardan yapılmış bir ev vardı. Kapılarını tekrar açana kadar kediler göz kulak oluyor ortama :)

İkinci durağımız hale çıkan sokaklardan birine (3. Cadde) gizlenmiş olan Bahçelievler Hamamı. Bu hamam dönüşümlü olarak Pazartesi, Perşembe ve Cumartesi günleri kadınlara, diğer günler erkeklerle hizmet veriyor. Üst katları konut, yan komşusu büyük bir züccaciye dükkânı. Binanın yanından inen merdivenler hamamın çalıştığı günlerde peştamalların kurutulduğu çamaşır iplerine ulaştırıyor bizi.

Üçüncü durağımız olan AnkaRoma Hamamı Yenimahalle'de İvedik caddesinde çalışmayan yürüyen merdivenlerle donatılmış, belediyeye bağlı sosyal tesisler ve pazar yeri olarak inşa edilmiş bir iş merkezinin alt katına kurulmuş. Komşuları arasında Yenimahalle Zabıta Karakol Amirliği bile var. 2014 yılında kurulan bu hamamı Ankara'da hamam işletmeciliği yapmış üç aile ortak kurmuş. Daha önce hangi hamamları işlettiklerini öğrenemedik ne yazık ki. Kadınlar ve erkekler için ayrı ve toplamda 2000 m²'den büyük alanı, spor merkezi ve havuz gibi hizmetleri ile geleneksel hamam kültürü ile modern ilgi ve ihtiyaçları birleştirmiş bir mekân. Ben bu tür hamamları otellerin SPA merkezlerinin otelsiz hali gibi görüyorum. Geleneksel hamamlarda mekânın büyük bölümü ortak kullanım alanları iken bu tür yeni moda hamam komplekslerinde bireysel olarak kullanılan giyinme, dinlenme ve yıkanma alanlarına büyük bir yer ayrılıyor. Bu halleriyle, her ne kadar hamam tasları ve kurnaları olsa da otel havası baskın oluyor. Hamamın ismi iddialı ve zekice seçilmiş. Bulunduğu mekânla birlikte değerlendirince "Ahhh postmodern Ankara sen nelere kadirsin" diyoruz.

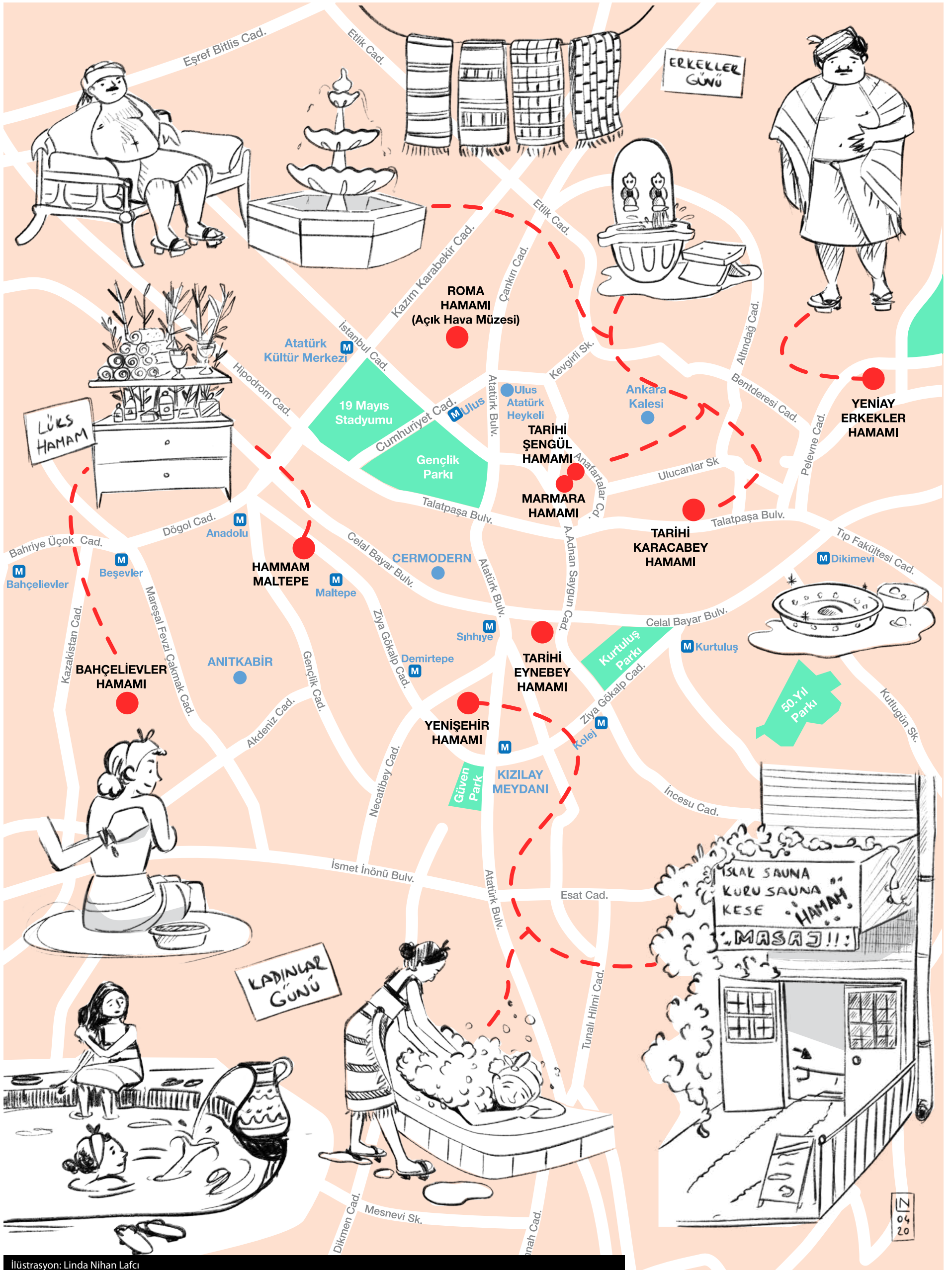
Hamamları görmek üzere Demetevler'e geldiğimizde bizi ilk çarpan konu acil ihtiyaç olarak görünmeyen kuyumcu, mobilyacı ve butik gibi pek çok iş yerinin açık ve dolu olmasıydı. Ana caddede trafik sıkıştıktı, kaldırımlarda maskeli kalabalık çarpışarak yürüyordu. Nüfus yoğunluğunun fazla olduğu bu semtin sokaklarında gördüğümüz, günün dördüncü hamamı Lüks Sauna Karşıyaka Hamamı işte bu kalabalığın arasında Demetevler'in merkezinde Karşıyaka İş Merkezinin altında kurulmuş. İş merkezinin üzerinde kocaman ilanları var hamamın. İş merkezinin yine çalışmayan yürüyen merdivenleri ile aşağıdaki hamama ulaştık. Bu sefer hamamın komşusu bir düğün salonuydu.

Karşıyaka İş Merkezi'nin hemen yanındaki dev reklam panosunda "Türkiye'nin en büyük erkek-kadın hamamı" başlığı ile bir başka hamamın reklamı yapılıyor, beşinci durağımız olan DerinSu Hamamı. Demetevler'in merkezinde belediyeye bağlı Karşıyaka Sosyal Tesislerin altında kurulu hamama kalabalık semt pazarından geçerek ulaşıyoruz. Sokağa çıkma yasağı nedeni ile semtin diğer günlerde kurulan pazarlarının olmayacağı konusunda pazarcılar bizi uyarıyor. Hamamı kimin işlettiğini öğrenemiyoruz ama aynı sosyal tesis kompleksinin bir parçası olan taziye işlerine ait birimin çalışanı bize hamamın bir özel işletme olduğunu belediyeye ait bu mekânın kiralandığını aktarıyor. Pazara sızmış çocukları ve 60 yaşın üzerindeki yetişkinleri uyararak belediye görevlileri arasından geçerek ayrılıyor DerinSu hamamı mevkiinden.

Son durağımız Ankara Hamamı Cebeci'de erkekler tarafına Talatpaşa Bulvarı üzerinden, kadınlar tarafına ayrı caddeye açılan daracık Sosyal Sokak'tan giriliyor. 1995 yılında açılmış olan bu hamam konservatuar parkının yanı başında, iş yerleri ile dolu kocaman bir binanın giriş katındaki kapısı erkekler kısmı, giysi satan kıyafetler kaldırımı taşıyan dükkanlar ile, kadınlar kısmı ise bakkaldan bozma bir mahalle marketi ile komşu. Bu kapalı günlerinde indirilmiş kepenkleri ile küçük birer dükkân girişi gibi her ikisi de. Kadınlar hamamının tabelası yan taraftan uzanan sarmaşıklardan zor okunuyor.

Hamam keyfi hayal olunca hamamların kapısına dayandık. Hal böyleyken bizim bugünkü hamam gezisi koşullar gereği bir tür teyemmüm oldu. Aklımıza yazdık, Ankara'da çok sayıda hamam var. Şehrin kalabalık merkezlerinde şimdilik izlenimlerini aktarabildiklerimiz bunlar. Virüsten arandıktan sonra dışarıdan incelediğimiz bu hamamlarda keyif yapabilmek dileğiyle...

"Biraz da daha az bildiklerimize bakmak, içlerine giremesek de buldukları mahalle ile bağlarını, işgal ettikleri sokak ve bina ile oluşturdıkları görüntüyü kendi gözlerimizden aktarmak istedik."

İlustrasyon: Linda Nihan Lafcı

2020

Sözlüklerde Hamam ve Hamam Terimleri

Derleyenler: Akın Atauz, Alanur Çavlin

Türkçede hamamla ilgili sözcükler ve deyişlere, terimlere bakınca, hamamın, gündelik yaşamın içinde, nice zamandır, nasıl bir yer etmiş olduğuna dair bir fikir edinmek de kolay oluyor. Bilmecelerde, masallarda ve türkülerde vb. yer alıyor. Bu nedenle, önce aklımıza gelen sözcüklerden bir liste yaptık.

Sonra bu sözcükler için, çeşitli sözlüklerden tanımlarına, bu sözcüklerin geçtiği deyimlere, argo kullanımlara baktık. Bu vesile ile hamam sözcüğünün Arapçadaki çok sıcak, aşırı sıcak olan yer anlamına gelen **hemm** sözcüğünden geldiğini öğrendik. Sözcük açıklamaları ve literatürden alınan örneklerin bazıları, oldukça cinsiyetçi ve erkek egemen bir toplumun terimleri olsa da, terimlerin toplumsal ve geçmişten beri kullanılan biçimlerine dair bir açıklama olacağı düşüncesiyle, bu terimleri, sözlüklerden olduğu gibi aldık. Bu aktarma sırasında sözlüklerin başında yazılmış kurallara göre yapılmış işaretlemeleri ve yazma biçimini de olduğu gibi koruduk; ama çok yer kaplayacağı için, işaretlerle ilgili açıklamaları, buraya almadık.

Türkçe Sözlük 1 A-K (1987), Türk Dil Kurumu, AÜ basımevi, 7. Genişletilmiş baskı, Ankara

Hamam a. Ar. Yıkanacak yer, yunak, ısıdam: Çarşı hamamı. "Banyosuz, duşlu, avuç içi gibi bir aralıktı hamam" O. Rifat. **Hamam gibi** pek sıcak. **Hamam takımı** hamamda kullanılan havlu, kese, tas gibi gerekli araçlar. **Hamam yapmak** yıkanmak. **Hamama giren terler** bir işe girişen kimse, o işin güçlüklerini ya da masraflarını göze almalıdır. **Hamamın namusunu kurtarmak** görünüşü kurtarmaya yönelik bir takım yersiz çarelere başvurarak kötü bilinen bir yere onur kazandırmaya çalışmak.

Hamamanası, nı b.a. 1. Kadınlar hamamında çalışanları yöneten kadın. 2. mec. İri yarı şişman kadın.

Hamamböceği, ni b.a. hayb.

Hamamböceğigillerden, temiz tutulmayan yerlerde üreyen zararlı bir böcek (Biatat orientalis).

Hamamcı a. Hamam işleten kimse. Hamamcı olmak (argo) gusül aptesti alması gerekmek.

Hamamcılık a. Hamamcı olma durumu ya da hamamcının işi.

Hamamlık a. Kimi evlerde yıkanmak için ayrılmış, çoğunlukla içi ve yanları çinko ile kaplı, dolaba benzer yer.

Hamamotu, -nu b. a. Vücuttaki gereksiz kılları almak için çamur kıvamına getirilip sürülen toz: "Hamamotuyla, bacağının tüylerini aldı." – Füzuran.

Hamamtası, -nı b. a. Yıkanırken su dökünmeye yarayan tas.

Andreas Tietze (2009), Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı, cilt 2, OAW, Wien

Hamam hamam <Ar. * Andan buyurdu, hamamama iletiler, başını tenini pak yudılar (Ferec v. 13b) **hamamla**-'hamama götürüp yıkanmasına yardım etmek': * Kapuda yenge onları bekler. Sonra kızı hamamlarlar. Oğlan da hamamlanır. Yenge bahşişini alır. (H.Z. Koşay 1944. S.281). **hammamlı/hammamlık** 'hamam icap ettiren ücret':* Gerekdür ki ol kızı sana nikah edevüz, bu gece bile olasin, sabah ona tallakin viresin. Hammamlık sana on dinar-ı zer-i surh vereler. (Ferc v.118a)

Hamam kızdı 'bir çocuk oyunun adı' <hamam ve kız-ı *o, Hasanı kaç kere kendi evlerinin arkasında, ağaçların altında arkadaşlarıyla "birdirbir", "hamam kızdı" "uzun eşek, "pişti" filan oynarken görmüştü. (O.C. Kaygılı 1938 s.52) * delikanlılar bir evde toplanıp, sabaha dek rakı içtiler. Gece yarısından sonra davulcu uyandırıp, evin önünde halay çektiler. Ertesi gün daha eğlenceli geçti. "Hamam kızdı" oynandı. Civarın en meşhur pehlivanları güreş tuttular. (Reşat Enis 1944 s.124)

İsmet Zeki Eyuboğlu (1995), Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü, Sosyal Yayınlar, gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 3. Basım, İstanbul

Hamam, ar. **hammam** (sıcak yer, yıkanma yeri) dan hamam

Ar. **hemm** (çok sıcak, aşırı sıcak olan yer), Türkçeye islam dini etkisiyle geçti. Tr. Yunak...

Hamamın üçtür kurnası,

Üçünde üç kız yunası

Üç kızın biri benim olası

A benim esmer güzelim

Hlt.

Hamamanası, hamamböceği, hamamcı, hamamcılık, hamamoğlanı, hamamotu, hamamtası...

Hulki Aktunç (1990), Büyük Argo Sözlüğü Tanıklıklarıyla, YKY, 7. Baskı, İstanbul

Hamam (ar.) (okulda) disiplin kurulu

Hamamcı Cinsel ilişkiye girdiği ya da

mastürbasyon yapıp cinsel doyuma ulaştığı için boy abdesti alması gereken kimse: "Çünkü koğuşlar dolusu ve onca zamandır kadınsız kalmış suçlu ya da suçlu saniği erkekler sık sık hamamcı olmanın bir yolunu buluyorlardı." (Azizi Nesin, Surname)

Hamam oğlanı (ar. türk.) edilgin eşcinsel erkek.

"Nedir o öyle hamam oğlanı gibi bıyıklarını kesmişsin?" (Hasan Ali Yücel, Geçtiğim günlerden)

"Erkek odur ki yavri, karı kendiliğinden gider ona... bana geldiği gibi.... Anladın mı hamam oğlanı?"

(Necmettin Onur, Arap Abdo)

Hamam parası (ar. fars, pare'den türk) (erkek eşcinseller arasındaki cinsel ilişkiden sonra) aktif olanın edilgin eşcinselle verdiği para: "Hadi gidelim,

dedi İsmail, başını salladı, kalk, hamam parası benden." (Muzaffer Buyrukçu, Cehennem) (Bir oyunda, kumarda, parayla ilgili bir ilişkide) verilen para kast edilerek karşındakinin onurunu kırmak, aşağılamak için kullanılır: "Vay hamam parası ha! Hamam parası ha! Ulan, bu söze, bizim oralarda adam vururlar be!" (Azizi Nesin, Surname)

Sevan Nişanyan (2002), Sözlerin Soyağacı Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü, Everest Yayınları, gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 4. Baskı, İstanbul

Hamam Güls, İrşM, YusZxiv. Ar. Hammam "çok ısıtan" ılıca, kaplıca, HUMMA

Kaplıca [TTÜ] Men xvii üstü çatıyla örtülü termal banyo Tü kaplı ılıca a. a. KAP

Neslihan Sönmez (1997), Osmanlı Dönemi Yapı ve Malzeme Terimleri Sözlüğü, YEM Yayın, İstanbul

Hamamcıyan (AY): Taş duvar derzlerinin su geçirmemesi için ketenli harç ile sıvanıp perdahlanması işini yapan ve özellikle hamam, sarnıç, su yolları inşaatında uzmanlaşmış işçiler grubu.

Doğan Hasol (1998); Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, YEM Yayınları, 7. Baskı, İstanbul

Hamam ar. 1. Halkın yıkanma gereksinimi karşılayan genel bina.

2. Evlerde yıkanmaya ayrılmış küçük oda, banyo.

Hamam sözcüğü günümüzde daha çok çarşı hamamları için kullanılmaktadır. Bunlar özel düzenlerle ısıtılan, sıcak, soğuk akarsuyu olan, kapalı kagir yapılarıdır. Geleneksel Türk hamamı üç bölümdür: a. Soyunma, b. yıkanma c. Külhan. Soyunma bölümüne **soyunmalık** veya **cemagah** (camekan) denilir. Yıkanma bölümü de **soğukluk** ve **sıcaklık** bölümlerinden meydana gelir.

Yıkanma bölümünde **kurnabaşı** denilen yıkanma yerleri, halvet denilen kapalı yalnız yıkanma hücreleri, üzerine uzanıp ter dökülen **göbektaş**

bulunur. Hamamın iç bölümleri külhandan gelen ve kanallarla döşemenin altını dolaşan sıcak gazla ısıtılır. Göbektaşının altındaki yer, bu gazla çok ısıtıldığından, buraya **cehennem**

denir. Sıcak gaz duvarların içinden de geçerek **tüteklik**lerden dışarı çıkar. Roma mimarisinde çok önemli bir yeri olan Roma hamamı ise anıtsal bir görünümdedir. Bir yeraltı ısıtma sistemiyle ısıtılır, ısı duvarlar arasındaki boşluklardan ya da tuğla boşluklarından yayılır. Roma hamamı genellikle şu bölümlerden meydana gelir:

a. apoditeryum (soyunmalık)

b. frigidaryum (soğukluk)

c. tepidaryum (kuru ılıkılık)

d. kaldaryum (nemli sıcaklık)

e. sudatoryum (buhar banyosu)

bkz. Halvet, külhan, soğukluk, soyunmalık, tüteklik.

Hamam fanusu filgözü

Hamam odası eski Türk konaklarında hamamların soyunma odası, camekan odası.

Çifte hamam kadın ve erkeklerin aynı zamanda ayrı ayrı yararlanabilmesi için yapılmış ikiz hamam.

Fin hamamı sauna.

Hamamcı eskiden hamam, sarnıç, su yolu, lağım gibi su yapılarında çalışan duvarcı ustalarına verilen ad.

Hamamçe Far. Esk. küçük hamam.

Halvet,-ti Ar. 1. Hamamlarda tek kurnalı yıkanma hücresi 2. Tapınmak için insanın içine girip yalnız kaldığı oda.

Soğuk halvet Soğukluk

Halvetgah Ar. Eski evlerde odaların içinde, küçük eyvanı andırı hücre. Buraya çokluk yatak konur ve önü bir perde le kapatılırdı.

Tüteklik Hamamlarda duvar içinde bırakılmış olan dar duman bacalarına verilen ad, "dühenk. Külhandan gelen sıcak gazlar cehennemden geçerek hamamın iç bölümlerini ısıttıktan sonra tütekliklerden dışarı çıkarlar.

Külhan far. Hamamların içini veya suyunu ısıtan, kapalı ve geniş ocak. Külhan hamamın ısınma merkezi olup, burada ateşlik, soğuk ve sıcak su depoları bulunur.

*

Bu sözlük açıklamalarında da geçen terimlere ve bunun dışında aklımıza gelen diğer terimlere, adlara, bileşik adlara da baktık. Bunlar da (belki özellikle bunlar) hamamın gündelik toplumsal yaşamda, ya da kutlamalarda/ törenlerde, bayramlarda vb. yaşamda nasıl köklü bir yeri olduğunu gösteriyor.

Bu listenin gösterdiği diğer bir özellik, hamamın hem temizlikle hem de cinsellikle ilgili yönü. Hamam kültürü, biraz temizlik, biraz keyif ve biraz da cinsel zevklerle yoğrularak, kentsel yaşamın içinde yer alan, güçlü bir öge olarak beliriyor. Ayrıca türkülerde, bilmeceelerde ve diğer folklorik materyalde, tam olarak içine giremediğimiz kadar çok sayıda hamam veya hamamı anıştıran sözcük var...

Hamam ve gündelik yaşam

Özel günlere özgü hamamlar

- Adak hamamı
- Arife hamamı
- Asker hamamı
- Bayram hamamı
- Bebeğin kırk hamamı
- Çifte hamam
- Damat hamamı
- Gelin hamamı
- Loğusa hamamı
- Perşembe hamamı
- Sünnet hamamı
- Yas alma hamamı

Hamam malzemeleri

- Hamam takımı
- Hamamtası
- Hamamotu
- Kese
- Nalın
- Takunya
- Peşkir
- Peştamal
- Ponza taşı
- Sabunluk (kese, sabun, bazı yerlerde çamur-kil vb. koymak için yapılmış, özel biçimli bakır kap)

Hamamın bölümleri

- Hamam kubbesi
- Havuz (pisin)
- Göbektaşı
- Halvet
- Kurna
- Kurnabaşı
- Külhan
- Ilıklık
- Soğukluk

Hamamda çalışanlar

- Hamamanası
- Hamamcı
- Natır
- Tellak

Hamam deyince akla gelen diğerleri

- Hamamböceği
- Ilıca
- Kaplıca

Deyimler/ mecaz-benzetmeler ve folklor

- Hamamcı olmak
- Hamama giren terler
- Hamam parası
- Hamamda şarkı söylemek (kolaydır)
- Hamamın namusunu kurtarmak
- Hamamoğlanı
- Hamamsuyu (ılıklaşmış, gevşemiş su)
- Çınçınlı hamam, kubbesi tamam, bir gelin aldım babası imam (Folk. Bilmece-SAAT)
- Hamam taşı gümüşten, ben anlamam bu işten (folk. Türkü)

Roma Hamamından Modern AOÇ Hamamına

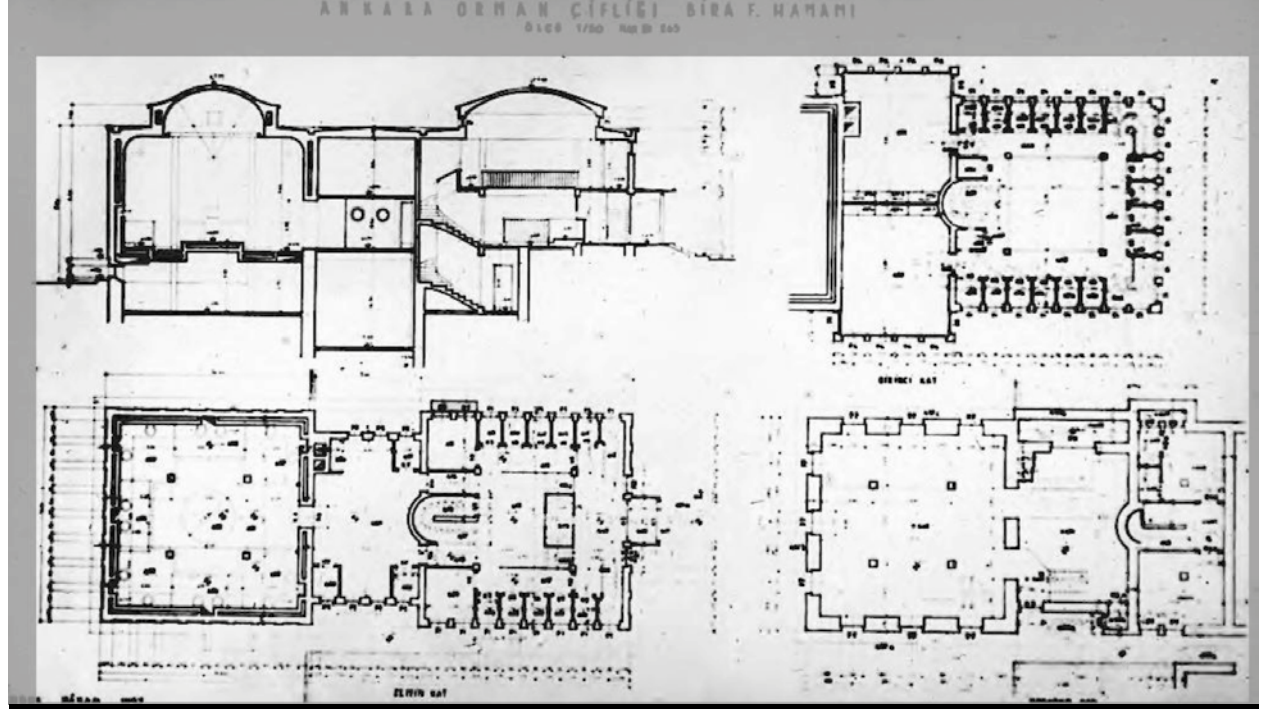
Akın Atauz

Hamam, Ortadoğu'da oldukça güçlü bir kültür. Ancak hamam "kuru kuru" olmayacağı için ve gerekli suyu da, ancak o müthiş becerileri ve mühendislik bilgileriyle Romalılar getirdiği için, Ortadoğu'daki hamam geleneğinin kökeninde de, (eğer hepsi kaplıca hamamı değilse) Roma İmparatorluğu olabilir. Bu, hamam tarihçilerinin bilebileceği bir iş. Ama Anadolu'da, birçok yerleşmede yer alan en eski hamamların hepsi de, Roma döneminden kalma. En doğuda Anadolu'dan, başlayarak İngiltere'nin batı kıyılarına yakın Bath kentinde bile hamam yapmış Romalılar. Romalılar hamamı, bir kentin en önemli kamusal alanlarından biri olarak görüyorlardı. Anadolu'dan Okyanus'a kadar birçok eski kentte veya kent harabesinde, var Roma hamamı.

Orta zamanlarda da, özellikle Anadolu'da kaplıca kentlerinde, hamamlar hep önemli oldu. Sultanahmet (At) Meydanında, Ayasofya'nın tam karşısında bile hamam var. Osmanlı mimarları hamam çizmeyi ve yapmayı her zaman sevdiler. Çünkü Osmanlı kentinde de hamam, evlerde su sistemi olmadığı için, önemli yeri olan kamusal bir yapıydı ve işlevi de Roma dönemindekine oldukça yakındı. Osmanlı hamamları, bütün imparatorluk kentlerinde, Anadolu'da ve Doğu Akdeniz'de yaygın olarak bulunuyordu.

Ya modern hamamlar? Modern zamanlarda hamam, kentin eskisi kadar önemli kamusal alanları içinde sayılmıyor. Bazen temizlik için gerekli sayılıyor, ama çoğu kez turizme eklenmiş bir biçimde, ya bir spa, ya da yüzme havuzuna eklenmiş biçimlerde hamamlar veya otel hamamları var. Ama modern mimari, öyle "kubbesi tamam" hamam yapmıyor artık. Kentlerde, modernist bir mimarın elinden çıkmış hamam çizimlerine ve uygulamalarına pek rastlanmaz.

"Ankara ne bir kaplıca kenti ne de suyu bol olan bir yer. Bununla birlikte kent, hamamları, kendi tarihinin ilk dönemlerinden beri, bir biçimde kültürün bir parçası haline getirmiş."

AOÇ Hamamı kat planları ve kesit
Kaynak: Büşra Kul (2012), Conservation Proposal of An Early Republic Period Building: Atatürk Orman Çiftliği Hamamı. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Restorasyon Bölümü

Şu soru önemli: Hangi kentte, hem Roma hamamı, hem Osmanlı döneminden kalma hamamlar (çok büyük programlı olmasalar bile) hem de modern (Türkiye için ise, modern mimarının öncülerinden biri sayılabilecek) bir mimar elinden çıkmış hamam yapısı var?

Bu sorunun yanıtı, "sadece Ankara'da" olsa gerek.

Ankara'da AOÇ'de, Ernst Egli tarafından tasarlanmış ve uygulanmış modern bir hamam bulunuyor. 1937-1939 yılları arasında inşa edilen AOÇ Hamamı için, Büşra Kul Harmankaya (2019), "... dönemin önemli mimarlarından biri olan Ernst Egli'nin sıradışı bir yapısı olarak karşımıza çıkar. Yabancı bir mimar tarafından, modern anlayışla tasarlanan bu yapı, az sayıda örneği bulunan dönemin hamam tipolojisindeki yapıları arasında, mimari açıdan merak uyandıracak bir özgünlüğe sahiptir." diyor.

Egli¹, Ankara'nın modern bir kent olarak kurulmasında, mimari açıdan çok fazla katkıda bulunmuş mimarlardan biridir. Kul Harmankaya, bu yapıyı, "geleneksel hamam plan şeması ve mimari öğelerin, Ernest Egli tarafından modern bir tasarım anlayışı ve yapım teknolojisiyle, modern mirasımızın nadir örneklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır" diye değerlendiriyor ve ekliyor: "Dönemin modern mimari izlerini taşıyan yapı, kubbeli kübik formlarla, çıkmalı bir prizmanın birleştiği sade bir geometrik formda tasarlanmıştır."

Gerçi 1960'dan sonra yapı terk edilmiştir ve artık kullanılmayan bir yapı olduğu için, bugün oldukça

kötü bir durumdadır. Egli'nin, Ankara'nın modern zamanları için yaptığı hamam, fabrikaların, depoların, paketleme bölümlerinin bulunduğu yerdedir. Ayrıca yakınında, işçiler için bir konut alanı vardır. Bir anlamda küçük bir alt-merkezin parçası olarak düşünülmüştür. Hamam, bu bütünlüğün içinde modern bir işlev olarak ele alınmıştır.

Artık kullanılmamakla birlikte hamam, yine de Ankara'yı, bu bakımdan ilginç kentlerden biri haline getiriyor. Ankara ne bir kaplıca kenti ne de suyu bol olan bir yer. Bununla birlikte kent, hamamları, kendi tarihinin ilk dönemlerinden beri, bir biçimde kültürün bir parçası haline getirmiş.

Bütün zamanların hamamlarını bir arada görebileceğimiz bir kent olarak Ankara, belki de bu bakımdan dünyanın tek örneğidir?

Yararlanılan kaynaklar

- Harmankaya Kul Büşra (2019), Atatürk Orman Çiftliği Hamamı, Dosya 43: Modern Mimarlık Mirası, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, ss. 72-76
- Aslanoğlu İnci (2001), Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara
- Kul, Büşra (2012) Bir Erken Cumhuriyet Dönemi Yapısının Koruma Önerisi: Atatürk Orman Çiftliği Hamamı, Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Restorasyon Bölümü

¹ Ernst Egli'nin Ankara'daki en önemli yapılarından bazıları şunlardır: Musiki Muallim Mektebi (Konservatuar/ şimdiki Mamak Belediyesi, Cebeci), İsmet Paşa Kız Enstitüsü (Atatürk Bulvarı üzerinde, şimdiki Zübeyde Hanım Kız Meslek Lisesi), Mülkiye Mektebi (AÜ SBF, Cebeci Kampüsü), Ticaret Lisesi (Talatpaşa Bulvarı, Türk Hava Kurumu karşısı, vb.)

Kamusallığın Sorunları, Felaket ve Kadınlar Hamamı

Elif Ekin Akşit

Alanur ve Aytül'le Solfasolun ilk hamam sayısı için Karacabey hamamına gitmek benim için yeniden güzel bağlantılar kurmak anlamına geldi. Bir yandan, çoğu zaman olduğu gibi hamamda Alanur ve Aytül'le yeniden bir arada olmak aynı zamanda hiç bilmediğimiz bir şekilde karşılaşmak anlamına geliyordu. Öte yandan, 2006'da ilk hamam araştırmamı yapmaya başladıktan sonraki süreç içinde, öncesinde olduğu gibi, daha çok yeni ve büyük kaplıca hamamlarına gittiğim için tarihsel olanla da yeniden bağlantı kurmamı sağladı bu ziyaret. Üstelik COVID 19 krizinin hemen öncesine denk geldiği için bir ilk gibi değil bir son gibi geliyor şimdi geriden bakınca. COVID 19'un Kore gibi ülkelerin SARS-CoV tecrübesinde olduğu gibi ani bir kesintiyle değil uzun zaman kendimizi dikkatli olmak zorunda hissedeceğimiz bir seyirle bitmesi halinde en çok zarar görecektir olan kamusal mekanlardan birisinin de hamamlar olduğu oldukça net görünüyor zira.

“Hamamların içinde bulunduğu semtlerin gözden düşmesi de hamam ve civarının tamamının itibar kaybına yol açtı.”

Hamamların kamu sağlığı ile ilişkisi meselesi herhalde hamamlara dair en önemli mesele. Geçen sayıdaki yazılarda cumhuriyetin ilk yıllarında hamamların Eynebey hamamında olduğu gibi harabeye, adeta bir tarihi çöpe dönüşmesi gibi dönüşümler gerek hamamların girdiği su sıkıntısı gibi sıkıntılar gerekse de daha önce bu konudaki çeşitli makalelerimde tartıştığım gibi modern evlerin banyolarının uzunca bir süre hamamın yerine geçtiği hatta daha temiz oldukları için daha iyi olduğunun düşünülmesinden kaynaklanıyordu. Hamamların içinde bulunduğu semtlerin gözden düşmesi de hamam ve civarının tamamının itibar kaybına yol açtı. Ama bence tarihle yeniden bağ kurma ihtiyacını tüm vücudu için içine sokarak karşılayan hamam deneyiminin de tarihe karışmamasının sebebi yine bu ihtiyaç oldu.

Karacabey aynı zamanda annemin ve dayımın doğup büyüdüğü mahalle ve bu hamam da gittikleri hamam oldukları için kendi tarihle bağlantı hikayem açısından önemli bir yer taşıyor. Ayrıca Alanur'un herkesi merak içinde bırakan hamam yorgununu anlatan masal anlatıcısı olarak

takdim ettiği hikâyede de olduğu gibi (çizmeli kedi masalına da benzer bir şekilde) hamam kimlik değiştirmek için içindeki bambaşka seslere meydan vermek için harika bir mekân. Evet bir yandan var olan sınıfsal ve bedensel imtiyazların sergilenmesi için icat edilmiş gibi, ama öte yandan bedensel imtiyazın sınıfsal olanın önüne de geçebildiği bir yer. (Burada Timur ve Nasreddin hoca'nın hamam macerasını hatırlamak lazım. Timur hocaya “hocam beni bu şekilde köle pazarında görse kaç akçe verirdin” diye sorunca hoca 5 akçe der ve Timur “o anca peştemal parası eder” der. Hoca da “ben de zaten onu diyorum” der ve fıkrâ biter). Ama aynı zamanda bedensel varlığın sadece gençlikten, güzellikten, güzel bir peştemalden, etrafındaki/hizmetindeki insanların kalabalık olmasından ibaret olmadığı, örneğin yaşlı ve yorgun kadınların kimseyi umursamaz bir şekilde yıkanırken hamamla olan bağlantılarının kendisinin o bedensel varoluşu güçlendirdiğini gözlemleyebildiğimiz bir yer.

Aynı zamanda kadın kamusallığını görebildiğimiz önemli mekânlardan biri hamam. Ben bu konuyu çalışmaya başladığımda kadınlar hamamının birçok yerde yarı-kamusal olarak geçtiğini görmüş ve bu tanımlamanın neden beni bu kadar rahatsız ettiğiyle ilgili uzun uzun düşünmüştüm. Ortak mekân kullanım pratiklerinin kamusal bulunup bulunmamasının en önemli kriterinin cinsiyet olması bana hamamlar konusunda düşünürken ayan olmuştu. Akdeniz çevresindeki kültür mirasını ve ortaklıklarını inceleyen Hamam projesinin Türkiye ayağının alan çalışmasını harika bir ekibin parçası olarak yürütmem, Fas ayağında katılımcı olmam ve Mısır, Suriye, Filistin ayaklarında yapılan çalışmaları takip etmem vesilesiyle birçok hamamdan haberdar olabildim. Gördüğüm ve incelediğim tüm hamamlar içinde Şengül Hamamı, fiziksel olarak erkekler kısmıyla oldukça benzer olmasıyla oldukça istisnai bir konumda idi. Buna ek olarak, sosyal açıdan başka birçok hamam gibi çok zengin işlevliydi. Buradaki zenginliği oluşturan en önemli faktörler farklı mahallelerden kadınların buraya tarihsel olduğu için gelmesi ve diğer hamamlarda olduğu gibi toplumsal ağları sürdüren hamam çalışanlarının emeği herhalde. Kadınların ilişkiyi sürdürme arzusu, hamamı çevreleyen alan giderek daha çok tehlikeyle özdeşleştirilse, çalışanlar başka semtlerden olsa, hamamın itibarı bir azalıp bir çoğalsa da sevecen ve dobra tavırları hamamı tek başına sürekli gidilmek istenen bir mekân haline getirebiliyor. Gerçi hamamın içindeki farklı varoluşları tecrübe etmek adeta yeniden doğmak için kim bilir kaç vesait değiştiren, hatta arabasıyla gelip fahiş fiyatlara otopark mafyasınca ele geçirilmiş İstiklâl mahallesi sokaklarına park eden, hamama giriş için ayrı, masaj için ayrı para

veren kadınlar hamamın tek müşterileri değiller. Bu ziyaretçiler için hem bir hamama temkinli yaklaşma sebebi hem de bir atraksiyon olan müşteri çeşitliliği civar pavyon çalışanlarının da hamamları tercih etmesinden kaynaklanıyor. Şengül'de transseksüeller ve travestilere bir kâğıda yazılı olarak belli saatler belirlenmesi yine geçen sayıda yazılan hamamda tecrübe edilen ayrımcılıkla bu hamamın nasıl baş etmeye çalıştığını gösteriyor.

Geçen sayıdaki en çarpıcı hamam yazısı Taylan Esin'in Rum kadınların hamamla ilişkisini anlatan yazısıydı. Buradan giden Rum kadınların Yunanistan'daki hamamlardaki kadınlarla yaşadığı peştemallilik peştemalsizlik karşılaşması hamamda her gün yaşanan bir arada var olmayı öğreten karşılaşmalardan daha önce rastlamadığım biriydi. Normalde hamamın pislik ve temizleyicilik özelliklerini aynı anda bulundurmasının imkânsız çekiciliğiyle en iyi oynayan “o kurnadan bu kurnaya çirkef sıçramış, 45 yaşında da Adile de hanım pek de kartlamış” havasıyla Tosun paşanın meşhur hamam sahnesinde de özetlenen kamu sağlığı meselesi de bu tür karşılaşmalardaki karşılıklı suçlamaların temelini oluşturuyor. Aslında hamam, kamu meselesini de tekrar düşünmek için gerçekten önemli bir arka plan. Kamusal şehirlerin, uygarlığın en önemli dayanağı ama şimdi COVID 19 felaketinde de gördüğümüz gibi kamusal aynı zamanda uygarlığın sonunu da getirebilecek kapasitede. Hamamlar birbirini tanımayan bambaşka semtlerden kadınların kaynaşmasını sağlar ve böylece şehir hayatıyla bağlantıyı sağlamlaştırırken bir yandan da Cumhuriyetin ilk yıllarında gözden düşmelerine sebep olan pislik stigmatıyla yeniden cebelleşecekler gibi görünüyor. Hepimiz kendi kamusal bağlantılarımızı gözden geçirirken yine de hamam kadınların kolay kolay gözden çıkarmayacakları, ummadık karşılaşmaların yaşandığı, bu karşılaşmaların dışı vurduğu çeşitli duyguların çekişmeler halindeki ifadesinin de değerinden bir şey alıp götürmediği bir mekân olmaya devam edecek. Her ne kadar hijyen kurallarına daha sıkı riayet eden, en azından rutubet kokusu olmadığı için bu itibarı daha kolay uyandırabilen yeni havuzlu hamamların hayatta kalma şansı daha yüksek görünse de, hayatın bakım yükünü omuzlamış orta sınıf kadınlara bakan, onlarla ilgilenen, bebek gibi yıkarken tatlı sözler söyleyen natırların mekanının tarihsel hamamlar olması hayatta kalanın onlar olmasını ve kamusalın sadece bir araya gelmek değil görünmeden insanları bir arada tutan insanların varlığında saklı olduğu gerçeğini ve hem onların hem de tarihi hamamın değerini yeniden fark etmemizi sağlar belki de...

Bir Ankara Hatırası...

Necati Subaşı

İki lif iki tane de yeşil sabun koy diyordu annem ablama. Biraz da köfte ve patates. Acıkınca içimiz geçmesin diye. Ablam olur dercesine başını salladı sonra da bana bakıp gülümsedi. Pazar günüydü, hamama gidilecekti. Hazırlıklar bitmiş, büyüklerin peştamalleri ve benim şapkalı çocuk bornozum ortanca sepete iyice tıktırılmıştı. Annem sessizce fısıldadı ablama "Oğlanı içeri sen sok ben kadınla konuşurum. Zaten artık büyüdü bundan sonra abileriyle gider. Bu son olsun. İyice paklayalım kese derisinde ne varsa alsın, kaç zamandır başı sabun görmedi çocukcağızın." Büyümek kadınlardan ayrılıp erkekler dünyasına geçmek demektir. Ablamın elini sım sıkı tutup kapıdan içeriye girmeyi bekledim. Yaşlı arap kadın beni görünce homurdanmaya başladı. Yüzünü ekşittiğinde alındaki ve yanağındaki dövme de hareketleniyor ve onun sözlerine öyle dercesine eşlik ediyordu. Sıcağı sevmiyordum ama bu kapıdan geçme anı içimi eziyor, isteksizliğime bir de bu korku ekleniyordu. İçeriye almayı başarmışlardı ama bu son oldu, yeter artıktı. "Peki peki" diyen ablamın kabullenişindeki kıvraklığı ve eksiksiz girmeyi başarmanın verdiği rahatlık hamamı ıslıtlı hale getirmişti benim için.

Gözlerim yanıyordu. Curundan su dökün diye bağıryordum. Annem sabırsızlanma diye diretiyordu. Bu çok sıcak dediğimde iyice sinirlenip ablama bakarak "Sen al yıka bunu biraz da, ben iki su döküneyim başım kuru kaldı anam" dedi. Keseye başladığında çok acıtma manasında ablama göz ucuyla kolumu gösterdim. Göbektaşı hıncahınç yaşlı genç şişman zayıf kadınlarla doluydu. Kimi sere serpe uzanmış yanındakiyle dertleşiyor, kimi kendi gücüyle orasını burasını keseleyip temizlenmeye çalışıyordu. Beyaz etlerini peştamalı ile iyice sarmalamış tombulca bir kadın bir köşede esmerce zayıf kemikli bir

oğlanı bacaklarının arasına iyice sıkıştırmış sırtına zar zor keseyi vuruyordu. Göz göze geldiğimizde sabun köpüğünden ikimizin de gözleri kızarmış haldeydi. Gülüşmeye başladık. Durduramıyorduk kendimizi, dışarıda olamamanın, bisikletsiz bir gün geçirmenin sinir bozuculuğu iyice belirginleşmişti yüzlerimizde. Çakır rengi gözleri kubbeden süzülen gün ışığının altında ışıltılı parlıyordu. İnce kemikleri siyah derisi suyun ve ışığın altında tatlı bir oyuna dönüşüyordu. Temizlenme arzusu ile bu buharlı genişçe salona toplaşan sarkmış memeli kadınlar ya da henüz olgunlaşmamış nice bakır kızlar temizlenerek bir şeylerden kurtulmaya çalışıyorlardı, bizleri de bir şeylerden uzak tutmaya. İnce kemikli kara oğlanın annesinin bacaklarından kurtulup buharların arasından kaybolup gitmesiyle ablamın "şükürler olsun bitti!" diyen sesinin kulağımda çınlaması bir olmuştu. Bornozumun şapkasını da kafama geçirip kızarmış yanaklarımı hissederek hissederek buharların arasında ben de kayboldum. Kapıyı açıp serinliğe doğru yöneldiğimde esmer çocuğun köşede bir yerde ayakta durmuş elindeki çakıyla nemden yosunlaşmış duvarın üzerinde bir takım şekiller çiziktirdiğini gördüm. Yanına gittiğimde fark edip gülümsedi bana.

- Kızmazlar mı?
- Görmezler ki. Çiziktirmeyi seviyorum.
- Bu yaptığın ne ki?
- Bir köpek ve bir de çocuk... Kaçıyorlar uzaklara... sen de gelmek ister misin? Ama beş lira ha! Ya da bir gazoz alırsan.

Şaşırmıştım. Evet desem gidecek gibiydik. Çok düşünmek için zamanımız olmadığını hissettim. Bornozumun cebini yokladım, parmaklarımın sıcaklığı ve nemi vardı sadece.
- Gelirim.

Yavaş yavaş köpek ve zayıf çelimsiz bir çocuk şekli ortaya çıkmaya başlamıştı. İkinci çizdiği çocuk ise bendim diye düşündüm. Gözlüklerim vardı. Neden gözlüklü çizdiğini bilmiyorum, şu anda hamamdaydım ve takmıyordum ki.

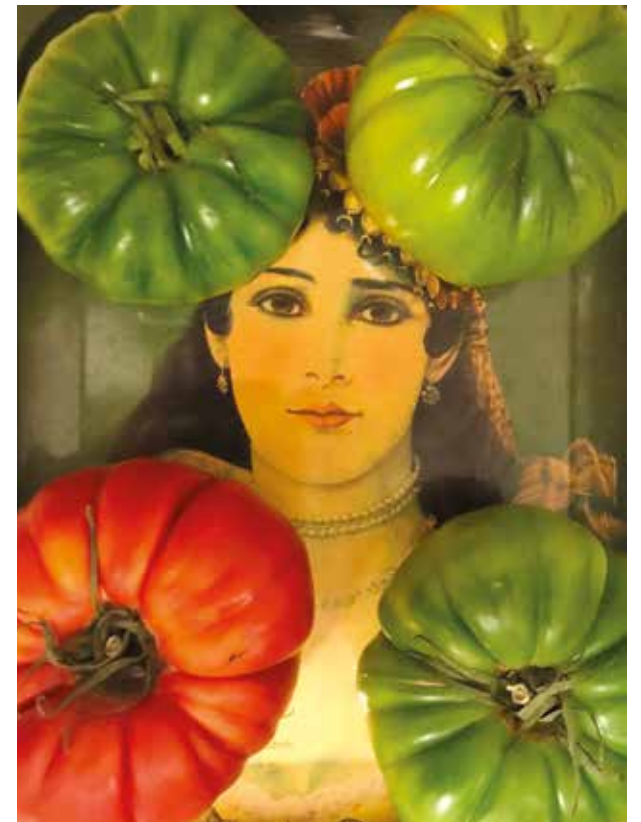
- Bu ben miyim?
- Evet.
- Köpeğin adı ne peki?
- Mars.

Parmakları kıvrak ve çizime yatkındı, sivri uçlu çakısıyla bir ağacın yüzeyini şekillendirir gibi çabucak bitirivermişti. Ansızın kükreyen bir sesle ikimiz de irkildik ve dönüp baktığımızda göbektaşının olduğu bölüme açılan demir kapının önünde arap kadın iki eli belinde duruyordu.
- Nerde bunların anası? Bu duvara resim çiziyorlar hem de bıçakla. Belediyeye başımızı belaya sokacaklar. Görmüyor musunuz duvardaki resimleri. Bunlar tarihi. Eyvah yetişin a dostlar!

Oradan nasıl kaçtığımızı ve nereye saklandığımızı hiç hatırlamıyorum. Buharların arasında büyüyen gövdesi ve çınlayan sesi yetmişti bize. Ellerim titriyordu. Tek başıma kalmıştım. O yoktu. Sonra ablamın gelip beni aldığını üstümü değiştirdiğini ve sonrasında bana uslu oturmamı tembihlediğini hatırlıyorum. Bir daha onu görmedim. Ne o anda orada ne de dışarıda başka bir yerde. Bu sondu.

Gece rüyamda ormanda Mars ile birlikte uçümüzü kaçarken görmüştüm. Hayatta bulamadıklarımı rüyamda elde etmeye çalıştığım zamanlardı. Ruh kardeşlerini aradığımız büyük bir ormanda ışıkların gölgesinde ince kemikli bir oğlan vardı. Hepsi o kadar...

İstanbul'a yerleştikten sonra arkadaşımın arabulucu olmasıyla bir iş bulmuş kendime ait

bir odada yaşamaya başlamıştım. İşim gereği Ankara'ya sıkça gidip geliyordum. İş dışında Ankara'da hiç dolaşmamıştım. Bu gelişimde fazladan bir gün daha kalmak istedim, işler uzadı demem yeterliydi patrona. Çocukluğumun geçtiği Ulus'a gitmeye karar verdim yorgun olmama rağmen. İtfaiye meydanı çok değişmişti. Hemen ilerisine bir camii yapılmıştı. Ara sokaklara doğru yürüdüğümde karşıma o eski hamam çıktı. Yenilenmişti, pırıl pırıl duruyordu karşımda. Anıların eskiiyip kendine saklanacak yer ararken, anılara ev sahipliği yapan mekanların yaşlanmamış olması garipti. Belki o da benim gibi kadınlar dünyasından zorla alınıp erkekler dünyasına atılmış ve sonra kendi isteğiyle kadınlar dünyasına geçiş yapmıştı. Temizlenmek için.

Yıkanmaya karar verdim ve içeri girdim. Dışarısının yeniliğine rağmen içerisi hemen hemen aynıydı. İşletme zamana ayak uydurmuş ve kasanın yanına bir de bilgisayar eklenmişti.

Değişen neydi ki neden bu kadar şaşırdın diye kendi kendime içerledim. Sabun ve şampuan istedim. Peştamalımı örtünüp o sığağa, buharın herkesi eşitleyen eziciliğine uzandım. Buraya tekrar geleceğimi hiç düşünmemiştim. Mümkün olan bütün güzellikler bitmemiş miydi? Göbektaşına uzanıp kubbe tavanın camlarından dışarıya baktım. Hiçbir şey görünmüyordu. Camın yüzeyinden kopan damlalar olsa gerek yüzüme değip oradan mermer zemine ulaşıyordu. Güneş ışığının değdiği yerde buharın hafızası seçilebiliyordu. Değişmeyen, kıvrımlanarak kubbeye doğru ulaşmaya çalışan iradi bir hafıza. Yanımdan geçen yaşlı bir kadın gülümseyerek selam verdi. Ben de hafifçe başımı kaldırarak karşılık verdim. Beyaz etlerini sıkıca sarmış ve temizlenmenin saadetiyle gidiyordu. Ansızın aklıma o gün geldi. Neden bunu hatırlayamamıştım daha önce diye yerindim. Karşıda duran demir kapıyı açıp duvara doğru yöneldim. Kalbim küt küt atıyordu. Bedenimin

sarsılmaz hafızası şaşırtmıştı beni, kalbim bu yüzden atıyordu. Ona karşı yeterince mesafe koymak için uğraşmıştım ve şu anda tümüyle teslim olmuşum. İşte duruyordu orda Mars ve gözlüklü çocuk. İkisi de dimdik ayakta. İkinci çocuk belli belirsizdi aslında yok gibiydi, üstü çizilmiş kapatılmıştı. Kendiliğinden mi böyle olmuştu yoksa dışarıda eksilenleri zaman burada da eksiltiyor muydu bilmiyorum. Küçük çocuk köpeği aldı, arkadaşının elini tutup uzaklaştı. Gülümsemek bu duvarın kendisinde vardı, sadece bana yeniden hatırlatıyordu bunu. Ansızın demir kapı açıldı. O sesi duyacağım duygusuyla irkildim. Orta boylu, moda uygun hamam kıyafetiyle bir kadın "Hanımefendi masaj sıranız geldi" dedi. Demir kapıdan içeri girdim, göbektaşına uzandım. Görevli kadın peştamalımı çıkarıp yere bıraktı usulca, sabunu köpürtüp bacaklarımı ovmaya başladı.

- Gözlüklerinizi çıkaracak mısınız?
- Hayır.

Müslüman ve Türk Toplumlarında Hamam Sanatı - 2

Behiye Erinç Taş

Merhabalar tekrar; Mart sayısındaki "Müslüman ve Türk Toplumlarında Hamam Sanatı 1" yazımda Emeviler'de ve İslam coğrafyasındaki başka topluluklarda, Orta Asya'daki Türkler de, Selçuklular ve Osmanlılardaki hamamlara ve hamamların sanata ve kültüre etkilerine azar azar değinmiştim ve maalesef epey dağınık bir yazı olmuştu. Bu sefer Ramazanın gelişiyle de, hadis diye rivayet edilen yazıların hamamla ilgili olanlarının bazılarını göz gezdireceğiz. Ardından yine 16. ve 17. yüzyıllarda Osmanlı hamamlarının minyatür, tiyatro, edebiyata yansımalarına ve Osmanlı hamamlarındaki erkek eşcinselliğinin nam-ı diğer oğlanlılığın, edebiyata yansımalarına göz gezdireceğiz.

Hamam Şeytanın Evi Midir?

Temizlik imandan gelir gibi, İslam'da ve Osmanlı'da temizliğin önemi hakkında birçok söz, hadis var. Ayrıca bildiğimiz gibi, Osmanlı'nın övündüğü zenginlik göstergelerinden biridir hamam yaptırmak; hangi ara, hangi tarihlerde "Şeytanın Evi" diye yaftalandı, bu konuda hiçbir bilgi bulamadım maalesef. Çıplaklık (malum yıkanırken soyunmak zorunda kalıyoruz, kaderimiz buymuş.) ve eşcinsellik tehlikesi (şeytana uymak an meselesi, amman dikkat) bir yandan böyle tehlikeli bir canlıyız (tek Tanrılı dinlere iman edenlerin çoğunluğu tarafından) insan olarak, öteki yandan ise, temizlik, imanın şartı, kişisel yıkanma yerlerinin olmaması (evlerde banyonun yaygınlaşması epey

yeni sayılır) ve büyük bir sosyalleşme ihtiyacının karşılanması, tarih boyunca hamam konusundaki görüşleri, tırnak içinde teoloji çalışanlarının, tarih boyunca kafaları karışmış görünüyor yine. Sonuç hamama gidilmemesi için korkutma yöntemleri elbette çoğunlukla, özellikle yine kadınları kontrol altına almayı amaçlıyor ve lezbiyenlikten epey korkuluyor gibi, amman dikkat, hamamdan peştamallı, takunyalı şeytanlar çıkabilir!

Bknz: Bahsedilen hadisler, yazılar...işte birkaç örnek:

"Kim, Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa, hanımını hamama girdirmesin." (Tirmizî, hadis no: 2801) (*1)

"Kadınları, hamamlara girenler sizler misiniz? Oysa ben, Rasûlullah -Sallallahu Aleyhi ve Sellem-'i öyle buyururken işittim:- Bir kadın, kocasının evinden başka bir yerde (bedenini örten) elbisesini çıkarırsa, kendisi ile Rabbi arasındaki hayâ perdesini yırtmış olur." (Tirmizî, hadis no: 2801) (*1)

"Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa, peştamalsız hamama girmesin; kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa, hanımını hamama göndermesin." (Tirmizî, Edeb, 43) (*2)

Evet, İslami görüşler ve hamam konusuna kısaca değinmiş olduk. Gelelim Osmanlı'nın yükseliş ve durulma döneminde hamamlara, hamam sanatına...

Hamamda kahve ikramı Kaynak: Gülsün Parlar, Türk Minyatür Resminde Hamam Kültürüne Dayalı Örnekler ve Batılılaşmaya Yönelik İlk Denemelerde Plastik Yaklaşımlar, Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi, 11/2, "Kültür Tarihinde Hamam", Editörler: Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun

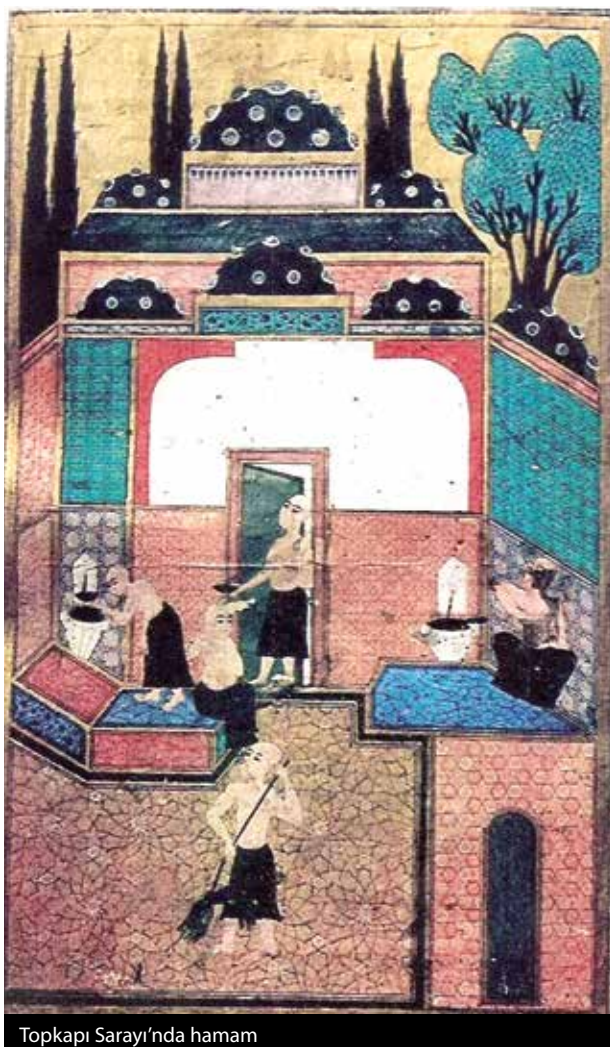

15.,16. ve 17. Yüzyıllarda Osmanlı'da çeşitli Sanat Dallarında Hamam

17. yüzyılda İstanbul'da 168 çarşı hamamı olduğu Evliya Çelebi'nin, ünlü Seyahatname'sinde geçmektedir. Fatih Sultan Mehmet 19 adet hamam yaptırdığı ve Mimar Sinan'ın ise 20 hamam yaptığı biliniyor. Farklı eserler bu yüzyılda İstanbul'da on binin üzerinde hamamdan bahsediyor. (*5)

Divan şairleri için hamamlar, özellikle kış mevsimlerinde, bir araya gelip eğlenerek sohbet meclisi kurdukları başlıca mekânlar arasında karşımıza çıkar. İçinde yaşadıkları toplumun birer ferdi olan divan şairleri için sosyal hayatın önemli bir parçası durumundaki hamam ve hamam sefaları, zaman zaman şiir için vazgeçilmez bir malzeme teşkil etmiştir. Türk edebiyatında bu türde ilk "hamam-nâme" 16. yüzyıl

“İstanbul Hamamcılar Kethüdası Derviş İsmail isimli Osmanlı görevlisinin 17 yüzyılda İstanbul'da yaşamakta olan sosyal hayatı anlatan eseri hamamlar ve eşcinsel ilişki üzerine cüretkâr bir metindir.”

Topkapı Sarayı'nda hamam

şairlerinden Deli Birâder namıyla meşhur olan Gazâlî'nin eseridir. (*3) Şair, Kaplıcanâme adıyla 25 beyitlik bir şiir yazmıştır. Ayrıca " hamam-nameye" bir başka önemli örnek 19. yüzyılda Tosyalı Âşık Mustafa'nın yazdığı 150 kıtalık destan mevcuttur. Türk hamamı, bir hamam macerasının konu edildiği "Çifte Hamamlar Oyunu" ile Karagöz'ün, "Hamam" adını taşıyan oyunla Orta Oyunu'nun repertuarı olmak üzere geleneksel Türk tiyatrosunun da öğeleri arasında yer alır. Türk halk edebiyatı ve folklorunda da hamam çeşitli işlev ve özellikleri ile manilerden türkülere, halk hikâyeleri, menkıbe, efsane ve masallara kadar sayısız türde kendine yer bulur.

Surname (Osmanlı dönemi Türk edebiyatında şenlikler hakkında yazılan edebî metinlerin genel adıdır) resimleri o devir İstanbul'unun toplum yapısını ve yaşam biçimini sergileyen ve belgeleyen önemli tasvirlerdir. Bu tasvirlerden hamamcılar alayı örnekleri de epey değerli; bunlara bir örnek Seyyid Lokman'ın 1588'de yazıp, Nakkaş Osman'ın resimlediği Hünernâme'sinde yer alan minyatürdür (Resim 1) (*4)

Türk hamam kültüründe hizmet eden genç kız ve ana kadınların önemi büyüktür. Ayaklara giyilen takunyalar, ana hanım natırdaki giysi özelliği, baş süslemesi, beli süsleyen takı kemer ve sarkan işlemeli peşkir, yaka ve kol ağzılarını süsleyen danteller, düğmeler göze çarpıyor; (Bknz:Resim2) Bir başka örnek ise Buhari'nin "Kurna Önünde Yıkanan Kadın" isimli eseri (Resim 3) , figürün hem göğüsleri hem de cinsel organı açıkça tasvir ediliyor. Bu eserler Mart ayındaki yazımda da söz ettiğim gibi o dönemler, yani Abbasiler sonrası İslam Sanatı için çıplaklık ve insan tasviri konusunda büyük bir devrimdir. Üstüne üstlük, "dine aykırı, büyük günah!" denilerek yok edilmeyip bu yüzyıla kadar gelebilmesi büyük bir şanstır. Ama kurnada yıkanan kadın tasvirindeki peştemal "namus bekçiliği" işini tabi ki bırakmıyor. Ayrıca Doğulu bakışı ile çizilen resimde ima yoktur. Sanatçılar genelde herhangi bir cinsel gönderme yapmamaktadır. (*6)

Osmanlı'nın Meşhur Dellakları; Dellakname-i Dilkuşa Nam-ı Diğer Gönüller Açan Dellaklar Kitabı Kısaca Dellakname...

İstanbul Hamamcılar Kethüdası Derviş İsmail isimli Osmanlı görevlisinin 17 yüzyılda İstanbul'da yaşamakta olan sosyal hayatı anlatan eseri hamamlar ve eşcinsel ilişki üzerine cüretkâr bir metindir. Kitabın içinde çeşitli tellakların hikayeleri var, meraklısına Benli Karadavut'un hikayesinden ufak bir ukte, ufak bir buse yolluyorum okumanız için sizlere;

"Biri dahi Üsküdar'da Kolluk Hamamı'nda Peremeci Benli Kara Davut'dur. Tokmakçıdır.(21. yüzyıl eşcinsel ağzıyla aktif eşcinsel) Bâlâ kamet (uzun boylu) bir tüvânâ (güçlü) çâr-eburu (bıyıkları yeni çıkmış) bir yiğittir ki gece ve gündüz bey ve paşa ve ağa ve efendi g...tü tokmaklar. Bir it oğlu ittir. S...nin kazancını yine s...ke yedirip

bilâ libas (elbisesiz) yalın ayak gezer biçaredir. Üsküdar Kolluk Hamamı'nda zuhur etmiştir (ortaya çıkmıştır) amma kapısı yoktur. Hamam hamam dolaşır kaltaban avaredir..."

Okuması keyifli bir diğeri de "Biri dahi, Karanfil Hasan'dır. Hamam gülşeninde (hamamın gül bahçesinde) perveriş bulmuş (beslenip büyütülmüş) Keşmirî dilber-i müstesnadır (seçkin dilberdir) ki cilve katında üstad, kaddi şimşâd (boyu şimşir ağacı gibi), belinde hançer-i fulad (çelik hançer), müptelâsına dâd ve feryâd, kendi on beş yaşında, has damgası gümüş tasında ve alışverişi kurna başında. Ayvansaray'da Kız Yusuf denilen haramzadenin veled-i zinasıdır. Kalafat yerinde kayıkçı ve mavunacı bekâr uşakları ile çelik ve çomak oynayım derken uçkuruna el atmışlar ve gece dahi odalarına kaldırıp üryan edip döşeğe çekip yatmışlardır. Oğlanın gümüş künbed (kubbe) kâsesine kol kadar demir anahtar uydurup içinde oynatmışlardır." cümleleri ile başlayan Karanfil Hasan'ın hikayesi. Her ikisine ve daha fazla hikayeye de aşağıda paylaştığım Murat Bardakçı'nın Osmanlı'da Seks kitabından ulaşmak mümkün.

1850–1860 yıllarından itibaren Osmanlı Sarayına davet edilen İngres, Ernest, Liotard, Gerome, Zonaro gibi sanatçıların Batılı ve oryantalist tarzda yaptıkları eserlere ve daha fazlasına da yazımın üçüncü kısmında yer vereceğim....

Karantinalarımızda sağlıcakla...

Kaynakça

- 1-<https://islamqa.info/tr/answers/93935/musulman-kadinin-halk-hamamina-gitmesi-caiz-midir>
- 2-<https://sorularlailamiyet.com/hamama-gitmek-caiz-midir-hamamlar-seytanin-evi-midir>
- 3- Medeniyetler İçinde Hamamın Gelişimi ve Kültürel Olarak Mekan Analizleri, Zerrin Funda Ürük, s:188-201
- 4-Türk Minyatür Resminde Hamam Kültürüne Dayalı Örnekler ve Batılılaşmaya Yönelik İlk Denemelerde Plastik Yaklaşımlar, Gülsün Parla, s: 170-177
- 5- Var Olmanın ve Arınmanın Tarihi Seyri İçerisinde Bedensel - Ruhsal Temizlik Mekânları Olarak Hamamların İletişim Bakımından Önemi, Zakir Avşar, Servet Avşar s: 644-651
- 6- <https://docplayer.biz.tr/48053903-Osmanli-minyatur-sanatinda-kadin-imgelemi-woman-imagery-in-the-miniature-craft-of-the-ottomans.html> Osmanlı Minyatür Sanatında Kadın İmgelemi, Tülay Gümüşer
- 7- <https://t24.com.tr/haber/osmanlida-escinsellik-elinde-tesbih-evinde-oglan-dudaginda-dua,243678> Osmanlı'da eşcinsellik: Elinde tesbih, evinde oğlan, dudağında dua -Ayşe Hür
- 8- <https://www.hurriyet.com.tr/murat-bardakci-osmanli-hamamindan-dellak-manzaralari-39134662> Murat Bardakçı: Osmanlı hamamından dellak manzaraları 20 Şubat 2000
- 9- Murat Bardakçı, Osmanlı'da Seks Kitabı, 1992 *10-<http://lobotomi.com/index.php/2018/06/14/dellakname/> -Dellakname

Çorba

Mercimek İçin Son Bir Güzelleme

Baki

Patileri sallaya sallaya gidelim. Çorba yazılarına mercimek ile başlamıştık. Mercimek ile kapatalım.

Mercimek çalı bitkisidir. Boyu 40 santimetreye varır, bazen de geçer. Tohum zarfının içinde genelde iki tane kardeş olur. Çiçekleri açık mavi renkli gelir. Kuraklığa dayanır ama çok da susuzluğa gelemmez. Sıcak ortamları sever ama soğuğa da dayanıklıdır biraz. Bugün kırktan fazla ülkede, Antartika kıtası dışında her yerde yetiştiriliyor.

Mercimeğin Farsçası marcumak. Mardumak da göz bebeği ya da merceği demekmiş. Latince'de de aynı şekilde kullanılıyor. Lenticulus (İng. lentil) "mercimek" ya da "göz bebeği". Yani bugün kullandığımız lens kelimesinin kökeni mercimek, önlü arkalı dışbükey şekli yüzünden. Ama en tatlısı 12. yy eski Fransızcada kullanılma biçimi; çil demekmiş.

Lens cinsinden geliyor ve altı tane türü var. Sadece Lens culinaris yeniyor. Diğerleri yaban kalmayı tercih etmiş. Culinaris'in de iki tane alt çeşidi var: ufak tohumlular (microsperma) ve büyük tohumlular (macrosperma).

Tohumların protein içeriği oldukça yüksek. Diğer baklagillere oranla yüzde yirmibeş daha çok. Sadece soya fasulyesinden düşük. İçi pek bir dolu. Kalsiyum var. Fosfor var. Demir var. B vitamini var. Magnezyum var. İçerdiği magnezyum özellikle kan damarlarını rahatlatıyor ve vücutta oksijen ve diğer besleyicilerin taşınmasında yardım ediyor. Bu kadar güzelliğe karşı kalorisi de oldukça düşük. Pişmiş bir kap mercimekten yaklaşık 230 kalori alıyor. Bildiğimiz kadarıyla kolesterol düşürücü liflere de sahip. Kan şekerinin özellikle yemeklerden sonra hızla yükselmesini dizginliyor.

Mercimeğin içinde demir de var ama pişirme şeklimiz demir oranlarını oldukça düşürüyor. Oranları sabit tutmak için ıslattıktan sonra çığ yemek ya da filizlendirmek gerekiymiş. Demiri de başka yerden alalım o zaman. Pişirme demişken unutmadan söyleyelim. Diğer baklagillere göre mercimeği pişirmek için daha az enerji gerekiyor. Yani şöyle diyelim: Bir kuru fasulye yemeği için beş odun gidecekse mercimek yemeği için üç odun yetiyor. Bu yüzden fakir sofralarda daha çok kullanılan bir gıda türü.

Hiç mi kötü tarafı yok? Bütün baklagillerde olduğu gibi mercimek de ters düşüyor sindirim sistemine. Karında şişkinlik yaratan oligosakkarit mevcut. Ama mercimekleri ıslattığımızda bu

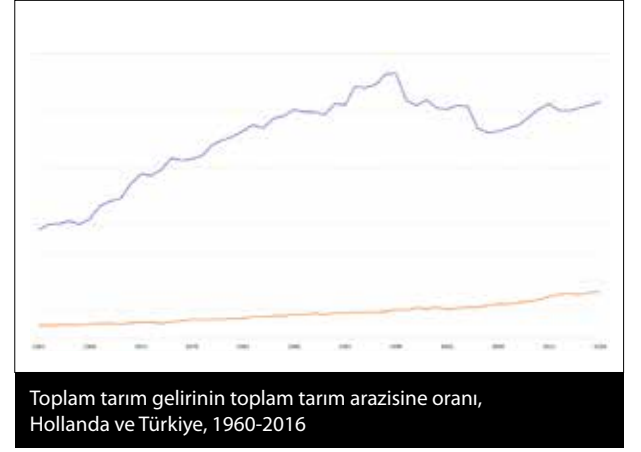

hidrokarbonlardan çoğunlukla kurtuluyoruz. Yani ne kadar suda bekletirsek o kadar az osuruyoruz. İşlenip tohumlar kabuklarından çıktığında mercimek üzerinde bulunan tanin de büyük oranda azalıyor. İşlemeden arta kalanlar sığırların en sevdiği yiyecekler arasında.

Eskiden mercimekten yapıma macunu deri üzerine sürerlermiş hastalık izlerini sildiği için. Bir de ters-afrodizyak etkisi yaptığına inanılmış. Suda çok bekletmediklerinden olsa gerek. Bu sebeple manastırlarda sık sık pişirmiş mercimek yemeği. Umarız suda çok bekletmişlerdir.

En eski mercimek kalıntıları milattan önce 11 binlerde Yunanistan'da Franchthi Mağarası'ndan geliyor. Tabii bunlar mercimeğin yabani çeşitleri. Evcilleştirme süreci bereketli hilal topraklarında başlıyor. Ufak toumlu mercimekler Suriye'de Tell Mureybet'te milattan önce 8500-7500 yıllarından. Milattan önce 3300'den itibaren Hindistan'da Harrapa Dönemi'nde de kullanılmış mercimek. Eşek kulaklı Midas'ın başkenti Gordion şehrinde bir mezarda bulunan kapları inceleyen bilim insanları mangalda kuzu eti, oldukça baharatlı bir türlü ve mercimek yemeğinin izlerini bulmuşlar.

Eski Ahit'te de sık sık geçmiş mercimek ismi: "Yakup Esav'a ekmek ve mercimekli yahni verdi. Esav yiyip içtikten sonra kalkıp gitti. Böylece Esav ilk oğulluk hakkını küçümsemiş oldu" (Genesis 25:34). "Ondan sonra Hararlı Age oğlu Şammah vardı. Filistinliler Lehi'de mercimek ekili bir tarlada toplandıklarında İsrail halkı Filistinlilerden kaçmıştı. O ise arazinin ortasında durup orayı Filistinlilerin eline bırakmadı ve onları öldürdü. Böylece Yehova halkına büyük bir kurtuluş sağladı" (2 Samuel 23:11-12).

Toplam tarım gelirin toplam tarım arazisine oranı, Hollanda ve Türkiye, 1960-2016

Günümüzde üç büyük üretici sırasıyla Kanada, Hindistan ve Türkiye. Ancak istatistikler oldukça kaymış durumda. Türkiye'nin toplam üretimi yıllık 350 bin ton civarında iken Kanada 2 milyon tondan fazla üretim gerçekleştiriyor. Türkiye'de üretim kırmızı mercimek üzerine ve genelde güneybatı Anadolu'da gerçekleşiyor. Yeşil mercimek üretimi oldukça az. Orta ve kuzey Anadolu'da yetiştiriliyor. Bakkala girdiğinizde yeşil mercimek alırsanız bunun Kanada'dan gelmiş olma ihtimali oldukça yüksek.

Türkiye'de tarımsal üretim yapısı diğer ülkelerden genelde farklı. Mercimek özelinden konuşacak olursak Kanada, Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerde üretim yapılan topraklar oldukça az kişinin mülkiyeti altında. Hindistan'da ise küçük üreticiler en fazla 5 hektarlık tarlalarda üretim yapıyor. Türkiye ise bu iki ucun arasında gidip geliyor. Verimlilik pek yüksek değil. Su sorunu her zaman var. Güneydoğu Anadolu Projesi ise tarımın modernleşmesi için çok da büyük değişimler gerçekleştirmedi.

Bunları yazarken bir de istatistik atalım ortaya, adettendir. Amerika Birleşik Devletleri Tarım Bakanlığı yıllardır veri topluyor dünyanın hemen her yerinden. Aşağıda verdiğimiz grafik 1960-2016 yılları arasında tarımdan elde edilen toplam gelirin kullanılan toplam tarım arazisine bölünmesinden ibaret. Pek bir bilimsel değeri yok ve eleştiriye oldukça açık böyle bir istatistik kullanmak. Ancak yine de Avrupa'nın bizi ne kadar çok kıskandığının bir göstergesi. Grafik sakın olsun diye sadece Hollanda ve Türkiye zaman serilerini karşılaştırdık. Başka da söyleyecek bir şey yok aslında. Hangi ülkenin eğrisi hangisi onu da siz bulun. Afiyet olsun.

Malzemeler

- Bir büyük soğan
- Bir büyük havuç
- Bir büyük patates
- 1 su bardağı mercimek
- 4 bardak su
- Üç beş çorba kaşığı sıvı yağ
- Renk-tat versin diye kimyon ve zerdeçal

Yapılışı

Sıvı yağ ısıtılıp soğanlar kavrulur. Kabaca küpelenmiş patates ve havuç eklenir, biraz daha kavrulur. Mercimek baharatlarla birlikte atılır, güzelce karıştırılır. Su eklenir ve yavaşça kaynamaya bırakılır. Patatesler yumuşadığında, mercimek ağızda dağıldığında, balık kavağa çıktığında çorbanız çoktan hazırdır.

1920-1930 arasında Ankara - 1

Akın Atauz

Birinci Meclis'in açılması Ankara'yı nasıl değiştirdi? sorusuyla yola çıkan Akın Atauz'un yazı dizisi, 1920 yılını takip eden 10 yıllık dönemde kentin geçirdiği toplumsal, ideolojik ve mekansal dönüşümleri ele alıyor.

Yüz yıl sonra ilk meclis binasının bulunduğu yere, Ulus Meydanı'na ya da Zafer Anıtı'nın bulunduğu meydana bakıyoruz. Kent nasıl bir 100 yıl geçirmiş? Tam 23 Nisan günü, 1920'de Ankara nasıl bir yerdi, burada yaşayanların, geçmiş ve gelecekle ilgili nasıl bir tahayyülleri vardı ve 100 yıl sonra, kentliler ve kentlilerin tahayyülleri, nereden nereye geldi? Birinci meclis, meclis fikriyle birlikte yeni gelen insanlar, Ankara'yı nasıl dönüştürdü?

Bu soruların yanıtlarının çoğu, çok büyük ölçüde, varsayımlara dayalı, öznel düşünceler veya bilimsel olarak geçerliliği olabileceği iddia edilmeyecek varsayımlar olabilir. Yine de bilinenleri dikkate alarak kurulan hipotezlere dayanarak, belki bazı önermelerde fazlasıyla öznel yorumların sınırlarını zorladığımızı düşündürecek biçimde, meclisin Ankara için nasıl bir anlam taşıdığını ve dönüşümlerin odağına yerleştiği hakkında bir tartışma yürütebiliriz. Bu tartışmayı yürütürken Ankara için en kritik on yıl olduğu söylenebilecek 1920-1930 arasındaki dönem ele alınacaktır.

Ankara, başkent olarak seçilmiş bir yer mi?

Bu soruyu yanıtlayabilmek için meclis Ankara'ya taşınmadan önce kentin ne durumda olduğuna eğilmek gerekiyor. Bunun için de kenti içinde bulunduğu daha büyük coğrafya ve toplumsal koşullar bakımından da konumlandırmamız, ülkenin içinde bulunduğu büyük burgaca ve koşullara da eğilmek gerekecek. Bunun da ötesinde, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra meydana gelmiş değişimler ve dünya sistemindeki gelişmelerin temel belirleyicileri, Ankara'yı da dolaylı olarak etkilemekte ve yakın geleceğindeki etkisi daha da radikal olacaktır.

Dolayısıyla soruna üç düzeyde birden eğilmek gerekirken: Dünyanın değişiminin genel doğrultuları ve nitelikleri, ülkedeki politik-ekonomik ve toplumsal burgaç ve kentin (o sırada tam olarak bir kasabaya dönüşmüş olsa da Ankara'yı kent olarak kabul etmek gerekir) içinde bulunduğu moment, bu momentin gelişmesiyle ortaya çıkan yeni durumun kenti dönüştürmesi ya da dönüşüme zorlaması...

Birinci Dünya Savaşı öncesi dünya, bilimin ve insanlığın, uygarlığın ve sanatın büyük bir gelişme ve ivme içinde olduğu bir aşamadayken, tam "güzel çağ"ın (belle epoch) iyimser beklentiler yarattığı bir dönemeçteyken, acımasız ve çok

şiddetli, kitlesel savaşlar dizisi içine girmiş ve savaş sonuçları da, bunca yıkım ve insan kıyımına rağmen, birçok belirsizlik ve dengesizlikten başka bir şey getirmemişti.

Savaş sonrasında kentlerin bütünsel bir betimini yapmak olanaksız olduğundan sadece iki kavram üzerinde durulacaktır: Kentleri etkileyen teknolojilerin büyük bir hızla gelişmesi ve modern kavramının, düşünme ve yapma biçimlerinin bütünü, güçlü bir biçimde sarsan, gelenekseli ve klasik olanı yıkan ve tabii ki kent mekanlarını ve kentsel yaşamı da alt-üst eden gücü.

Dünya kentlerinde modernleşme ve teknolojik gelişmeler

Batı dünyasının birçok kentini, o zamana kadar içinde buldukları gelişmeden farklı yaşamlar ortaya çıkartacak biçimde dönüştüren modernleşme, kuşkusuz, 1900'lü yılların başında Ankara bakımından belirleyici olmamakla beraber kısmen etkileyicidir. 1890'lı yıllarda, demiryolu batıdan Ankara'ya ulaşmış, Ankara'da bir istasyon oluşmuş, telgraf kullanılmaya başlanmış ve kentsel altyapı teknolojileri (özellikle Vali Abidin Paşa döneminde) atılım sayılabilecek bir hızla geliştirilmiştir.

Devlet yönetimindeki modernleşmenin, taşraya yansıyan kadarı ile bürokratik (sivil ve askeri) reform, eğitim sisteminin biraz toparlanmaya başlaması (Ankara İdadisi), ilk bankalar, kredi sistemleri ve çiftçi örgütlenmesi, özellikle iktidardaki İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin (İTC) "modernleşme" konusundaki çok ihtiraslı ve sabırsız programlarının, Ankara'ya yansımaya başlaması, ilk örnekler olarak düşünülebilir. Türk milliyetçiliğinin gelişmeye başlaması ve özellikle genç kuşakların hızla dönüştürülmesi için, eğitim programına eklenen milliyetçi militarist gençlik örgütlenmeleri ve sporun, hem modernin, hem de milliyetçi militer örgütlenmenin bir parçası olarak Ankara'yla tanışması vb. gibi gelişmeler, artık Ankara'nın uzun "geleneksel" kent yaşamını sarsmaktadır.

Kaybedilmiş savaş ve yenilmiş olanları ezen barış anlaşması

Osmanlı İmparatorluğu, iki Balkan Savaşı ve arkasından gelen Birinci Dünya Savaşı nedeniyle yoksullaşmıştır. Gelişmiş olmayan askeri donanımıyla savaşmış ve kaybetmiştir. Zaten dünyadaki ekonomik ve teknolojik gelişmelerin dışında kaldığı için, en azından bir yüzyıldır, yoksullaşmakta ve kaybetmektedir. Bu olumsuz gidişi önlemek için, İmparatorluğun 19. yüzyılın başından beri geliştirmeye çalıştığı modernleşme programı, aksayarak ve düşük hızda ilerlemekte, sanayileşmeyle birlikte gelişmediği için de ekonomik olarak güçlü ve istikrarlı bir kalkınma sağlayamamaktadır. Belki Osmanlı'nın, 19. yüzyıl boyunca, her bakımdan, gelenek ve modern

arasında sürekli olarak karşılaşmalar-çatışmalar, belirsizlikler ve gelişmelerin (modernin) götüreceği yer bakımından kuşuların egemenliğinden dolayı, hiçbir yere gitmeyen bir dansı tekrarladığı söylenebilir?

Ancak ülke, 1920'lere geldiğinde, bütün kaynaklarını savaşta harcamış ve ekonomik bakımdan çok yoksullaşmıştır. Üretim teknolojilerini, bazı büyük kentlerindeki sınırlı sanayi kapasiteleri dışında, geliştirememiştir. Tarımda da genel olarak, neolitikten beri aynı teknolojiyle üretim yapmaktadır. Politik ve askeri olarak bozguna uğramıştır. Osmanlı İmparatorluğunun, diğer imparatorluklar gibi, üzerinde geliştiği çok kültürlü yapı, 19. yüzyılın sonlarında, İmparatorluğun bütün milletlerinde gelişen milliyetçiliklerle çökmüş ve Türk milliyetçiliği de İTC döneminde, savaş sırasında, çok zalim bir soykırımla, bu toplumsal yapıyı bütünüyle yok etmiştir.

Aslında soykırım, tarımda-sanayide ve hizmetlerde, görelilik ileri teknolojileri kullanarak üretim yapan Hristiyan Osmanlı yurttaşlarını yok ettiği için, ekonomik olarak, ülkenin kalan bölümü de, büyük bir yokluk ve yoksulluk içine düşmüştür. Üretim ve ticaret ağları bütünüyle yok olmamışsa da, giderek daralmış ve yerleşmiştir. Buna karşılık ülkesel ölçekte, dağılmamış ve görelilik olarak en örgütlü kalan tek kapasite, askeri ve sivil bürokrasidir. Ordunun alt düzeyleri dağıtılmış olsa da, savaş deneyimi de kazanmış olan üst düzeyler, örgütlülüğünü korumakta ve geliştirmektedir.

Ankara (kasabası ya da kenti)

Ankara'daki büyük dönüşümün meclisin 1920'de açılmasıyla gerçekleşmeye başladığı söylenebilir. Ancak bütün dönüşümlerin, 23 Nisan günü başladığı söylenemez. Bu metin sadece 1920'li yıllarla ilgili ancak önceki dönemde çeşitli aşamalarda gerçekleşmiş diğer değişimler de dikkate alınmalıdır.

Böyle bakıldığında, Ankara'nın bu müthiş dönüşümün nedeninin, sadece dış faktörlere bağlı ya da şans/bir olasılığın gerçekleşmesiymiş gibi düşünülebilir. Belki bu büyük ölçüde doğrudur, ancak bundan ibaret değildir. Ankara'nın sahip olduğu bu büyük gelişimde, olasılıkların ve Ankara'nın özelliklerin bütünüyle dışındaki dışsal öğelerin, büyük bir payı bulunabilir. Bununla birlikte, Ankara'nın bu şansını yakalayabilmek için eylemli çabasının ve bu olasılığın elde edilmesiyle ortaya çıkan durumun avantajlarını kullanmadaki becerisinin de, payı vardır. Dış faktörleri değerlendirebilmek için, koşullara ve nesnel duruma bakmak gerekecektir.

Küçülmüş ve Anadolu'ya indirgenmiş olan Osmanlı ülkesinin yerleşim yerlerinden biri olarak Ankara, Anadolu coğrafyası içindeki konumu

nedeniyle, tarihin bütün dönemlerinde stratejik bir önem taşımıştır. Ankara'nın ekonomik ve toplumsal gelişme düzeyinden bağımsız olarak, stratejik konumu, Anadolu coğrafyasının hem doğusuna, hem de batısına yakın olmasını sağlamakta ve bu bağlantıyı sağlayan yolların üzerinde bulunmaktadır. Aynı avantajı, Anadolu'nun kuzeyi ve güneyi bakımından da taşımaktadır. Başka bir deyişle Ankara, Akdeniz ve Karadeniz bağlantı yolu ile Ege-Marmara ve Doğu- Güneydoğu Anadolu bağlantı yollarının kesiştiği noktadadır. Belki de Ankara'nın Anadolu coğrafyasında, doğu-batı ve kuzey-güney eksenlerinin kesiştiği önemli noktalardan biri olduğu söylenebilir.

Bu coğrafi konum, yani hem Anadolu'nun kıyılarına kadar erişilebilirlik, hem de toplama ve dağıtma sağlayan bir kavşak olması, Ankara'ya stratejik bir avantaj sağlamaktadır. Avantaj, hem askeri bakımdan, hem de ekonomik (ticari) ve toplumsal bakımdan söz konusudur. Ancak bu avantajın, bir liman kentinin stratejik öneminden farklı nitelikte olduğu, belirtilmelidir. Bu, Anadolu yarımadası coğrafyasına göre, denizlerden ve denizlerin sağladığı hemen erişilebilirlik ve bağlayıcılık işlevinden farklı ve dolaylı, ama 1920'ler teknolojisine göre askeri açıdan daha korunaklı-güvenilir bir toplayıcı-dağıtıcı merkez özelliğidir.

İstanbul'un payitaht olmasıyla ilgili soru işaretleri

İstanbul'un, Adriyatik'ten başlayan bütün Rumeli topraklarını kaybetmesi ve batı sınırının Edirne'den başlaması nedeniyle küçülmüş Osmanlı coğrafyası içinde merkezi olma özelliğini (I. Dünya Savaşı ve Sevr Anlaşmasıyla) kaybettiği dönemde, başkent için yeni bir yer arayışı dile getirilmeye başlamıştır. Bu sorunu daha 1897'de,

basılı olarak gündeme getiren Alman generali von der Goltz/Goltz Paşa'dır (Şimşir 2006,57). Bu tartışmaya göre, Anadolu'da daha merkezi bir yer, başkent için daha uygun olacaktır. Bu tartışmanın başlamasıyla birlikte, Ankara'nın konumunun giderek yeni bir anlam kazandığı söylenebilir.

Başlangıçta, sadece Anadolu'da merkezi bir yere işaret edilmiş, daha sonra bu yer, Sivas-Kayseri-Ankara üçgeni olarak daraltılmıştır. Henüz Ankara ile ilgili belirli bir düşünce yoktur. 1919 ilkbaharından başlayarak Mustafa Kemal'in, Anadolu'da direnişi örgütlemek için arayışlara girişmesi Erzurum ve Sivas'ta toplanan Kongreler ve kongre yerleri, güzergah üzerinde uğranan diğer yerleşimler, bir anlamda, karşı çıkışın veya imzalanmış barış anlaşmasına karşı mücadele merkezinin arayışı olarak düşünülebilir. Merkezin neresi olacağıyla ilgili tartışmalar, defalarca yapılmış, ama kesinleştirilmemiştir. Bu arayış, Mustafa Kemal Ankara'ya geldiğinde de, sonlanmış değildir. Ankara'da bulunduğu sıradaki gelişmeler, "Heyeti Temsiliye" ve yeni meclisin yerleri bakımından belirleyici olmuştur. Bununla birlikte, başkentini yeri ile ilgili tartışma, Ankara'da da devam etmektedir.

Mustafa Kemal Ankara'ya geldikten sonra, ilk ay içinde, 12 Ocak 1920'de Meclisi Mebusan İstanbul'da toplandı. Yeni meclisin İstanbul'da toplanmasıyla, ülkedeki yasama ve yürütme işleri için, Heyeti Temsiliye ya da başka bir örgütlenmenin artık gereği kalmadığı söylenmeye başlandı. Oysa meclisin İstanbul gibi, baskılara açık bir kentte toplanmasının sakıncaları üzerinde, yoğun tartışmalar yürütülmüştü ve bu meclisin bağımsız ve özgür olamayacağı, meclisin, Anadolu'da bir yerde toplanması gereği, oldukça güçlü bir biçimde dile getirilmişti.

Heyeti Temsiliye, Ankara'da bulunun Mustafa Kemal'in başkanlığında ve Ankara'da bulunan da sadece oydu. Bu nedenle Ankara, eylemli olarak, Heyeti Temsiliye'nin bulunduğu yer, merkezi konumunu kazanmıştı. Ancak bu sadece, defacto bir durumdu. Meclis, 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgali ve bazı milletvekillerinin tutuklanması üzerine dağıldı. Meclis tarafından kurulan hükümet İstanbul'da kaldı ama milletvekilleri, Heyeti Temsiliye'nin çağrısı üzerine, Ankara'ya gelmeye başladılar.

Mustafa Kemal, büyük bir hızla, yaklaşık bir ay içinde hem seçimlerin yenilenmesini içeren hem de İstanbul'daki Meclisi Mebusan'ın üyelerini çağırarak ve hepsinin Ankara'da 23 Nisan'da toplanarak meclis çalışmalarını, yani bir anlamda, toplumun kendi kaderini kendisinin belirlenmesini sağlayacak yeni bir karar ve uygulama mekanizmasını Ankara'da işlemeye başlaması düşüncesini somutlaştıran, bir çağrı yaptı. Gerçekte bu çok çevik davranış, bir dağılma değil, bir toplanma etkisi yarattı ve Ankara, bu çok kapsamlı ve coşkulu-heyecanlı ve bilinmezlikler/belirsizlikler dolu serüveni arayışın, yerleşim merkezi oldu. Bu da defacto bir oluşumdu.

Ankara'nın kaderini belirleyen temel "dışsal öge"nin ya da Ankara'nın "şansını" değiştiren büyük olayın şu olduğu söylenebilir: İstanbul'da toplanması zaten çok sakıncalı olan meclisin, işgal üzerine çalışamaz hale gelmesi ve hızla yeni bir yer belirlenmesi zorunluluğu. Ankara'nın da 1920'ler ulaşım ve savaş teknolojileri açısından en önemli özelliği, güç erişilebilir/etkilenebilir bir yer olmasıdır.

Bu yazının devamı Haziran sayımızda yayımlanacaktır.

SOLFASOL TV YAYINDA!

9. yaşımızı doldurduğumuz bu 1 Mayıs'ta, başladığımızdan beri ilk defa doğum günümüzde meydanlarda olamıyoruz ama uzun zamandır gözüümüze kestirdiğimiz başka bir meydana adım atıyoruz: Video haber ve yorum ağırlıklı yayınlar yapacak olan internet televizyonu Solfasol TV artık yayında.

<http://solfasol.tv>

Solfasol TV tıpkı kardeşi Gazete Solfasol gibi Ankara yerelinden evrensele, çok sesli, demokratik, hak temelli haberciliği katılımcılıkla inşa etmek için, bağımsız, sivil ve özgür bir online iletişim platformu olarak kuruldu.

Doğal olarak iki mecranın içeriği paralel ve birbirlerini tamamlayıcı nitelikte. Basılı gazetenin aylık temposunda gündemin gerisinde kalabilecek içeriğe Solfasol TV'de, gazetede ki sayfa sayısı gibi fiziksel sınırlamalar olmaksızın yer verebiliyor olacağız. Video haber, yorum ve söyleşi ağırlıklı içeriğin yanı sıra, Gazete Solfasol'de yer alan haber ve makalelere de siteden ulaşabileceksiniz. Bununla beraber TV'deki yayınların aylık derlemesini ve özetlerini de gazetede bulabileceksiniz.

Solfasol TV'nin yayınlarının takipçileri ile etkileşimli, bir kısmının da açık katılımlı olmasını arzuluyoruz. Bu şekilde, gazete ile bir ölçüde yakaladığımız katılımcılığı bir adım daha ileri taşıyacağımıza inanıyoruz.

Sizleri program içeriği oluşturulmasında fikirleriniz, birikiminiz ve üretimlerinizle aktif yer almaya davet ediyoruz. Dilerseniz, Solfasol'ün teknik ekibine katılarak kamera arkası süreçlere katkıda bulunabilir ve diğer içerik sağlayıcıların üretimlerinin yayınlanmasına da yardımcı olabilirsiniz.

QR koduyla erişebileceğiniz form aracılığıyla program önerilerinizi, sürece ne şekilde dahil olmak istediğinizi ve teknik uzmanlık

ve ekipman gibi ihtiyacınızı ve / veya potansiyel katkınızı bizimle paylaşabilirsiniz.

Solfasol TV'yi, Ankara gündemini merkezine alan, yüz yüze konuşabileceğimiz, canlı, katılımcı bir ortam olarak sizlerle birlikte geliştirmeyi ve genişletmeyi ümit ediyoruz. Gelin, yaşadığımız kente dair hayallerimizi paylaşalım ve bunları birlikte gerçekleştirelim.

Ahmet İsvan'ın Çocukluk Yıllarının Ankarası, 1930-1939

Önder Şenyapılı

1973-1977 yılları arasında İstanbul Belediye Başkanı olan Ahmet İsvan 2002 yılında Başkent Gölgesinde İstanbul, 2009 yılında Köprüler, Gelip Geçmeye başlıklı iki kitap yazdı. İlkinde belediye başkanlığı dönemini anlattı. Tarımda Bir Modernleşme Öyküsü anlatan ikincisinin genişletilmiş basımı 2015 yılında yayımlandı. Çocukluk ve gençlik yıllarını da anlattığı ikinci kitapta cumhuriyetin 10. yılı ve sonrasındaki, 1930'lu yıllardaki Ankara hakkında da bilgiler veriyor.

Ahmet İsvan cumhuriyetin ilan edildiği yıl gelmiş dünyaya. İstanbul doğumlu. Okula doğduğu kentte başlamış. Okula yürüyerek gidip gelmekten gocunmadığını belirtiyor. Okulunu da öğretmenini de çok sevdiğini yazıyor. "Kendi evimizdeydik ve evimizi çok seviyorduk, ama babam hâlâ işsizdi."

Yıl 1933'tür. 10. yıl coşkuyla kutlanır. Babası o yıl iş bulur. Sümerbank Genel Ticaret Müdürü olur. Önce babası gidecektir Ankara'ya, gerekli hazırlıkları tamamladıktan, örneğin bir ev kiraladıktan sonra eşini ve çocuklarını alıracaktır.

"Bir iki ay içinde ve okulların açılmasından önce babam bizi Ankara'ya aldırttı. Tam Kızılay'da, o zamanki adıyla Havuzbaşı'nda her katında iki daire olan iki katlı bir apartmanın bir dairesini tutmuştu babam. Güven Parkı tam karşımızda, Kızılay binası ve parkı çapraz karşımızdaydı. "Maarif Cemiyeti Mektebi" olarak anımsadığım ve sonradan adının değiştiğini bildiğim (TED Ankara Koleji) bir özel okula kaydedildik kardeşimle.

Okulun "bakanlar kurulu gibi" olduğu bilgisini de ekler Ahmet İsvan. Dönemin bakanlarının çocukları, yanı sıra "bakanlardan daha güçlü zamanın ünlü Ankara Valisi Nevzat Tandoğan'ın yeğeni", general, müsteşar, Meclis Başkanı, ünlü milletvekillerinin çocukları ve/ya da yakınları da bu okuldadır. (Ahmet İsvan: köprüler, gelip geçmeye, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, Mayıs 2015, s. 30) (Bundan sonraki alıntılar da aynı kaynaktan yapılacaktır.)

Okul anılarını aktarırken Ahmet İsvan benim kuşağımın da yaşadığı bir olguya değiniyor: "Zaten biz o yıllarda yurt bilgisi dersinde bakanlar kurulunu ezberlemek zorundaydık. Ali Çetinkaya'nın Bayındırlık Bakanı, Tevfik Rüştü Aras'ın Dışişleri Bakanı olduğunu bilmeden sınıf geçemezdik..."

Annesi Reha İsvan Gazi Enstitüsü'nde İngilizce öğretmeni olur. Dönemin ünlü yazarları, şairleri, felsefecileri evlerine gelmekte çeşitli konular üzerinde tartışılmaktadır. Yaşanan kimi olayları aktardıktan sonra Ahmet İsvan dönemin Ankarasına egemen coşku hakkında der ki:

"O zamanın Ankara'sı Atatürk'ün Ankara'sıydı. İstanbul Suadiye'den, Ankara'ya geliştirmiş beni en çok o niteliğiyle etkiliyordu. Yeni Türkiye, yeni başkent, Atatürk, çağdaşlaşma, kalkınma, sanayileşme, cumhuriyet baloları, Sümerbank, babamım kurulan ve kurulacak olan fabrikaların heyecanını evimize getirmesi... Karabük Demir Çelik Fabrikası'nın satın alınması ilkokul 4. sınıf öğrencisi olarak yüreğime zor sığan büyüklükte heyecanlardı."

Bizim Kızılay'daki dairemiz Bulvar'ın üstünde olduğu için, Atatürk'ün her yerlere gidişlerinde koruma motosikletlerinin sesleri ile uyarılır, önümüzden geçerken de önce yolun kenarında durur selam verir, sonra konvoyun peşinde çocukça koşardık. Bu, 11 yaşındaki çocukluğumun büyük bir umudun, hayranlığın ve başarının peşinden koşuşuydu." (s.33)

Kavaklıdere Güven Evleri 1930'lu yıllarda ortaya çıkmış:

"Sümerbank çalışanları için bir inşaat kooperatifi kuruldu ve babam bu Güven Evleri Kooperatifi'ne ortak oldu. İlkokulu bitirdiğim yıl Kavaklıdere'deki o kooperatif evimize taşındık. Taşındığımız ilk haftalar yolumuz ve elektriğimiz yoktu; yağ kandilleri yapıp koridorları aydınlattığımızı ve anemin aferinini aldığımızı hatırlıyorum. Birkaç hafta sonra elektriğe kavuşmuştuk. O zamanlar ayakkabının üstüne lastik giyerdik. Bir gün de evden otobüse doğru yürürken vıcık vıcık çamurda ayağımdaki lastik çıkmış ve orada bırakmaya mecbur kalmıştım." (s.34-35)

İsvan birkaç sayfa sonra sözü yeniden Güven Evler'e taşır:

"Yeni evimizde mutluyduk. Bana ve kardeşim Mehmet'e birer bisiklet alınmıştı. Benimki Adler marka ve balon lastikli. Ona özen gösterir tertemiz tutardım. Bisikletime bir kilometre saati takmıştım; hem gittiğim hızı, hem de kat ettiğim mesafeyi gösterirdi. Bizim Güven Evleri, Kavaklıdere'de şehrin dış kıyısında idi. Bitişik arazi kırıklandı. Bir yaz tatilinde o kilometre saatinden yararlanarak bisikletimle çevredeki bağlık alanın, patikaların, bağ evlerinin planını çıkarttım, onu renkli boya kalemleriyle özenerek boyadım. Bu yazlık faaliyetimdi. Kışın, okul ve ödev zamanları dışında bir galenli radyo yaptım (...) Şehir merkezine seyrek, o da gerekli olduğu zaman giderdik. Örneğin, kardeşime ve bana ayakkabı almak için. Hem çok ayakkabı

Ulus'taki Sümerbank Genel Müdürlüğü yapısı

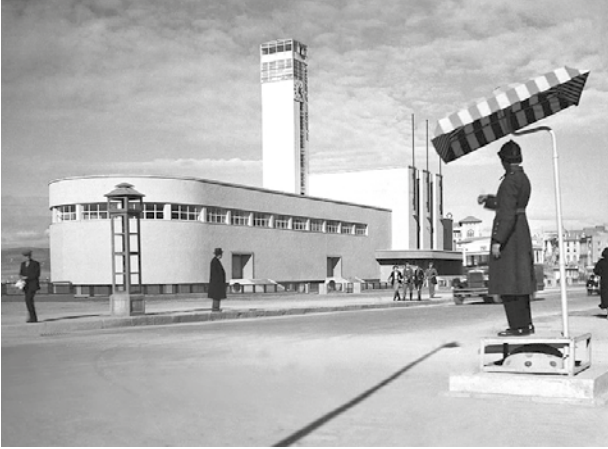

eskitiyorduk, hem de ayaklarımız çabuk büyüyordu. İkimiz için -ağabey olduğumdan dolayı- bana beş lira verilirdi. Ulus'a otobüsle öğrenci tenzilatıyla gider gelir, Sümerbank mağazasından babamın yararlandığı tenzilatla ikimize birer ayakkabı alır, öğrenci tenzilatıyla sinemaya gider, birer dondurma yer dönerdik. Beş lira kuruşu kuruşuna denk gelirdi. (s.38-39)

Sümerbank 1933 yılında kuruldu, iki kez el değiştirdikten sonra 2002 yılında feshedildi. Yapısı duruyorsa da Sümerbank tarihe karıştı. Öte yandan, Mehmet ve Ahmet İsvan kardeşlerin Ulus'ta gittikleri Sümerbank mağazası (ve babalarının çalıştığı yapı), bugün 2013 yılında kurulan Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi yerleşkesine dönüştürülmüş olan yapı değil. Dönüştürülmüş yapının tasarımını Alman mimar Martin Elsaesser (1884-1957) yapmıştır. 1937-1938 yıllarında inşa edilmiştir. Yapım tarihi de kanıtıyor ki, 1933-1939 arası, yani İsvan ailesinin Ankara'da yaşadıkları süre içinde söze konu yapı henüz yaşama katılmamıştı.

Ahmet İsvan Gazi Lisesi'nde ortaokula başlar.

"Gazi Lisesi çok iyi isim yapmış bir devlet okuluymuş. Ömer ve Erdal İnönü de orada okuyordu. Okulumuz gemi biçiminde yapılmış acayip Opera binasına yakın, İller Bankası'nın arkasındaydı ve bulunduğu yerin halk arasındaki adı 'Hergele Meydanı', (hergele=yabani at), 'Opera Meydanı' olarak değiştirilmeye çalışılıyordu."

(Üstte) Sergievi (1934), (altta) Opera yapısı (1948'den sonra)

Mimar Şevki Balmumcu (1905-1982) tasarımı Sergievi yapısı 1933-1934 yıllarında yapılmıştı ve bu sayfalarda yer alan 1934 yılında saptanmış bir görüntüsü Ahmet İsvan'ın "gemi biçiminde yapılmış" tanımını destekliyor. Yapı 1948 yılında Alman mimar Paul Bonatz (1877-1956) tasarımıyla Opera yapısına çevrildi. Yapısı dönüştürülen Balmumcu'nun olaydan sonra mimarlıktan uzak durmaya çaba gösterdiği ve bir daha Ankara'ya ayak basmadığı söylenir.

"İsvan'ın köprüler, gelip geçmeye kitabında yer alan bilgiler 1930'lar Ankarasının salt kentin coğrafyası ile ilgili değil. Dönemin kurum ve kuruluşlarını, kent yaşamını, insan ilişkilerini, yaşam coşkusu ve düş kırıklıklarını da tanımlıyor."

Ortaokulun olaysız geçtiğini yazar Ahmet İsvan. Ne var ki:

"Son sınıfın 10 Kasım'ında Atatürk öldü! Bütün ülkeyi sarsan kaybı ben okul sonrası eve dönerken akşamüstü otobüste öğrendim. Otobüste ayakta kalmıştım. Aynı mahallede oturduğumuz, anne babamın dostları, evimize gelip giden Prof. Esat Arsebük, yanındaki kişiyle konuşuyordu, 'lyi ettiler, doğru yaptılar, saklama yoluna gitmediler, hemen açıkladılar' dediğini duyunca korkulan acı haberi duymuş oldum. 15 yaşındaydım. Atatürk'süz bir Türkiye düşünemiyor, herkes gibi ben de korkuyordum (...) Ertesi gün Ulus Gazetesi bizlerin içimizi daha da çok yakan çok anlamlı bir sürmanşetle çıktı. Ulus, 'Kurtarıcını ve En Büyük Evladını Kaybettin Türk Milleti Sen Sağol' diyordu. O manşeti hiç unutmadım." (s. 40-41)

Ahmet İsvan 1939'un Mayıs ayında ortaokulu bitirir, ailecek İstanbul'a giderler, Robert Kolej'in hazırlık sınıfına daimi yatılı olarak kaydı yaptırılır.

"Sömestre tatilinde Ankara'ya gittim, anneme babama kavuştum. Onlar Kavaklıdere'deki kooperatif evini devretmiş, Atatürk Bulvarı üstünde, Bakanlıklar'a sapan yolun karşısında küçük bir daire kiralamışlardı. Babam kendisini adanmışçasına hizmet ettiği Sümerbank'tan ayrılmış, Ankara Havagazi İdaresi'nde kısa bir dönem için geçici bir işe girmişti; Mersin'e göçmek üzere hazırlık yapıyorlardı." (s.46)

Ahmet İsvan Robert Kolej'den mezun olduktan sonra bir kez daha Ankara'ya gelir. Tarım alanında yüksek lisans/master yapmak için saygın bir Amerikan üniversitesinden kabul belgesi beklerken, bekleyiş uzun sürebileceği için, koleji bitirdiği yılın sonbaharında yüksek lisans eğitimine başlamazsa askere alınması olasılığı dolayısıyla Ankara Yüksek Ziraat Fakültesi'ne kaydolur.

"Ne sınav ne bir şey! Ziraat Fakültesi'nin ilk sınıfı 11 ay stajla başlıyordu. Akıl alır gibi bir şey değildi bu. Ziraat hakkında hiçbir şey bilmeyen bizler 11 ay neyin stajını yapacaktık. (...) Kızları staj için Ankara'da Atatürk Orman Çiftliği'ne tayin ettiler; bizleri değişik devlet çiftliklerine dağıttılar. Ben Eskişehir'deki Çifteler Harası'na gönderildim. Amerika'dan gelecek kabul belgesini bekliyorum ama stajı bırakırsam askere alınırım. Üç ay kadar o anlamsız stajı yaptım. Harada yalnız kısraklar ve aygırlar vardı. Biz sabahtan akşama kadar beygir tımar ettik, onun stajını yaptık." (s.65-66)

Sonunda Amerika'dan kabul belgesi gelirse de, İstanbul'daki askerlik şubesinde karşılaştığı sürpriz dolayısıyla epeyce korkulu bir dönem yaşar. Çünkü:

"Askerlik şubesine gittiğimde, dünyanın başıma yıkıldığını gördüm. Çifteler'de başımızda bulunan asistan, benim Çifteler'den ayrıldığımı Ziraat Fakültesi'ne bildirmiş. Fakülte bu durumu askerlik şubesine yazmış!.. Şube benim tahsili terk ettiğim için askerlik kararı çıkarmış, kıtama gitmemi istiyor. Zor bela izin alarak Ankara'ya gittim, Milli Eğitim'den 'tahsili terk etmemiştir, bizim yazımız gereği olarak, tahsile devam etmek için Ankara'ya çağrılmıştır' diye imzalı, mühürlü yazıyı aldım, tekrar askerlik şubesine İstanbul'a döndüm.

Askerlik şubesi bu yazıyı da yetersiz buldu, bu yazıyla beni Milli Savunma Bakanlığı Personel Dairesi'ne sevk etti. Tekrar ve bu sefer Milli Savunma Bakanlığı..." (s.67)

Sonuçta, talihi yardım eder. Bakanlıkta karşılaştığı bir subay akşam 8'de gelmesini söyler. Bu subay Kara Kuvvetleri Komutanı'nın emir subayıdır. Komutan Hayrullah Fişek'in buyruğuyla sorun çözümlenir ve Ahmet İsvan Amerika'ya öğrenci olarak gidebilir.

İsvan'ın köprüler, gelip geçmeye kitabında yer alan bilgiler 1930'lar Ankarasının salt kentin coğrafyası ile ilgili değil. Dönemin kurum ve kuruluşlarını, kent yaşamını, insan ilişkilerini, yaşam coşkusu ve düş kırıklıklarını da tanımlıyor. Giderek bugün yitmiş olan döneme ilişkin resmî bir toplumsal etkinlikten bilgi edinmemizi bile sağlıyor:

"Bir hafta sonu babam bizi Türkkuşu'nun gösterilerine götürdü. O tarihlerde planör yapımında ve havada uzun kalma yarışlarında biz Sovyetler Birliği ile rakiptik. Bazen onlar bazen biz öne geçerdik. Bu konumumuzu plastik planörler yapılmaya başlayınca ilerki yıllarda kaybettik. Gösteri Atatürk Orman Çiftliği yakınında bir alanda yapılıyordu ve Atatürk'ün orada olacağı biliniyordu." (s.34)

Ben salt Ankara'ya ilişkin satırları aktardım. Kitap bütünüyle öğretici ve yol gösterici.

Cımbız ile Kazı

Ankara Cımbızcısı

"Biz aykırıya, ayrıntıya, ayrıksıya, azınlığa tutkumuz"

E. Cansever

İnci Baba ve Leoparları

Kimine göre mafya babası kimine göre fukara babası, Reuters'a göreyse Türk Robin Hood diye adlandırılır İnci Baba lakaplı Mehmet Nabi İnciler. Yırtıcı hayvanlara meraklı. Hem ilgisinden hem de meselesi olan kişilerin kapısına bağlayıp korkutmak amaçlı iki adet leopar yavrusu getirttirip, Dallas dizisini çok sevdiğinden erkeğe J.R. dişiye Sue Allen ismini verir. Yazıhanesi Tunus Caddesi'ndedir. Bir gün sokaktan geçen bir çocuk balkonda yavru leoparları görüp annesinin gömleğinin manşetini çekiştirince annesi apartmana girip kapıyı çaldığında adamları çocuğun isteğini geri çevirmez, birini getirip sevmesine izin verirler. O sırada diğeri balkondan atlar, bir diğeri fedai aşağı inip yakalar. Bir gün de leoparlar evden kaçar da Tunalı'yı birbirine katarlar.

Tunus Caddesi 67/3'te oturan yazar Bilge Karasu 1981 yılında Fransa'daki bir arkadaşına yazdığı mektupta, karşı komşusu olan bu iki kediyi ve bakıcısı üzerine kurduğu hikâye taslağından şöyle bahsediyor:

"Tanit'in örtüsüne dokunduğu için ölen Salammbô gibi, panterlere dokunduğu için (belki) ölecek olan küçük genç adamım üstünde çalışıyorum. Yok, saçmalamıyorum; ama size henüz bahsetmedim sanırım; küçük "panter bekçimin" egzotik bir yönü yok. Gün içinde pek çok kez görüyorum kendisini. Karşı evde oturuyor ve üst katında, günde iki kez balkona, hava almaya çıkan iki panter var gerçekten."

Yakın dostu Haluk Aker'e yazdığı bir mektupta ise kedilerin cinsini seçmiş ya da öğrenmiş olacak ki şöyle diyor: "Sonra "parslar geçici" adlı bir öykü var iki aydır kafamı kurcalayıp duran. Ona çalışmalı."

Bakmadılar

Efsane bilgisayar oyunu Final Fantasy'nin 2001 yılında bir animasyon filmi yayınlanır. Filmin başrolü Aki Ross isimli bir karakterdir. Şimdi doğal olarak soruyorsunuzdur bunun Ankara'yla nasıl bir ilgisi olabilir, hemen anlatayım: Kentimizin başına gelmiş en fantastik ve en başarısız belediye başkanının 2002 senesinde Ankaray ve Metro duraklarının billboardlarına aynı kendi gibi fantastik ve başarısız bir reklam girişimi olur; Buraya Bakarlar. Bir ajansa mı yoksa belediye bünyesinde çalışan bilgisayar oyunları veya fantastik filmlere meraklı bir grafiğe mi yaptırıldığı bilinmeyen bu girişim üzerinden 18 sene geçmesine rağmen hiç müşteri çekemese de Ankara'nın bir fenomenine dönüştü. Mavra sitesi Zaytung'da "Ankara metrosundaki billboardlara

"Musiki Muallim Mektebi'nin en iyi hocaları sanat eğitimi için Hasanoğlan'a geliyordu. Batı edebiyatı derslerini Sabahattin Eyüboğlu, müzik derslerini Ruhi Su, Veysel Arseven ve Aydın Gün, tiyatro derslerini Mahir Canova ve Ulvi Uraz veriyordu."

"Buraya Bakarlar" ilanını asan reklam ajansının umutlu bekleyişi 10. yılını doldurmak üzere..." diye tiye alındı. İş bu ilan üzerine rivayetler oluştu; afişteki göz Tuba Büyüküstün'ün gözü diye. Hatta Tuba Büyüküstün'ün kendisi konya daha çok dikkat çekerek diye öneriler dolaştı. Ama o göz tahmin edeceğimiz üzere hayali karakter Aki Ross'un gözüydü.

Ankara Cımbızcısı'nın bu afişler üzerine önerisi şudur; bir Ankara kültürüne dönüşen bu afişlerin bulunduğu billboardların her biri Ankaralı mural (duvar resmi) çalışan sanatçılara verilsin ve afişlerin üzerine kendi özgün çalışmalarını işlesinler. Hem soğuk yer altı şehri bir sanat galerisine dönüşür hem de fantastik başkana bize dar ettiği sokaklardan sanat eliyle gülücükler saçarız.

Köy Enstitüleri Bir İhtimaldi ve Çok Güzeldi

Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nün en şöhretli olduğu konulardan biri sanat eğitimidir. Güzel sanatlar bölümü içinde resim, müzik, heykeltıraşlık ve tiyatro eğitimi veriliyordu. İstisnasız her öğrenci bir müzik aletini çalmak zorundaydı. Musiki Muallim Mektebi'nin en iyi hocaları sanat eğitimi için Hasanoğlan'a geliyordu. Batı edebiyatı derslerini Sabahattin Eyüboğlu, müzik derslerini Ruhi Su, Veysel Arseven ve Aydın Gün, tiyatro derslerini Mahir Canova ve Ulvi Uraz veriyordu. Bu eğitimlerin meyvesi olan gösterileri sunmak için bir alana ihtiyaç vardı ve enstitü öğrencileri, Antik Yunan'dan binlerce yıl sonra Anadolu topraklarına yapılan ilk amfi tiyatroyu kendi emekleriyle enstitünün hemen yanı başında inşa ettiler. Amfi tiyatronun açılışında Sofokles'in Kral Oidipus oyununu sergilediler. İlk oyunda Haberci rolünü oynayan ünlü edebiyatçımız Talip Apaydın'dı. Bir düş gerçek olmuş; köy çocukları Gogol, Moliere, Çehov, Shakespeare oynar, köylüler izlerdi.

Hocaya Meydan Sürgünü

1979 yılında belediye başkanı Ali Dinçer Ankara'nın plastik sanat eserleriyle donatılması projesi kapsamında Gazi Eğitim Enstitüsü heykel eğitimcilerinden Metin Yurdanur ile çalışır. Yurdanur'un o proje kapsamında Abdi İpekçi Parkı'na "Eller", Batıkent'e "Dayanışma" ve gar meydanına Nasreddin Hoca diye de bilinen "Miras" heykelleri yerleştğinde Ankara'da kamusal alanda ilk sivil heykeller de yerini almış olur.

Yurdanur'un birçok heykelini öyle ya da böyle rahatsız etmeyi, bozmayı, itibarsızlaştırmayı kendince becermiş malum başkanın gazaplarından gar meydanı da nasibini alıncaya kadar Miras heykeli sürgün edileceğinden habersiz fotoğraftaki heybetiyle efendice duruyordu. Üstelik 12 Eylül gibi demir bir yumruktan bile sağ salim kurtulabilmişti. Nasıl mı, anlatayım:

Miras heykeli için gar meydanı seçildiğinde heykele uygun beton bir kaide, meydanın peyzajına yerleştirilir, heykelin bronz dökümü tamamlanır ve heykelin kaide ile buluşacağı gün beklenir. Lakin heykel yerine konamadan darbe olur. Metin Yurdanur, belediyeden cevval birkaç işçi, teknisyen ve mühendisle topluşup

ortalık iyice karışmadan Hoca'yı yerine koymayı kararlaştırırlar. Heykeli vince yükleyip sağa sola bakmadan, yalnızca işlerini yapar pozda işlerini halledip süratle arazi olurlar. Başlarda darbe kaosundan kimse Miras'la ilgilenmez ama 3-4 ay sonra heykel düşmanları hobilerini hatırlarlar. "Bu garabeti buraya kim koydu?"cularla "Bu acayip şeyin meydana ne işi var?"cılarının sesi birleşince, sonradan Atom Karınca lakabıyla anılacak asker

belediye başkanı Tuğgeneral Süleyman Önder'in kulağı kaşınır. Park ve Bahçeler Müdürünü çağırır ve "Oraya koyduğunuz şey nedir?" diye sorar. Müdür Metin Cilay hem kurnazdır hem de Atom Karınca başkanın inanmış bir Atatürkçü olduğunu artık biliyordur: - Paşam! Bu anıt Atatürk'ümüzün kurduğu Gazi Eğitim Enstitüsü'nün heykel hocası Metin Yurdanur tarafından yapıldı.

- Ne anlatıyor bu heykel?
- Paşam! Bu heykel Atatürk'ümüzün tarih tezinin tunçlaşmış bir şeklidir. Paşa Başkan Atatürk'ü duyunca iğil iğil yumuşamaya başlamıştır. Heykel bakar:
- O sarıklı kim?
- Paşam! O bizim her şeyimiz Nasreddin Hocamızdır. Ata'mızın tarih tezine göre Sümerler, Etiler eski halklar Türk(!) kökenlidir. Kanatlı aslan onların sembolüdür. Aslanın üstündeki büst ise Selçukludur. Nasreddin Hoca'mızla beraber bir bütün olarak ifade edilmiştir.

Tüm bu açıklamalardan sonra "Bana başka şeyler anlatılmıştı..." diyen paşa, heykelin yerinde kalmasına izin verir.

twitter.com/ankaracimbizi

www.instagram.com/ankaracimbizisi/

Not: Metin Yurdanur'un Kuşulu kavşağındaki "Su Perilerinin Dansı" heykelinin su ve ışık sistemleri -yine malum başkan zamanında- kavşakta yapılan çalışmalar esnasında yok edilmiştir. Kasım 2019'da @ankaraapartmanlari ve @iyigundostusuleyman hesaplarıyla beraber Mansur Yavaş ve Alper Taşdelen'e sesimizi duyurabilmek için sosyal medyadan "Vanayı Aç" kampanyası başlatıp kısa sürede Alper Taşdelen'den dönüş aldık. Gerekli çalışmaları başlatacağını söyleyip, yapım ihalesinin açıldığı bilgisini aldık. Kış mevsiminden sonra araya bir de pandemi girince bu iş haliyle ötelendi. Fakat her şey yoluna girdiğinde heykelin açılışında tüm sanat ve Ankara severlerle birlikte olmayı diliyoruz.

SOLFASOL'DE ŞEFFAFLIK

Solfasol yasal zorunluluklar sebebiyle bir ticari yapı kimliği altında çıkıyor olsa da bu kimliği onun kâr odaklı olması anlamına gelmiyor. Ana gelir kaynağı abonelerinin desteği olan Solfasol olarak 2011'de, 1 Mayıs alanında Ankaralılarla bulduğumuz ilk günden bu yana elde ettiğimiz tüm geliri yine Solfasol için kullanacağımızı defalarca deklare ettik. Bir süredir de bunun gereklerinden birisi olan mali şeffaflık ve hesap verebilirliği sağlamak üzere aylık gelir-gider tablosu yayımlamaya başladık.

Bu tabloyu ve mali şeffaflığımızı gelecek öneriler ve isteklere göre geliştirmek istiyoruz. Bu sebeple görüş ve önerilerinizi bilgi@gazetesolfasol.com adresine göndermenizi rica ediyoruz. Solfasol'un bu hamlesinin sivil oluşumlar ve basın-yayın kuruluşları için öncü olması umuduyla.

GELİR - GİDER TABLOSU

GENEL BİLGİLER (30.04.2020 itibariyle)

Toplam abone sayısı: 962

Toplam kurumsal abone sayısı: 13

DÖNEMSEL BİLGİLER (01.04.2020- 30.04.2020)

Abonelik yenileme sayısı: 32

Yeni abone sayısı: 10

Kurumsal abonelik yenileme sayısı: 0

Yeni kurumsal abone sayısı: 0

GELİRLER (01.04.2020- 30.04.2020)

Yeni abone ve abonelik yenileme: 5.125,00 TL

Patreon üzerinden gelen destek: 1.995,13 TL

EED KATKISI (01.04.2020- 30.04.2020)

Proje kapsamında hakediş: 34.277,00 TL

GELİRLER TOPLAMI: 41.397,13 TL

GİDERLER (01.04.2020 - 30.04.2020)

Matbaa Gideri: 6.903,00 TL

Postalama Gideri: 520,00 TL

Kira ve Ofis Giderleri: 3.200,00 TL

İdari ve Editöryal Giderler: 22.448,65 TL

Resmi Giderler (vergi, stopaj, harç vb.): 1.739,50 TL

GİDERLER TOPLAMI: 34.811,15 TL

BORÇLAR (30.04.2020 itibariyle)

Matbaaya Borç: 8.157,00 TL

Kişilere Borçlar: 55.908,71 TL

Diğer Borçlar (vergi, muhasebe, kırtasiye, kira..):

14.300,00 TL

BORÇLAR TOPLAMI: 78.365,71 TL

SOLFASOL

Ankara'nın Gayriresmi Gazetesi

Mayıs 2020

88. Sayı

Ayda bir yayımlanır.

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:

Mehmet Onur Yılmaz

Editörler: Duygu Toprak, Zişan Kürüm

Dosya Editörü: Alanur Çavlin

Sayfa Tasarımı: Aslıhan Özgen

Gazete Sekreteri: Dilan Nil Özgen

dilan@gazetesolfasol.com

Bu Sayıyı Yayına Hazırlayanlar: Akın Atauz, Alanur Çavlin, Ali Bilge, Altan İlkim, Ankara Cımbızcısı, Aydın Bodur, Aydan Çelik, Ayhan Çelik, Ayşe Defne Çavlin Polat, Behiye Erinç Taş, Bülent Atamer, Ceren İskit, Doğan Erkan, Elif Ekin Akşit, Enver Arcak, Faruk Bildirici, Hadi Sinan İskit, Hale Gönültaş, Kaan Can Bircan, Linda Nihan Lafcı, Mehmet Kocabey, Necati Subaşı, Necati Yalçın, Nermin Atılkan, Onur Mat,

Önder Şenyapılı, Oya Özgün Özder, Pınar Özdemir, Rozerin Ürper, Sema Alban Atamer, Sencer Başat, Sıla Soyaslan, Sinan Kadir Çelik, Taylan Esin, Tuna Kalaycı, Yeşim Özden, Zeynep Ömür

Yayın İdare Merkezi

Büklüm Sokak, No: 44/4,

06680 - Kavaklıdere / ANKARA

Tel-Faks: 0 312 437 76 41,

0 536 956 64 26, 0 537 024 28 49

Yazı-Haber: bilgi@gazetesolfasol.com

Abonelik: abone@gazetesolfasol.com

Basım Yeri: Şen Matbaa

Özveren Sok. 25/B Demirtepe/Ankara

Tel: 0 312 229 64 54 Fax: 229 64 54

E-Mail: senmatbaa@gmail.com

WEB: www.senmatbaa.com

Basım Tarihi: 01.05.2020

ISSN: 1301-8655

Yerel Süreli Yayın

3.000 adet basılmıştır.

SOLFASOL'UN BİR UCUNDAN DA SİZ TUTUN!

Gazete Solfasol'da yer almasını istediğiniz yazı, haber ve çizilerinizi her ayın 25'ine kadar **icerik@gazetesolfasol.com** adresine gönderebilirsiniz. Abone olmak için aşağıda belirtilen hesap numarasına ödeme yaptıktan sonra adınızı, açık adresinizi, e-posta adresinizi ve telefon numaranızı **abone@gazetesolfasol.com** adresine veya **0 536 9566426** nolu telefona SMS ile gönderin.

Yıllık Abonelik: 100 TL

Yıllık Destekçi Abonelik: 200 TL

Yurtdışı Abonelik: 200 TL

Öğrenci Aboneliği: 50 TL

Dijital Abonelik: 50 TL

Abonelik Ödemesi için Banka Hesap Bilgileri

TÜRKİYE İŞ BANKASI - KÜÇÜKESAT ŞUBESİ

IBAN: TR83 0006 4000 0014 2080 7867 87

Hesap Sahibi:

Mehmet Onur Yılmaz SOLFASOL

SOLFASOL ARTIK PATREON'DA!

Patreon Solfasol'a aylık düzenli destek verebileceğiniz online bir kitlesel fonlama platformudur. Oluşturacağınız talimatla belirleyeceğiniz miktar, kredi kartınızdan her ay otomatik olarak çekilerek Solfasol'a aktarılır.

1- Akıllı telefonunuzu kullanarak yandaki karekodu okutun. **2-** Üye değilseniz Patreon'a üye olun. **3-** Aylık destek miktarınızı seçin ve onaylayın. **4-** Desteğiniz her ay Solfasol'a ulaşsın.

Hasretin Nazlıdır Ankara 80'lerin karanlığında 15 Cumhuriyet hikâyesi

Faruk Bildirici

Bilge insan Muzaffer İlhan Erdost ve Halil dedeyi kaybetmek çağrıştırdı o yılları...

Büro darmadağınktı. Telefonlar çalmıyordu ama masaların üzeri karmakarışıkta. Her sabah gazete okuduğumuz, toplantı yaptığımız uzun masanın üzeri peynir, zeytin, ekmeğe, çay bardakları ile doluydu.

12 Eylül 1980'de yapılan askeri darbenin, ilk gecesinde, Konur Sokak'taki Cumhuriyet Ankara Bürosu'na bıraktığı izler bunlardı. Henüz üç aylık genç bir gazeteci olarak büroya ancak öğleden sonra, sokağa çıkma yasağı gevşeyince gidebilmişim.

Sokaklar sakindi ben geçerken. Olağanüstü günlerin alışılmış görüntüsü vardı her yanda. Fırındaki bir radyodan Harbiye Marşı yükseliyordu. Yaşlıca bir kadın, "Epeydir bunları dinlemiyorduk, dinlemek istiyordum" diyordu yüksek sesle.

Hasan Cemal, Yalçın Doğan, Mustafa Ekmekçi ve Sedat Ergin sabaha kadar çalışmışlardı. Hepsi yorgun, yüzleri endişeliydi. Sonraki günlerin neler getireceğini kimse bilemiyor, gazetenin devam edip etmeyeceği bile kestirilemiyordu.

Akşam saatlerinde uzun masanın etrafında toplandık. Sözcükler, o sırada Cumhuriyet Ankara Temsilcisi olan Hasan Cemal'in dilinden her zamankinden daha yavaş döküldü, tane tane: "Gazeteci tarihin tanığıdır. Ama şimdi özel günlerden geçiyoruz. Birçok şeyi yazamayacağız, o nedenle sizlere önerim hepimizin her şeyi not almanız. İlerde kitaplaştırırız."

Haklıydı, o günden itibaren ülke için olduğu kadar gazetecilik için de zor günler başlamıştı. Parlamento, siyasi partiler, dernekler, sendikalar, tüm sivil toplum örgütleri kapatılmış, binlerce insan hapse atılmış, koca ülke susmuştu.

Haber kaynaklarımız, çalışma alanlarımız daralmıştı. Siyaset yazmak zaten yasaktı. Üstelik her gün yeni yasak kararları ilan ediliyor, akşam üzerleri Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'ndan "... haberinin yayını yasaklanmıştır" telefonları geliyordu.

O yüzden Hasan Cemal, haber yapamadığımız bilgileri not haline getirmemizi istedi. Bu notları, teleksle İstanbul'a gönderiyordu. Bizim notlarımız, Yazı İşleri'nin günlük gelişmelerden bilgilenmesini sağlamakla kalmayacak, Hasan Cemal'in 1986'da yazacağı "Tank Sesiyle Uyanmak" kitabının temel malzemesini oluşturacaktı.

Uğur Mumcu-Mustafa Ekmekçi çekişmesi

İlk günden itibaren büroya kasvetli bir hava çökmüştü. Oysa o güne kadar şen şakrak bir büroyduk. Haftanın birkaç akşamı evlerde ya da dışarıda buluşan, ancak haber olunca gecesi gündüzü olmayan küçücük bir ekiptik; sık sık İlhan Selçuk'un "Biz bir aileyiz" sözlerini tekrarlardık. Öyleydik de...

Yılmaz Gümüşbaş, Yalçın Doğan, Füsün Özbilgen, Ahmet Tan büronun deneyimlileriydi; Sedat Ergin, Ufuk Güldemir, Saim Tokaçoğlu, Işık Kansu benden önce başlamışlardı ama hepimiz daha 20'li yaşların başlarındaydık. İyi anlaşıyorduk.

Günün en keyifli anı, sabahları uzun masada az sayıdaki gazeteyi birbirimizden kaparak, Mustafa İspir'in getirdiği çaylar eşliğinde gazete okumaktı. Sabah toplantıları mutlaka yapılır, günün yol haritası çizilirdi. Füsün Özbilgen sabahları büroya uğrar, toplantıdan sonra Meclise geçerdi.

Büronun tartışmasız en keyifli insanı Mustafa Ekmekçi'ydi; sürekli gülümsemekle kalmaz; çoğu zaman cümlelerini şen kahaahalarla noktalar. Büroya daha az uğrayan Uğur Mumcu ile o küçük bürodaki tek yazar odasını kullanmak konusunda tatlı bir çekişme içindeydiler.

Altan abi teleksçileri çıldırttı

Teleksçi Halil dede (Özdemiroğlu) devamlı hareket halinde olurdu. Elindeki haber kâğıtlarını gösterir, kimi zaman yazım hatalarına, kimi zaman da bilgi yanlışlarına dikkat çekerdi. Kimse ona itiraz edemezdi, hep haklı çıkardı zira... Diğer teleksçimiz Necdet dayise az konuşur, daha çok oturduğu yerden seslenmeyi tercih ederdi. Fırsat buldukça küçük odalarına gider, İstanbul'da yazıya dökülen delikli sarı perfore bantlarının hareketini hayranlıkla izlerdim.

Altan abinin (Öymen) yazıları, teleksçileri çıldırttı. CHP kapatılıp milletvekilliği sona erince gazeteciliğe dönmüş, iyi de olmuştu. Gezi yazıları keyifliydi, renk katmıştı gazeteye. Fakat Altan abi daktilo yerine kâğıt kalem kullanıyor, yazdığını beğenmeyince kâğıdı buruşturup yere fırlatıyordu. Yazı bittiğinde odanın zemini kâğıt toplarıyla dolmuş oluyor, yazısını da karalamalarla dolu bir tomar halinde teleksçilere veriyordu.

1980 sonunda Cumhuriyet'in Konur Sokaktaki bürosundaki masamda otururken. O zamanlar büroda sigara içilebiliyordu. Masa komşum da Ufuk Güldemir'di. Bu fotoğrafı Saim Tokaçoğlu çekmişti.

1980'li yıllarda Cumhuriyet bürosu ekibi. Oturanlar soldan sağa Vural Saygılı, Halil Özdemiroğlu, Oğuz Erdoğan, Yılmaz Gümüşbaş, Yalçın Doğan. Ayaktakiler soldan sağa Mustafa Ekmekçi, Erbil Tuşalp, Faruk Bildirici, Nuriye İspir, Sedat Ergin. Fotoğraf: Saim Tokaçoğlu/Depo Photos

İdare tarafındaki Sofu baba (Tuğrul) zor zamanlarımızın sığınağıydı. Her seferinde önce dinler, sonra yol gösteren konuşmalar yapıp rahatlatarak gönderirdi bizi. Yardımcısı Azmi Özgür, Rüzgârlı Sokak'taki matbaamızın müdürü Vural Saygılı, gece editörleri Mahir Bayram ve Ahmet Oruçoğlu'nu da unutmamak lazım. Onların odasından tavla şakırtıları ve kahkahalar eksik olmazdı.

Sanat, üniversite dünyasından isimler, sivil toplum örgütleri yöneticileri, velhasıl Ankara'nın entelektüel camiası bürodan ve akşam buluşmalarından hiç eksilmezdi. Siyasiler, özellikle de kapatılan CHP'nin bazı milletvekilleri sık sık gelirlerdi büroya. Müşerref Hekimoğlu'nun haftalık "magazin" yazıları, Cumhuriyet'in bu havasını yansıtırıdı.

Yenişehir'de bir öğle vakti

Konur Sokak'taki o büromuzun üst katında Demokrat gazetesi vardı ama darbeyle birlikte kapatılmıştı. Karşı binada da Mehmet Ali Kışlalı yönetimindeki Yankı dergisinin bürosu vardı. Işık Kansu'nun evi de o binadaydı. O nedenle işe gelirken çok yoruluyordu! Hatta aramızda espri konusuydu bu. "Işık taksi çağırmış, bir kapıdan binip diğer kapıdan inmiş" diyorduk.

Sokağın köşesinde bekleyen Ataç Taksi'nin şoförleri bile Cumhuriyet okuruydu. Hele (umarım ismini yanlış hatırlamıyorumdur) Yüksel bey! Sıkı bir entelektüel ve şairdi. Elinden gazete, kitap hiç düşmez, boş bulduğu her vakti mutlaka okuyarak geçirirdi. Onun aracına binmek keyifliydi, tek sorun ne olursa olsun çok yavaş gitmesiydi.

Konur Sokak ve bitişiğindeki Meşrutiyet Caddesi genellikle sakin, Kızılay ise hep kalabalık olurdu. Sevgi Soysal, "Yenişehir'de bir öğle vakti"nde Kızılay'daki hareketliliği içselleştirilmiş bir ortam olarak tasvir etmişti:

"Sanki büyük bir gürültüyle devrilecekmişçesine sallandı kavak. O her an oluşan, değişen şeyleri görmeyenler sezmediler bunu. Öğlendi. Kızılay semtinin en civcivli, gürültülü, servisi en çabuk, en ayakaltı yeri olan Piknik'in oraya akıyordu kalabalık."

Darbeden bir gün önce, 11 Eylül 1980 günü Kızılay ve çevresindeki kalabalıklara tedirginlik hakimdi. Onlarca maket bomba konulmuştu etrafa. Habire patlama sesleri geliyordu. Değişim, bu kez sessizce gelmiyordu; askerlerin ayak sesleri duyuluyordu.

İdam gecesini bölen telefon

Askeri darbeyle birlikte bürodaki düzen altüst olmuştu. Parlamento ve siyaseti izleyen deneyimli gazeteciler bir anda boşa düşmüş, işsiz kalmışlardı. Kaçınılmaz olarak büro yeniden yapılacak, yeni koşullara uyum sağlanmaya çalışılacaktı.

1981'in ilk ayları olsa gerek. Füsün Özbilgen, doğum günü pastasını kesiyor. İsimler soldan sağa şöyle: Nuriye İspir, Nermin Kaymaz, Füsün Özbilgen, Erbil Tuşalp, Işık Kansu, Turan Salman, Hasan Cemal, Feza İncediken, Vural Saygılı, Sofu Tuğrul, Yalçın Doğan, Yılmaz Gümüşbaş. Fotoğraf: Saim Tokaçoğlu/Depo Photos

Cumhuriyet'te o güne değin polis-adliye haberlerine Işık Kansu bakıyordu. Darbeden sonra siyasetçilerin yargılanmalarını izlemeye başladık onunla. Siyasi davalar önce Anafartalar Caddesi'ndeki eski adliye binasında başladı. Birkaç ay sonra da Mamak'ta kurulan askeri mahkemelere taşındı.

Mamak'taki yargılamaları izlemeye Işık Kansu'yla birlikte başladık ama kısa süre sonra -büyük davalar dışında- tamamen bana bırakıp çekildi. İstihbarat Şefi Erbil abi (Tuşalp), bir akşam evine yemeğe davet etti. Tam balıklar pişip sofraya konulmuştu ki, bana telefon geldi. (Cep telefonlarının olmadığı o vakitler bürodan çıkmadan önce nerede olacağımızı söyler, nöbetçi arkadaşımıza bulduğumuz yerin telefonunu bırakırdık). Bir avukattı arayan. "İdamlar başladı mı? Cezaevinde bir hareket var" diyordu!

Erbil abiye söyledim. Beni cezaevi önüne göndermek yerine telefon defterini çıkardı. İnfaz savcısının telefonunu çevirdi. Fakat garip şekilde telefon açılıyor, hemen ardından geri kapanıyordu. Defalarca tekrarlandı aynı hareket. Sonunda bıktı, aramaktan vazgeçti Erbil abi...

Ertesi sabah anladık ki, meğer gerçekten idamlar başlamış. Darbecilerin lideri Kenan Evren'in "Bir soldan, bir sağdan asın" emrinin gereği yerine getirilmiş. Önce sol kesimden Necdet Adalı asılmıştı, birkaç saat sonra da ülkücülerden Mustafa Pehlivanoglu. Akşam telefon ettiğimiz sırada da savcının odasında idam öncesi son konuşmalar yapılmıştı!

Öğrendiğimizde yıkıldık ikimiz de...

Döverek öldürme hazırlığı

Emniyet'te ağır işkencelerden geçiriliyordu gözaltına alınanlar. İşkencede yaşamını yitirenler için "Pencereden atladı" ya da "Başını duvarlara vurarak öldü" gibi abuk subuk gerekçeler

uyduruluyordu. Askeri cezaevinde de devam ediyordu işkence, kötü muamele, dayak. Emrindeki askerlere kötü muamele emri veren, işkenceye yönlendiren, hatta neler yapılacağını bizzat öğreten Mamak Askeri Cezaevi Komutanı Albay Raci Tetik'ti.

Yeni gelenlere, atıldıkları "kafes" denilen bölümde günlerce eziyet ediliyordu. Sol Yayınları'nın kurucuları yayıncı ve yazar kardeşler İlhan ve Muzaffer Erdost, Mamak Askeri Cezaevi'nde daha da farklı bir uygulamayla karşılandılar. Özel, komutandan talimatlı bir karşılamaydı bu.

Daha Mamak'ta araca bindirmeden başladı coplama. Sonra erlerden biri telefon edip araç istedi, "C Blok'a gidecek iki tutuklu var, büyük araç gönder. Küçük araç olmaz anlarsın ya!" dedi. Büyük araç istemelerinin nedeni ayakta dövebilmeye imkân vermesiydi. Üç erle de yetinmeyip, Kısmet Çağlar adlı bir askeri de görevli olmadığı halde araca bindirdiler. Dört asker yolda öldüresiye dövdü ikisini de, hiç durmadan indirdiler copları...

Kapatma günlerinde haybeye çalışma

Nitekim İlhan Erdost, saatler sonra yaşamını yitirdi cezaevinde. 7 Kasım 1980 günü meydana gelmişti bu cinayet. Tam üç gün sonra açıkladı Sıkıyönetim Komutanlığı. Hatırlıyorum, o günkü toplantıda hepimizin üzerine hüznün çökmüştü. Ağır bir hüznün ve tepkimizi haykıramamanın gerginliği...

Cumhuriyet'te ertesi gün çıktı haber. "Başına vurulan yayıncı İlhan Erdost öldü" başlıklı haber, birinci sayfanın ortasında yedi sütuna yayılmıştı. Cumhuriyet'in 12 Eylül dönemindeki ilk kapatma kararı da o gün geldi.

Büro bu haberle bir daha sarsıldı. Bütün gün sıkıntı içinde ne olacağını anlamaya çalışıp

tartışarak geçti. Akşam üzeri Uğur Mumcu ve Hasan Cemal birlikte çıktılar bürodan. Erdost'ların evine uğradılar. Uğur Mumcu, İlhan Erdost'un öldürülüşünü kaleme almıştı ama gazete kapatıldığı için yayımlanamayacaktı. Yazıyı, İlhan Erdost'un eşine verdi.

Ertesi gün cenaze töreni vardı. Serbest bırakılan Muzaffer Erdost da yüzü gözü yara bere içinde katıldı Hacıbayram Camii'ndeki törene. İki gün sonra da Mamak Askeri Cezaevi'nde yaşadıklarını anlattığı 10 sayfalık notlarını getirdi büroya. Tabii gazete kapalı olduğu için o notların tek satırı bile yayınlanamadı Cumhuriyet'te.

Kapatma kararında gerekçe İlhan Selçuk'un "Kemalizm ideolojisi muz mudur?" başlıklı yazısıydı. 10 gün sürdü bu kapatma. İkinci kapatma kararı da 23 Ocak 1983'te Nadir Nadi'nin "Tuhaf bir tasarı" başlıklı yazısının ardından gelecek, tam 25 gün kapalı kalacaktı gazete. Bu kapatmaların kötü yanlarından biri de kapatma süresinin baştan ilan edilmemesiydi. Her gün gelip o gün yasak kararı kalkacakmış gibi çalışıyorduk, akşam olup da haber gelmeyince yelkenleri suya indiriyorduk hüznle.

Mustafa Ekmekçi'nin, bir kadın öğretmene emniyette yapılan işkenceleri anlattığı yazısı nedeniyle de 2 Nisan 1981'de Ankara, Kastamonu ve Çankırı'da yasaklandı gazete. Türkiye genelindeki kapatmalardan farklı olarak bu yasağın süresi baştan iki gün olarak ilan edilmişti.

Gaddar komutan itirafı etti ama...

Kardeşini sessizce toprağa veren Muzaffer Erdost, 40 gün sonra ilan yayınlatmak istedi Cumhuriyet'te. İlan metni "7 Kasım 1980'de Mamak Askeri Cezaevi'nde dövülerek öldürüldü" diye bitiyordu. Fakat 17 Aralık günü bu ilan yayımlanmadı.

Muzaffer Erdost nedenini anlamaya çalışırken telefonu çaldı. Cumhuriyet'in Genel Yayın Yönetmeni Oktay Kurtböke'ydi arayan. Üzgün bir ses tonuyla anlattı ilanın çıkmamasının nedenini. "Dün gece arkadaşlar kaygılanmış, sizin ilanı

çıkarmış sayfadan." Onun kaygısını da anlıyordu Muzaffer Erdost. "Mamak Askeri Cezaevi'nde" ibaresini çıkarmaya karar verdiler birlikte. "... Ankara'da dövülerek öldürüldü" diye yazacaktı.

Ama öyle de yayınlanmadı ilan. "... Ankara'da öldü" diye değiştirilmişti. Muzaffer Erdost, bu kez konuşmak yerine ağır bir mektup yazdı Kurtböke'ye. İlan, 19 Aralık'ta bir daha yayınlandı. "Ankara'da dövülerek öldürüldü" diye...

İlanın bu kadar tekrarlanması Sıkıyönetim Komutanlığı'nı da şaşırtmış olacak ki, bir albay gazeteyi aramıştı. "Önce öldü, sonra öldürüldü, bakalım yarın ne diye yazacaksınız?"

Ben de o günlerde tanıdım Muzaffer Erdost'u. Onun Sol Yayınları'ndan çıkardığı kitaplarla büyüyen kuşaktandım ama daha önce tanışmamıştım. İlhan Erdost'u döverek öldüren askerlerin yargılama sürecinde sık görüştük. "Ben bellerinden aşağı birer çubuk verin dedim, ileri gitmişler" diye talimat verdiğini itiraf eden gaddar komutan Albay Raci Tetik ile araçta cinayete nezaret eden astsubayın cezalandırılmaması derin bir üzüntü kaynağıydı onun için.

Kardeşinin acısını da ömrü boyunca bir an bile unutmadı. Yazar, şair, ressam olarak eserlerine taşıdı kederini. Kardeşinin adını kendi adına ekledi, yeni kitabevine de "İlhan İlhan" adını verdi. Onu tanımak, onunla konuşmak hep öğretici oldu. Yaratıcı, üretken, mücadeleci bir kişilikti...

Cezaevinden BBC yayını

Emniyet ve cezaevindeki işkence olaylarını koşullar elverdiğince yazıyorduk Cumhuriyet'te. Yazamadıklarımızı da bazen BBC'deki arkadaşlara iletmiyorduk, onlar haber yapıyordu radyoda. Bu da bilgiyi insanlara ulaştırmanın yollarından biriydi.

Aralık 1980'de Mamak Askeri Cezaevi'ndeki işkence ve kötü muamele iddiaları ayyuka çıkınca önce Milliyet'te geniş bir haber

yaptırdılar. Ardından cezaevinde basın toplantısı düzenlediler, gazetecilere gezdirdiler bazı bölümleri.

O gün de yabancı basın mensupları alınmamıştı. Ben o zamanlar piyasaya yeni çıkmış olan küçük kasetli bir teypce cezaevine gitmiş, basın toplantısı öncesinde havalandırmada uygun adım yürütülen tutuklu gençlerin ayak seslerini de kaydetmiştim.

Ertesi gün BBC'nin cezaevi haberi gençlerin "rap rap" sesleriyle başlıyordu. O ayak sesleri, askeri yönetimin cezaevinde dayak, işkence olmadığı açıklamalarının canlı tekzibi idi. Sıkıyönetim Komutanı çok kızmış, Adli Müşavir, Yalçın Doğan'ı çağırıp çıkmıştı. Kasetin Cumhuriyet'ten çıktığını her nasılsa öğrenmişlerdi! Ama bana kimse bir şey demedi...

Dayanışma yabancı gazetecilerle sınırlı değildi kuşkusuz. Mamak'taki askeri mahkemelerde ulaşım ve iletişim çok zordu. Bir duruşma izlemek için bir günü harcamak gerekiyordu çoğu zaman. O nedenle birbirimize yardım ediyor, birbirimizin eksikliğini kapatıyorduk. En büyük yardımcımız da Türk Haberler Ajansı'nın (THA) deneyimli polis-adliye muhabiri Ünal İnanç'tı.

En büyük heyecanı da MHP ve ülkücü kuruluşlar iddianamesini aldığımız karlı, buzlu kış günü yaşamıştık. Tek nüsha iddianameyi aldığımız gibi, Milliyet muhabiri Süreyya Oral'ın Vosvos'una doluşup, fotokopici aramıştık.

İddianameyi aldıktan sonra telaşla koşturdum büroya. O kadar heyecanlıydım ki, yeni taşındığımız İnkılap Sokak'taki büronun asansörüne binerken az daha Uğur abiye (Mumcu) çarpıp deviriyordum. "Ne oldu, yeni bir şey mi var?" diye sordu. Anlattım.

Hiç heyecanlanmadı. Zaten Uğur abi, hep sakindi. Yeni bir dosya bulduğunda, en büyük habere giderken de heyecanını yüzünden okumak imkânsızdı. Sadece Abdi İpekçi / Mehmet Ali Ağca dosyasıyla uğraşırken, İtalya'ya gidip gelişi sırasında telaşlı olduğunu hatırlıyorum o kadar.

12 Eylül sonrasında yargılanan MHP'lilerin duruşmasını izlerken. Önde ayakta duran MHP yöneticileri. Birinci isim Sadı Somuncuoğlu... Fotoğraf: Saim Tokaçoğlu

1984 yılında çekilen bir fotoğraf. Herkes ayakta, eller önde. Soldan sağa Faruk Bildirici, Ahmet Tan, Hasan Cemal, Erbil Tuşalp, Kenan Mortan.

Tak tak tak çıktı gitti

Askeri darbe dönemi daha bir yılını doldurmadan Oktay Kurtböke, Cumhuriyet Genel Yayın Yönetmenliği'nden ayrıldı. Yerine de 2 Nisan 1981'den itibaren Hasan Cemal geldi. Aslında büronun en kıdemlisi Yılmaz Gümüşbaş'tı. Ankara Temsilciliği'ne kendisinin getirilmesini bekliyordu.

Öyle olmadı. Hasan Cemal, Yalçın Doğan'ı seçti. Hepimizi odasına toplayıp, "Gel Yalçın, otur koltuğuna" dediği an Yılmaz Gümüşbaş'ın o tok sesiyle "Ben itiraz ediyorum. Bu arkadaşla çalışmam" deyişini unutamam. Odaya bir sessizlik çöktü.

Yılmaz Gümüşbaş, ayağa kalktı. Tak tak yürüyüp çıktı bürodan. Dik başlı, onurlu bir gazeteciydi. Fakat dönemin koşullarında başka gazetede iş bulamayacak, yıllar sonra Cumhuriyet'e geri dönmek zorunda kalacaktı. Tabii Yalçın Doğan da ayrılmıştı o sırada....

Büroda bazı değişiklikler de oldu. Saim Tokaçoğlu ayrıldı, Füsün Özbilgen İstanbul'a gitti. Hasan Uysal, Rıza Ezer, Turan Salman, Rafet Genç, Betül Uncular, Havva Can, Gencay Şaylan ve Jülide Gülizar katıldı aramıza. Her şeye rağmen akşam buluşmalarımız devam ediyordu. Çoğunlukla meyhanelere gidiliyor, arada bar, disko gibi eğlence mekânlarına gidildiği de oluyordu.

Hasan Cemal de Ankara'ya geldiğinde katılıyordu büro buluşmalarına. Bir keresinde İçkale Otel'in restoranındaki yemekte dansöz bile gelmiş, doyaya eğlenilmişti.

12 Eylül koşullarında bile olabilen...

Yalçın Doğan'ın temsilciliği döneminde yaşananlardan benim için unutulmaz olanı, o günlerde nişanlı olduğumuz (ve sonra eşim olan) Serpil'in gözaltına alındığı gün karşılıklı ağlamamızdı. Gözyaşlarımızı tutamamıştık. Ve Serpil ve birlikte gözaltına alınan Türkiye İşçi Partisi gençlik örgütü üyeleri teşhir için topluca basın önüne çıkarıldığında gazeteci

1983 yılında Konur sokaktaki büroda sabah toplantısı. Yalçın Doğan toplantıyı yönetirken Hasan Cemal de yanında. Onun yanında ben ve Rafet Genç oturuyoruz. Sırtı dönük olanlar soldan sağa Ufuk Güldemir, Hasan Uysal ve Erbil Tuşalp.

arkadaşlar protesto edip fotoğraf çekmemişti! Polisler de sonunda durumu kabullenip, fotoğraf çekirmeden Mamak Askeri Cezaevi'ne yollamışlardı...

Düşünün, hem de 12 Eylül koşullarında yaptı gazeteciler bu protestoyu...

Teknolojik dönüşüm...

12 Eylül döneminin sonrasında da TBMM ve siyasi partiler açılmış, haber alanları yeniden genişlemişti ama yine de basın özgürlüğü açısından mesafe kaydedememiştik. Üstelik bir de Güneydoğu'da PKK'nın terör saldırıları başlamıştı. Ne yazık ki, Anavatan Partisi (ANAP) iktidarının Kürt sorununun çözümü için bir reçetesi yoktu. O nedenle de "SS kararı" dediğimiz, sansür-sürgün kararları ile tanışmamızı sağladılar.

Büromuz 80'li yıllara yayılan bir zaman dilimi içinde hayli genişlemişti. Cüneyt Arcayürek, Enis Berberoğlu, Hakkı Erdem, Semih İdiz, Canan Gedik, Bilal Çetin, Tuncay Özkan, Mustafa Balbay, Ümit Aslanbay, Zeki Saral, Turan Yılmaz, Doğan Akın, Sertuğ Çiçek, Aytekin Altınöz, Taygun Gönülle, Günseli Önal, Yasemin Çongar, Hakan Aygün, Evren Değer gibi isimler eklenmişti ekibe. Kısa sürelerle Kenan Mortan ve Serdar Turgut da katılıp, sonra ayrılmışlardı. Sedat Ergin, 1987'de Hürriyet'e geçmiş, Washington Temsilcisi olmuştu.

İnkılap Sokak'taki yeni büromuz daha genişti. Mustafa Ekmekçi ve Uğur Mumcu nihayet ayrı odalara kavuşmuşlardı. Büro değişimi aynı zamanda teknolojik dönüşümü de getirmişti bize. Artık teleksler kalkmıştı, haberleri faksla geçiyorduk. Teleksçilerimiz Halil dede ve Necdet dayı ayrılmıştı. Sonra hızla faksın yerini de bilgisayarlar aldı. Haber geçmemiz kolaylaştı...

Bu arada telefonlar da artık "otomatik" olmuştu. Şehirlerarası konuşmaları eskiden santrale yazdırırdık, "yıldırım basın" diye. Ona gerek kalmamıştı. Numarayı çevirip hemen İstanbul'la konuşabilmek büyük bir lükstü bizim için.

Yine sık sık buluşuyorduk bürodan arkadaşlarla. Ama İnkılap Sokak'taki büronun bize getirdiği en büyük yenilik cuma partileriydi. Cuma akşamları büroda eğleniyorduk. Önceleri kendi aramızda düzenlediğimiz bu partilere sonraları arkadaşlarımızı da davet etmeye başladık. Sonra gitar, müzik derken iş büyüdü. Akşam partileri gece geç vakitlere kadar sürer oldu.

Yalçın Doğan daha fazla dayanamayıp bitirdi cuma partilerini. Çok keyifli olduğu kadar, bürodaki ekip ruhunu perçinleyen akşamlardı onlar...

Mardin'den gelen bulmaca heyeti

Ekip ruhundan söz edince okurlarla ilişkiye değinmemek olmaz. Okurlar, gazeteyle bütünleşmiş, iyiden iyiye sahiplenmişlerdi. Bir gün büroda otururken Mardin'den iki okurun geldiğini söylediler. Ben gittim görüşmeye yanlarına.

Şiar Yalçın'ın hazırladığı bulmacalardan yakınıyorlardı. Bulmacaları çözmenin çok zor olduğunu söylediler. Kolaylaştırılmasını istiyorlardı.

Düşünün, Mardin'deki Cumhuriyet okurları toplanmış, bulmacaların zor çözülmesine tepkilerini iletmeleri için gazeteyle iki temsilci göndermeye karar vermişlerdi!

Okurların isteğini Şiar Yalçın'a ilettim tabii ki... "Uğraşın çözsünler, ben kolay bulmaca yapamam" dedi. Taviz vermediği gibi Mardin'den böyle bir heyet gelmesine bile şaşırılmamıştı her nasılsa.

1984 yılında birlikte kahvaltı. Soldan sağa Hasan Uysal, Rafet Genç, Işık Kansu, Faruk Bildirici, Yalçın Doğan, Ufuk Güldemir, Jülide Gülizar, Betül Uncular. Arka masada Halil dede ve Necdet Dayı...

1986 yılında Turgut Özal ile sohbet sırasında soru sorarken. Özal'ın solunda Günaydın muhabiri Orhan Uğuroğlu, Hürriyet muhabiri Hulki Cevizoğlu. Ben tam karşısında soru soruyorum. Sağ yanımda Türkiye muhabiri Bülent İşmen.

'Anayasayı bir kere delsek ne olur?'

Askeri mahkemeleri bir süre de Havva Can ile birlikte takip etmiştik. Sonra tamamıyla ona bırakıp çekilmiştim Mamak'tan. Zamanla o da Tuncay Özkan'a bırakacaktı askeri mahkemelerdeki siyasi davaları kovalamayı.

12 Eylül döneminin sonuna doğru eğitim muhabirliğine ağırlık vermeye başlamıştım. Fırsat buldukça eğitimle ilgili haberler kaleme almaya devam ettim. YÖK'ün kuruluşuna da tanıklık ettim. YÖK'ün kurucusu ve askerlerin gözbebeği Prof. Dr. İhsan Doğramacı ile söyleşi yapmak zordu. Ne sorarsan sor, o hep istediğini, bildiğini anlatıp duruyordu.

Doğramacı ile söyleşilerde edindiğim deneyim, 1983'te ANAP'ı izlemeye başladığımda Turgut Özal'a soru sorarken çok işime yaradı. Açık uçlu sorular yerine Doğramacı'ya yaptığım gibi daraltılmış, net ve kısa sorular yönelttim Özal'a. Çoğu zaman da yanıtı "evet" ya da "hayır" olacak kadar kısa yanıt vermeye zorladım.

O günlerde büyük yankı yaratan Özal'ın "Anayasayı bir kere delsek ne olur" yanıtı, Abant'taki toplantıda yönelttiğim "Yerel seçimin erkene alınması Anayasaya aykırı olmaz mı?" sorusunun ardından gelmişti. Böyle net ve kapalı uçlu sormazsam ansiklopedik hafızası olduğu için uzun uzun konuşuyor, asıl soruya yanıt vermeden geçiştiriyordu.

Özal'ı sinirlendiren soru

Aylık basın toplantılarından birinde yaşananları hiç unutamam. Özal, konuşmasını bitirdikten sonra soru-cevap bölümüne geçilmişti. Ayağa kalktım. "Sizin Nakşibendi tarikatına üye olduğunuz söyleniyor, doğru mu?" diye sordum. Özal'ın Nakşibendiliği o günlerin merak edilen konularından biriydi ama bir türlü kanıtlanamıyordu.

Özal, çok sinirlendi; basınla ilgili atıp tuttu. Sakince sözlerini bitirmesini bekledim, sonra yine ayağa kalktım. "Ben soruma cevap alamadım, evet mi hayır mı?" dedim. Yine cevap vermedi Özal. Bir kez daha gazetecilerin ne yapmaması gerektiğine dair şeyler anlattı. Sözlerini noktaladığı an bir daha ayağa fırladım. "Hayır demediğinize göre yanıtınızı evet kabul ediyorum" dedim, oturdum. Salonda derin bir sessizlik oldu...

Böyle soru sormam o günlerde gazetecilik açısından hiç de yadırgatıcı bir durum değildi. Gazetecinin en aykırı soruları sorabilmesi gerektiğine inanıyorduk. Ama tabii gazetem Cumhuriyet'ten destek almasam bu kadar rahat davranamazdım.

Gerçi Özal da o anda sinirlense de sonra sorularımı mesele yapmıyordu. AKP döneminde sıradanlaşan, gazetecinin soru sormasını engelleme ya da sorusu nedeniyle işten attırması uygulaması yoktu o yıllarda. Özal'ın hoşgörüsünden eser yok bugünün muktedirlerinde...

1987 yılında yağmurlu bir günde Cumhurbaşkanlığı köşkü önünde bir basın toplantısı şemsiye altında beklerken. Tuncay Özkan, Faruk Bildirici, Mustafa Ekmekçi, Cüneyt Arcayürek.

Başbakanlık merdivenlerinde eylem

Özal da sonradan medya ile kavgaya girişmiş, "Babîli'de 2.5 gazete kalacak" rüyaları görmüş, İngiltere'den Asil Nadir'i getirip medyaya sokmuş, oğluna yurtdışından yayın yapan özel televizyon kurdu. Bu yolda ilerleme sağlayamayınca da bazı yazar ve gazete yöneticilerini uçakla düzenlenen gezilerine alıp özel demeç verme yoluna gitmiş; "Uçan gazeteciler-koşan muhabirler" dönemini başlatmıştı.

Yine de bugünle kıyaslandığında gazetecilik o günlerde daha keyifliydi. Düşünüyorum da Yıldırım Akbulut'un başbakanlığı döneminde Başbakanlık merdivenlerine dizilip başımızda "Press" yazan baretlerle eylem bile yapabiliştik. Hem de bütün medya kuruluşlarından arkadaşlar vardı o eylemde. Eylemin nedeni de koruma polislerinin bazı gazeteci arkadaşlarımızı itip kakmasıydı.

Şimdi böyle bir ortak eylemi yapacak ne gazeteci bulunabilir ne de eyleme izin verilir. Yine de belirteyim, geçmişe öykünmek için yazmadım bu satırları. Bilge insan Muzaffer İlhan Erdost ve büromuzun dost insanı Halil dedeyi geçtiğimiz günlerde kaybetmek çağırıyordu o yılları...

Yıldırım Akbulut'un başbakanlığı döneminde 1990 yılında Başbakanlık merdivenlerinde protesto eyleminde. Ön sıradakiler Hakkı Erdem, Tuncay Özkan ve Faruk Bildirici. Arka sırada sol başta Ahmet Kocabaş, yanında baretsiz olan Şaban Sevinç, onun arkasındakiler soldan sağa Barış Bil, Gökhan Eren, Genco Dönmez ve Mehmet Güler.

Yıldırım Akbulut'un başbakanlığı döneminde 1990 yılında Başbakanlık merdivenlerinde protesto eylemine katılan gazetecilerin toplu fotoğrafı. İlk sırada soldan sağa Faruk Bildirici, Dilek Akerdem, Nurcan Gökdemir, Sevkuthan Nevsuhan, Hasan Uysal ve Burhan Özbilici.

* Başlık, Ahmed Arif'in "Karanfil Sokağı" şiirindeki "Hasretin nazlıdır Ankara" dizesinden uyarlanmıştır.

Bu yazı ilk olarak 8 Mart 2020 tarihinde T24 Bağımsız İnternet Gazetesi'nde yayımlanmıştır. <https://t24.com.tr/yazarlar/faruk-bildirici/ruya-gibi-her-hatira-1980-lerin-karanliginda-ankara-ve-her-seye-ragmen-gazetecilik,25779>

TV
Ankara'nın
Gayriresmi
Televizyonu

YAYINDA!

@GazeteSolfasol

@GazeteSolfasol

@GazeteSolfasol

@solfasoltv

@solfasol_gazetesi

A J A N D A

Pınar Özdemir

Korona insanları evlere kapatınca kültürel etkinlikler iptal edildi, müzeler, ören yerleri, tiyatro sahneleri, konser ve sinema salonları boşaldı.

Festivaller, fuarlar, sergiler, müzayadeler ertelendi veya iptal edildi.

Bu tablo tüm dünya için çok yeni ve beklenmedik. Hiç alışık olmadığımız, kendi sağlığımızı ve sevdiklerimizi korumaya çalıştığımız bir dönemden geçiyoruz. Eskiden düşünmeden yaptığımız bir eylem olan evden çıkmak zor ve tehlikelerle dolu hale geldi. Daha önce hayatı bu ölçüde durduran bir olay ve böyle bir dönem yaşamamıştık.

Bu değişimden en çok etkilenen sosyal hayatımız ve bu hareketlilikten beslenen kültürel etkinlikler oldu. Covid-19, yaşamak için sosyal etkileşime ihtiyaç duyan kültür sanat alanı bu salgından büyük ölçüde etkilendi. Sanat ile insanların bağının kopması da pek çok sanatçıyı ve sanat kurumunu doğrudan etkiledi.

Yaşam biçimimizi bir süredir kökten değiştiren salgın doğal olarak başta sağlık hizmetleri olmak üzere bazı sektörlerde olan ihtiyacı fazlasıyla ön plana çıkardı. Sosyal hayatın bıçakla kesilmiş gibi bir anda durması eğitimin evlerde yapılmasına, buluşma ve toplantıların uzaktan gerçekleştirilmesine, alışverişin sanaldan yapılmasına ve görece daha az önemli pek çok ihtiyacımızın ötelenmesine yol açtı.

Salgın koşullarına göre yaşamın yeniden düzenlenmesi Türkiye'de pek çok ülkeye göre daha yeni. Salgının etkilerini ve beraberinde getirdiği katı sosyal kısıtlamaları Doğu Asya ve Avrupa Şubat ayından beri yaşıyor.

Salgın koşullarında evlere çekilen yaşam biçiminden doğrudan etkilenen sektörlerin başında kültür sanat geliyor. Sosyal izolasyon, seyahat kısıtlamaları ve sokağa çıkma yasakları kültürel etkinliklerin büyük bölümünün iptal edilmesine, ertelenmesine yol açtı. Aldığımız son verilere göre 128 ülke kültürel kurumlarını tamamen kapatmış, dünyadaki müzelerin % 95'i kapalı. Buna karşılık müzelerin web sitelerinin ziyaret edilme oranı % 200 artmış. Kimse evden çıkamayınca eğitim faaliyetleri gibi sanatsal faaliyetler de çevrim içi alanlara taşındı. Pek çok müze ve sanat galerisi salonlarını online erişime ve dolaşıma açtı. Kısa süre içinde sanatçılar moral ve dayanışma konserleri vermeye, orkestralar çevrim içi programlar aracılığıyla eşzamanlı olarak biraraya gelip kayıtlar yapmaya, kültür ve edebiyat söyleşileri online platformlara taşınmaya başladı. Çevrimiçi kültürel içeriklere erişimde büyük artış oldu. Örneğin Andrea Bocelli'nin Milano Katedrali'nden gerçekleştirdiği ve İtalya'nın kayıplarına ağıt niteliğinde olan konserini dünya çapında iki milyondan fazla müziksever izledi.

Birlik ve dayanışma güzel olsa da bu işin bir de maddi boyutu var ve bu sürecin ekonomik yansımaları, pek çok alanda olduğu gibi etkilerini zamanla daha yakıcı bir şekilde gösterecek. Özellikle Avrupa ülkelerinde hükümetler salgın sürecinden doğrudan etkilenen ve uzun süreli izolasyon döneminde ayakta durması zorlaşan küçük ve orta ölçekli işletmeler, bireysel girişimciler gibi sektör ve alanlarda geniş kapsamlı destek programları açıklamaya başladılar.

Kültür-sanat finansal açıdan kırılgan, eşitsiz, sezon kısıtlılığı olan ve özellikle kriz anlarında daha fazla desteklenmesi gereken bir sektör. Ülkemizde de güvencesiz ve destek dağılımının eşit olmadığı bir ortamda ayakta kalmaya çalışıyor. Bu yılın ilk günlerinde Devlet Tiyatroları ve Devlet Opera ve Balesi çalışanı üç yüzden fazla emekçi sözleşmeleri yenilenmeyerek işlerinden olmuştu. Bu anlamda umutlu olmak biraz zor. Pek çok sanatçı ve bağımsız sanat kurumu zor koşullarda ayakta kalma savaşı veriyor. Salgının bu krizi ve zorlukları daha da büyüteceği ortada.

Bu ayın Ajanda'sında gerçekleşecek konser programlarından, açılacak sergilerden bahsetmek mümkün olmayacak. Bunun yerine bu dönemde dünyada neler olduğuna, sanata ve sanatçılara ne gibi destekler açıklandığına ve dünyanın ayak uydurmaya çalıştığı yeni dönemde internet üzerinden gerçekleştirilen bazı konser ve etkinlik programlarına mümkün olduğunca yer vermeye çalışacağız.

Dünyadaki gelişmelere bakarsak; UNESCO'nun Nisan ayında yayınlamış olduğu rapora göre salgın döneminde kültür-sanat alanında verilen destekler dört ana kategoriye ayrılıyor: ulusal destek fonları, sanatçılara verilen destek programları, esnek politika mekanizmaları ve sivil toplum kuruluşları ya da özel paydaş destekleri. Örneğin Tunus, Şili (17 milyon dolar), Kolombiya (29 milyon dolar), Norveç (28 milyon dolar) ve Singapur (1,1 milyon dolar) gibi bazı ülkeler Kültür Bakanlıkları veya uzman kültür kuruluşları aracılığıyla ulusal destek paketleri açıklamışlar.

Salgında en çok kayıp veren ve haftalardır karantinada olan İtalya sahne sanatlarına destek paketi açıklamış. Yine salgından en çok etkilenen ülkelerden biri olan Fransa müzik, kitap, görsel sanatlar ve bölgesel kültürel kurumlar için toplam 18,8 milyon dolar destek fonu ayrıldığını belirtmiş. Bireysel olarak da kültür ve sanata önem veren Fransa'da internet kullanıcılarının %53'ü de kültürel ürünleri bu süreç sırasında gerekli ihtiyaçlar listelerinde üst sıralara yerleştirmiş.

Kültür ve turizm alanına en büyük fonu ayıran ülkelerden biri de Çin. Çin'de kültür ve turizm işletmeleri için Guangdong Eyaleti Hükümeti tarafından 56 milyon dolar bölgesel fon ayrılmış. Ayrıca salgından etkilenen 1.325 sinema salonu için geçen yıla ait vergi iadesi şeklinde 7 milyon dolarlık destek paketi açıklanmış.

Meksika, İrlanda, Polonya, İsviçre, Fransa ve Lüksemburg bağımsız sanatçılara sosyal güvenlik ödemeleri yapılacağını duyurmuş. Yeni Zelanda sanatçılar ve kültür dernekleri için 9,6 milyon dolarlık bir destek programı açıklamış.

Almanya'da Berlin Senatosu, kültür sektöründeki serbest çalışanlara ve küçük işletmelere 110 milyon dolar, Federal Hükümet ise bağımsız girişimcileri ve küçük işletmeleri (kültür alanında olanlar dahil) desteklemek için 55 milyar dolar ayrıldığını açıklamış.

Avustralya kültür sanat alanında faaliyet gösteren işletmelerin kredi geri ödemelerini ertelemiş ve idari yükümlülüklerini daha esnek hale getirmiş. Güney Kore'de de Kore Film Konseyi ülkedeki sinemalar için vergi yükümlülüklerini gevşetmiş ve konser salonlarının kiralalarını düşürmüştü.

Amerika Birleşik Devletleri'nde sivil toplum kuruluşları ve özel paydaşların desteğiyle ulusal, bölgesel ve yerel düzeydeki kültürel dernekler ve vakıflar sanat, zanaat, müzik ve edebiyat için acil durum fonları oluşturmuş.

Dünyadaki desteklere ve kültür politikalarına kısaca göz attığımızda ülkemizde bu anlamda somut adımlar atılmadığını söylemek mümkün. Mart ayında açıklanan pakette turizm ile ilgili kısıtlı önlemler açıklanırken kültür ve sanat alanında herhangi bir destek açıklaması yer almıyordu. Normal hayata döndüğümüzde dünyanın tersine ülkemizde pek çok şeyi yerli yerinde bulamayacağımız şimdiden belli oldu. Süreç bitmeden Kadıköy'deki Rexx sinemasının kapandığını öğrendik. Dost Kitabevi'nin Çayyolu şubesinin de kira anlaşmazlığı nedeniyle kapandığını biliyoruz.

Normal koşullarda Mayıs ve Haziran ayları festival zamanlarıydı. Ankara'da Uluslararası Ankara Caz Festivali, Ankara Film Festivali gibi festivallerin de ayıydı. Bu yıl 24'sü yapılacak Ankara Caz Festivali yaşanan salgın nedeniyle 30 Nisan ile 9 Mayıs tarihleri arası Türkiye'nin ilk online caz festivali olarak gerçekleşecek. Bunun yanısıra 23. Uçan Süpürge Uluslararası Kadın Filmleri Festivali de 7-14 Mayıs 2020 tarihlerinde online olarak sinema

severlerle buluşacak. Uluslararası İşçi Filmleri Festivali de "Evde Kalamayanlara" mottosu ile 1-7 Mayıs 2020 tarihlerinde online yapılacak.

Bunların yanı sıra Filmmor Kadın Filmleri Festivali, 18 yıllık programından seçtiği bir filmi her gün sosyal medya hesaplarından duyurarak bir günlüğüne yayında tutuyor. Pek çok kütüphane, dergi ve arşivler araştırmacıların hizmetine ücretsiz olarak açıldı. Devlet Tiyatroları seçtiği bazı

oyunları online gösterime açtı. Dostlar Tiyatrosu, Kumbaracı50 gibi topluluklar canlı yayınlar yapıyor. Performans sanatları da bu yeni duruma ayak uydurmaya çalışıyor.

Dünyada Yo-Yo Ma, Renaud Çapuçon, Itzhak Perlman gibi isimler, ülkemizden Gülsin Onay gibi sanatçılar sosyal medya hesapları üzerinden düzenli yayınlar yapıyor, canlı ev konserleri gerçekleştiriyorlar. Bunları anlık olarak yakalayıp

dinlemek karantina günlerine renk katıyor. Bu tip canlı performanslar çoğunlukla anlık ya da kısa zaman duyurulup yayına geçiliyor. Kiminin kaydını sonradan açıp dinlemek de mümkün. Bu ayın ajandasında programı belli olan, önceden duyurulan, rastladığımız ve derleyebildiğimiz sanatsal etkinliklerden bir derleme bulacaksınız.

Eski günlere bir an önce dönmek dileği ve özlemiyle...

24. Uluslararası Ankara Caz Festivali Programı

30 Nisan 2020 Perşembe, 21:00

Dünya Caz Günü konseri: Hava Kuvvetleri Komutanlığı Cazın Kartalları Orkestrası

01 Mayıs 2020 Cuma, 21:00

Cem Önertürk & Rustam Ramedov Trio

Cem Önertürk fl
Rustam Rahmedov pf
Gökhan Över db
Serkan Alagök d

01 Mayıs 2020 Cuma, 22:30

Ayhan Sicimoğlu ile Latin Caz üzerine (Söyleşi & Dinleti)

02 Mayıs 2020 Cumartesi, 21:00

Bilge Günaydın - Daydreams

Bilge Günaydın pf/syn
Serhan Erkol alto sax
Tamer Temel ten/sop sax
Apostolos Sideris db

02 Mayıs 2020 Cumartesi, 22:30

Ruben Hein Trio

Ruben Hein pf / lv
Wessel Herbschleb egtr / bv
Julian du Perron gtr / d / bv

03 Mayıs 2020 Pazar, 21:00

Önder Focan Trio

Önder Focan gtr
Enver Muhammedi db
Burak Cihangirli d

03 Mayıs 2020 Pazar, 22:30

Aimée Allen

Aimée Allen v
Tony Romano gtr

04 Mayıs 2020 Pazartesi, 21:00

Toker Trio

Hakan A. Toker pf
Murat Süngü vc
Erdem Göymen d

04 Mayıs 2020 Pazartesi, 22:30

Julie Michels

Julie Michels v
Kevin Barrett gtr

05 Mayıs 2020 Salı, 21:00

Dilek Sert Erdoğan & Uraz Kivaner - Hükümsüz Caz Söyleşi & Dinleti

Dilek Sert Erdoğan v
Uraz Kivaner pf

05 Mayıs 2020 Salı, 22:30

Renaud Garcia-Fons

Renaud Garcia Fons db

06 Mayıs 2020, Çarşamba, 21:00

Dimitri Vassilakis – Jazz & Democracy – Söyleşi & Dinleti

Dimitri Vassilakis sax/v

06 Mayıs 2020, Çarşamba, 22:30

Petros Klampanis Trio

Petros Klampanis db
Kristjan Randalu p
Bodek Janke d/perc

07 Mayıs 2020 Perşembe, 21:00

Hakan Başar

Hakan Başar pf

07 Mayıs 2020 Perşembe, 22:30

Dock in Absolute

Jean Philippe Koch p
David Kintziger db
Michel Mootz d

08 Mayıs 2020 Cuma, 21:00

Bilal Karaman

Bilal Karaman gtr

08 Mayıs 2020 Cuma, 22:30

Mirko Signorile Trio Trip

Mirko Signorile p/syn
Francesco Ponticelli db
Enrico Morello d

09 Mayıs 2020 Cumartesi, 21:00

Richard Baratta – Film ve Müzik Üzerine Söyleşi

09 Mayıs 2020 Cumartesi, 22:30

Richard Baratta Sextet

Richard Baratta d
Dave Kikoski pf
Bruce Harris tpt
Bill O'Connell pf
Vincent Herring sax
Paul Bollenback gtr
Marcus Printup tpt
Michael Goetz db
Emedin Rivera cong/perc
Roger Squitero cong/perc
Paul Rossman perc

ULUSLARARASI
İŞÇİ FİLMLERİ
FESTİVALİ
01 - 08 MAYIS 2020

FESTİVAL
15
YASINDA

CANLI YAYIN:

1 MAYIS CUMA | SAAT:20:00

İŞÇİ FİLM FESTİVALİ YOUTUBE KANALINDA

Korona Günlerinde Her Yaştan Çocuk İçin Kitap Önerileri

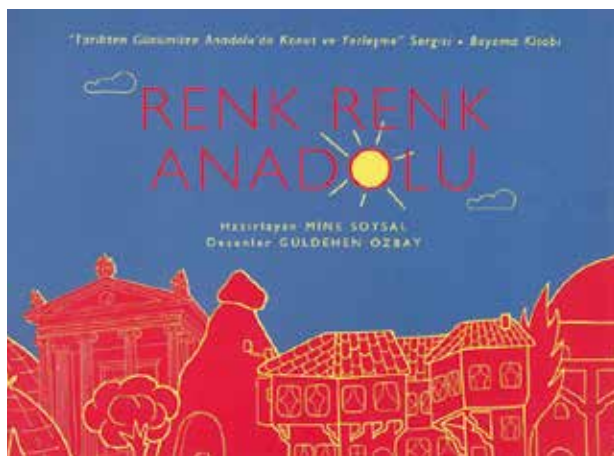
Zişan Kürüm

Özellikle çocukların okullarından uzak kaldıkları, eğer mahalleleri, bahçeleri yoksa da çoğunlukla eve mahkûm kaldıkları şu günlerde pek çok kişi ve kurum çocuklara yönelik çalışmalar yapıyor.

Korona gündemine ilişkin doktorların danışmanlığında ve pek çok örgütün işbirliği ile hazırlanan ücretsiz e-kitaplardan bazıları Türkçe'ye çevrildi. Bunun yanı sıra çocukların korona gündeminden uzak ilgi alanları geliştirebileceği konuları barındıran ücretsiz e-kitaplar da hazırlanmış durumda. Ankara Büyükşehir Belediyesi ve Tarih Vakfı'nın katkısıyla hazırlanan iki kitapla başlayalım:

Yüksek Mimar Restoratör ve Tarihçi Seda Özen Bilgili'nin katkıları ve Ankara Büyükşehir Belediyesi iş birliği ile tekrar ücretsiz paylaşımına giren iki kitap: **Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme İçin Oyunlar** ile **Renk Renk Anadolu**.

Her iki kitap da çocukların mimariye ilişkin bir bilgi sahibi olmasına yardımcı olmak için Mine Soysal ile Güldehan Özbay öncülüğünde hazırlanmıştır. Bahsi geçen ilk kitap Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme İçin Oyunlar; ilk çağdan Osmanlı'ya Anadolu'da

bulunan pek çok konut, ev oda hakkında bilgi verirken İstanbul evlerine dair bilinen en eski kaynak olan Schwegger çiziminin çocuklar için uyarlanmış versiyonuna da sahip.

Bahsettiğimiz ikinci kitap olan Renk Renk Anadolu ise çocukların hem dijital ortamda boyama programıyla keyifli vakit geçirmelerinin önünü açarken hem de Çatalhöyük'ten Bursa Yeşil Türbe etrafındaki evlere kadar pek çok önemli mekânı öğrenmelerine yardım ediyor. Çocukların yanı sıra yetişkinler için de öğretici yanı bulunan kitaplara şu kare kodu okutarak ulaşabilirsiniz:

<http://www.ankara.bel.tr/anadolu>

Meraklı Çocuklar İçin Koronavirüs Rehberi

İtalyan Çocuk Müzeleri ve Uluslararası Çocuk Müzeleri Birliği (Hands-on International) desteği ile hazırlanan "Meraklı Çocuklar İçin Koronavirüs Rehberi" Türkçe'ye çevrildi. Rehber, Türkçeye Hands-on International Türkiye temsilcisi İnfornel Eğitim-çocukistanbul ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kent Konseyi iş birliği ile kazandırıldı. Kitabı Erika Nerini ve Daniela Longo yazdı ve Alessia Catania resimledi. Kitabı Türkçeye çeviren ise Gamzegül Acka Koca.

Salgına ilişkin durumu, akılda olan pek çok soruyu panik yaratmadan ve doğru bilgilerle aktaran kitap çocuklara salgının sadece kendi ülkelerinde olmadığını, pek çok yerde mevcut olduğunu çift dilliliği ile de yansıtıyor. Fakat yine de çeviri esnasında yerellik dikkate alınarak küçük uyarlamalar yapılabilirdi, bunun çocukların özdeşlik kurmasını kolaylaştırabileceğini düşünüyorum.

Rehbere şu adreslerden ulaşabilirsiniz:
www.cocukistanbul.org
<https://istanbulkentkonseyi.org.tr/merakli-cocuklar-icin-korona-virus-rehberi/>

Benim Kahramanım Sensin: COVID19 ile Savaşan Çocuklar

Dünya Sağlık Örgütü, UNICEF ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin de dahil olduğu pek çok sivil toplum kuruluşunun desteği ile hazırlanan kitabın yazarı ve çizeri Helen Patuck, Türkçeye kazandıran ise Ayşe Kaplan.

Kitap farklı kültürlerden, farklı sınıflardan çocukların durumuna da yer vermesi ile salgının ayırım gözetmeksizin herkesi vurduğunu aktarıyor.

6-11 yaş aralığına uygun gözükse de girişte belirtildiği gibi çocukların bağımsız okumasına çok da elverişli olmayan kitap sevdiğimiz gibi bu süreçte göremesek de onları hâlâ sevebileceğimizin altını çiziyor.

Kitaba şuradan ulaşabilirsiniz: https://interagencystandingcommittee.org/system/files/2020-04/My%20Hero%20is%20You%2C%20Storybook%20for%20Children%20on%20COVID-19%20%28Turkish%29_0.pdf

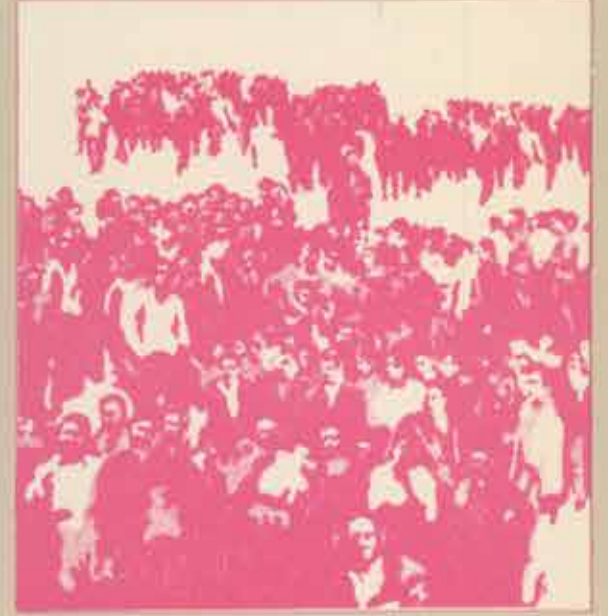
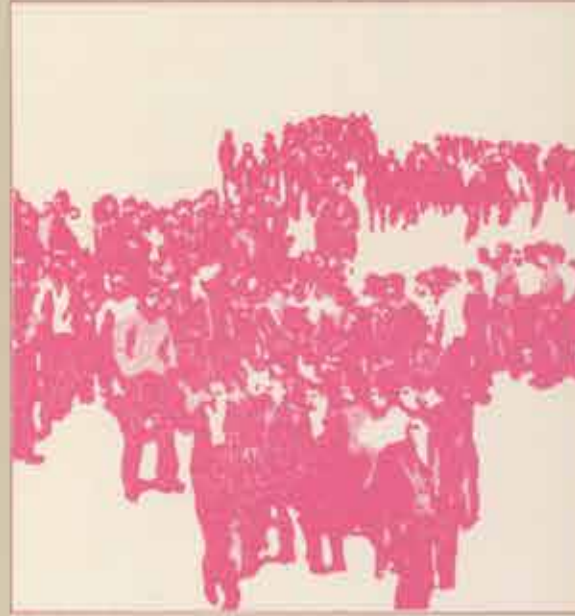

Koronavirüs, Çocuklar İçin Koronavirüs Kitabı

Prof. Dr. Graham Medley (Enfeksiyon Hastalıkları Profesörü, Londra Halk Sağlığı ve Tropik Hastalıklar Hastanesi) danışmanlığında hazırlanan kitabın yazarları Elizabeth Jenner, Kate Wilson ve Nia Roberts. İngiltere'nin bağımsız çocuk kitapları yayınevi Nosy Crow'un hazırladığı kitabın görsellerini ise Axel Scheffler çizdi.

Türkçe'ye ise gönüllü olarak çeviren Nazlıcan Kabataş oldu. Hep Kitap ve Kalem Ajans tarafından yayınlanan kitap virüs ve salgınla ilgili sorulara pek çok soruya detaylı bir şekilde cevap verirken, yapılması gerekenleri de anlatıyor. Bu salgının dışında da çocuklara viral hastalıklarla ilgili geniş çaplı bilgi veren kitap uzun vadede de güncelliğini koruyacak gibi gözüküyor. Kitaba şuradan ulaşmak mümkün: <http://hepkitap.com.tr/pdf/cocuklar-icin-koronavirus-kitabi.pdf>

1 MAYIS

NİCELİK NİTELİĞE DÖNÜŞÜYOR